GESTA
STEPHANI, REGIS ANGLORUM,
ET DUCIS NORMANNORUM.

English historical society. [Publ.]

GESTA
STEPHANI, REGIS ANGLORUM,
ET DUCIS NORMANNORUM,

INCERTO AUCTORE, SED CONTEMPORANEO,
OLIM, EX VETERE CODICE M.S.
EPISCOPATÛS LAUDUNENSIS

AB ANDREA DUCHESNE
EDITA,

DENUO RECENSUIT, NOTISQUE ILLUSTRAVIT,

RICARDUS CLARKE SEWELL, D.C.L.
COLLEGII BEATÆ MARIÆ MAGDALENÆ APUD OXONIAM SOCIUS.

LONDINI:
SUMPTIBUS SOCIETATIS.
M.DCCC.XLVI.

LONDON:
PRINTED BY S. & J. BENTLEY, WILSON, AND FLEY,
Bangor House, Shoe Lane.

PREFACE.

THE History of our Country has yet to be written,—not merely the history of the long series of years during which the Monarchs of England have filled so conspicuous a place in the annals, and exercised so important an influence over the fortunes of Europe, but even of the different epochs of which that period is composed,—and, without the latter, we can never hope to attain the former. It requires indeed but little experience, to be sensible that events of a very remote period have served as causes to produce effects, which are in active operation at the present hour. Like a stone thrown into the water, the immediate splash is confined to one small spot; but wave succeeds on wave, and undulation upon undulation circles over the whole surface of the lake of Time. Take for example, one familiar instance. The Conqueror changed the tenure of all lands belonging to the Church in England from Frank-almoigne to Knight's Service. This alteration of Property has produced a complete practical revolution in the 'Constitution.' Originally it was composed of three Estates: — the Sovereign, — the Lords Spiritual,—the Lords Temporal. In our times this has been transformed into King, Lords, and Commons, and this, the policy of

the Eleventh century, is in active operation in the Nineteenth.

But History differs as much from a Chronicle, as a finished picture from detached sketches of groups, and figures: and yet a thorough knowledge of each part is necessary to make a perfect whole. Our historical writers have unfortunately been signally deficient in this. Those who have had the most perfect knowledge of the details, have failed entirely in the 'ensemble;' those, on the other hand, who have had the genius to conceive, and plan great historical works, have seemed to sacrifice facts to theories,—they have philosophized rather than narrated,—nay, more, they have too often entered on their labours in the spirit of political or religious partizans,—have not scrupled to pervert truth to bear out a theory, to disparage virtue in an adversary—to gloss over crime to screen their friends from disgrace. Thus it is that Brady, Tyrrell, Carte, and authors of that school, are referred to, but not read; Hume, Lingard, Lord Lyttelton are read, but cannot be relied on. The work of Henry, valuable as it is, is an Encyclopædia of historical antiquities, rather than a History. The author who has approached nearest to perfection—who has invested History with all the charm of Romance, and given to Truth the most attractive garb of Fiction, is Sharon Turner. And why is this? Because he has used to good purpose the Chronicles of the contemporary writers. He has imbued himself fully with the spirit of the times. To him these were not mere dry bones, the skeletons of History, but were instinct with animation, living, breathing, acting; they were realities, not mere pictures, or fanciful delineations. As such he has introduced them

in his narration, and given it thereby the stamp of truth, and identity which all others have failed to attain.

Nor let it be objected that these ancient Annals are ùnworthy of credit—that they contain in them legends the most improbable, miracles that border on the absurd, if they do not approach the blasphemous—that scenes are often described in extravagant colours, and acts recorded that outrage probability and truth. We do not reject the testimony of Livy or Herodotus on great historical points, because they recount prodigies, and miracles, and descriptions of indifferent things, which we know or believe to be false. We do not discredit the accounts of the battles of Cannæ, or Thrasymenus, or Salamis, because the same person who has narrated these, has also recorded the Bull talking in the Forum, or the Monsters of Egypt. Nay, further, these very improbabilities have their value; they put the stamp of authenticity on the works themselves. It would be monstrous to suppose a Monk of Glastonbury, or St. Albans, using the language and cold scepticism of Hume, or the liberalism of Lyttelton. Such a phenomenon would at once proclaim a forgery. Nor even supposing such stories to be false, ought it to disparage the veracity of those by whom they are narrated. They, indeed, only wrote what they believed to be true; the miracles they recounted formed part of their faith; and if they sometimes treated the phenomena of nature, or what modern science calls phenomena of nature, as supernatural visitations, it may be reasonably doubted whether their very superstition was not the best voucher for their adherence to truth, a pledge at least that they would not wilfully be guilty of falsehood.

And be it always remembered, such extravagances are not confined to the dark periods of the Middle Ages. In our own times we have records of matters equally monstrous and incredible. The legends of modern Fanatics and Enthusiasts are, to say the least, as wild as those of the Monks of old. The Travels of Bruce were for a long time put upon a parallel with the marvels of Herodotus; and the Philosophical Transactions, to say nothing of the columns of the Annual Register, and our Daily Papers, detail wonderful stories of showers of blood, of frogs, and of stones, of storms and meteors, which, placed side by side with the pages of our early chroniclers, may well dispute the palm of the marvellous. Still we do not dispute the truth of statements relating to matters of political or judicial importance, because the very next paragraph of a Journal gravely assures its readers that a cow has given birth to a calf with two heads, or that a mermaid has been captured on the coast of Ireland, or on the shores of the Hebrides. And yet there would be as much force in such an objection to the credibility of the modern Journalist as there is for disputing the authenticity of the Monkish Historians. If the admixture of falsehood and truth is allowed to be a sufficient ground for rejecting evidence, no human record can be accepted.

But there is one circumstance strongly in favour of the Monkish Historian; the concurrent testimony of numbers as to the same fact. It is not one or two who depose to particular events, but a large body of men perfectly independent of each other, yet all living about the same time. Nor is it an objection, that the details of their narratives are in some respects at variance. On

the contrary, there is no more conclusive evidence of the fabrication of a story than the harmony, the identity of details delivered by different persons. No two eye-witnesses ever described the same event in the same way. They will agree on general points, but in minor matters there must always be some discrepancy. One will see what escapes the notice of his companion, or will hear that which has failed to reach his ears. This is frequently the case with the Monkish Chroniclers.

But the argument in favour of these writings has been so often and so successfully maintained that it would be a waste of time to push it farther. The present volume, however, 'The Gesta Stephani,' may claim a few remarks.

It covers a period, of which perhaps less is known than any other portion of the history of England after the invasion of the Normans. Historians have generally passed over this reign rapidly, as one scene of rapine, disorder, and bloodshed. Stephen is commonly described as a freebooting baron, usurping a crown to which he had no title, and only maintaining his throne by the plunder of his subjects, lavished upon bands of mercenary soldiers. Such is the *primâ facie* view which the writings of William of Malmsbury, William of Newbrige, Roger of Wendover, and other writers on that period give. The History of William of Malmsbury had, indeed, been undertaken at the request of his friend, and patron, Robert Earl of Gloucester, to whom it is dedicated; the great supporter of the cause of the Empress Matilda, and the most formidable enemy of Stephen.

Of the author of the 'Gesta Stephani' nothing certain is known. He is called by Duchesne, by

whom the only manuscript known to exist was first edited, as 'Auctor incertus, sed contemporaneus.' That he was an Ecclesiastic is evident from his constant use of the language of Scripture, as well as from the energy with which he expresses himself against the spoliators of the Church, not excepting his patron the King. That he was a contemporaneous writer is also clear from the fact that he everywhere describes himself as an eye-witness of what he depicts. That he was a partizan of King Stephen, and attached to his court, if he was not a member of the royal family, is also to be collected from different parts of his narrative. Unfortunately, a portion only of it is preserved to us, and that part is wanting in which we might have expected to find some account of himself. We are left, therefore, to conjecture, not only the character of the author, but the circumstances under which his book was written. But it is not unreasonable to think that he was a Norman, as has been already suggested; a friend, if not a connection of the King; and that the narrative was composed at the request of the King. Stephen, indeed, might well desire that justice should be done to his memory; that the events of his stormy reign might be recorded by one who would do him justice, who might speak of him as he was, nothing 'extenuating, setting down nought in malice.' And it must be confessed, that the author of the Chronicle in question has discharged his task with singular moderation and impartiality. In fact, the 'Historia Novella' of Malmsbury and the 'Gesta Stephani' ought to be read together page by page. Each reflects light on the other, and, what is still more

extraordinary under such circumstances, each confirms the other.

There is one, indeed, great difference between the works of the Monk of Malmsbury and our Author. The 'Historia Novella' is not limited to the events of England; it embraces the whole known world: Egypt, Syria, Palestine, Germany, France, Normandy, each furnish their several topics; matters ecclesiastical, as well as political and biographical, find a place in his pages; and marvellous Legends, and important State Papers, follow in close conjunction one after the other. Not so with the 'Gesta Stephani.' This is confined to the personal history of Stephen. Accordingly, facts are there met with, which not only Malmsbury, but other writers, have passed over; and scenes described with minute particularity which they have neglected, or of which they were ignorant. We are transported at once into the camp of Stephen and his Barons; we are present at his Councils; we are hurried forward in the night-march; we lurk in the ambuscade; we take part in the storming of castles, and cities. Now we stand in the wild morasses of the Isle of Ely; at another time we reconnoitre the fortifications of Bristol; from the hard-fought field of Lincoln, we are carried to the walls of Oxford; from the dungeon of the captive King, we hasten to witness the escape of the Empress during all the severities of the December night. It is one stirring series of events of personal and individual interest; and in this respect it partakes much more of the character of a Romance than of History; it resembles more the metrical remnants of Barbour and Robert of Gloucester (save that this is written in prose)

than the steady, the more calm and philosophical work to which it forms so valuable an appendage.

But at the same time it carries with it the impress of truth. In the first place, it may be said, that it contains less of the marvellous, in the way of legends and miracles, than any other of the writers of that age, not excepting the 'Annals' of Trevet, or the 'Chronicon Normannorum.' The author, while he renders all justice to his hero Stephen, seeks not to raise him at the expense of his rivals and opponents. There is the same love of what is noble, and good, and high-minded, the same hatred of all that is sordid and base, as characterizes the writings of the Monk of Malmsbury. Witness his indignation at the flight of William of Ypres, 'relictâ non bene parmulâ,' at Lincoln, and the generous enthusiasm with which he defends the policy of Stephen, in affording succour to his destitute foe the Count Henry, the future King of England, when that succour had been denied by all on whom he had a claim, contrary to the advice of his barons, and knowing full well that he was furnishing arms to be used against himself.

Again, when we find our Author fully borne out in his assertions by the evidence of others, and those too of opposite interests and sentiments, in great matters, it is only just to accord him credence where he stands alone. The character of Stephen as sketched by William of Malmsbury, bears a close resemblance to that delineated by the author of the 'Gesta Stephani.' That there should be points of difference it is only natural to conceive. There is no human action which is not capable of an unfavourable

interpretation. And therefore, when Malmsbury alleges that Stephen was more ready in making promises than in keeping them, every allowance is to be made for the circumstances in which Stephen was placed. That ought not to be ascribed to intentional fraud, which was probably the result of unavoidable circumstances. With intentional treachery or falsehood Malmsbury does not venture to charge him; and to his high spirit, his undaunted courage, his affability and kindness of heart, he bears testimony to the full as ample as his brother Chronicler.

Take again another instance, and a very important one, in which the two partizans seem to differ, and yet agree; Malmsbury accuses Stephen of having violated his Coronation Oath, and of infringing on the liberties of the Church. The charge is based mainly on the imprisonment of the Bishops. The author of the 'Gesta Stephani' represents his hero as the supporter of the Church. Both, however, are of accord as regards the conduct of the Bishops, that, laying aside every other accusation against them, they had been guilty of something very like high treason. Had they been laymen, there could not be a question but that Stephen was fully justified. So that the difference between the two, is one of inference, rather than of fact. And even the author of the 'Gesta Stephani' does not support the conduct of Stephen in laying hands on Ecclesiastics. On the contrary, he represents him afterwards, as sensible of his error, — to have done penance,—and to have expended the confiscated property of the Bishops in repairing dilapidated churches, and founding and enlarging religious houses. The latter part of the account might not have been known to Malmsbury; but the

Author of the 'Gesta' being in the camp of Stephen, possibly his own Confessor, would naturally be acquainted with all the facts. We may add, that the accurate Trevet to the full supports our Author.

As has been before observed, discrepancies of this kind strengthen rather than invalidate the testimony of both. To sum up this brief comparison in few words, the 'Historia Novella' contains the political history of the reign of Stephen down to the escape of the Queen from Oxford. The 'Gesta Stephani' consists of the personal adventures of the Monarch down to a later period. Death probably interrupted the labours of the one, and time, and neglect have caused sad ravages in all that remains of the other. Both, indeed, may be said to be fragments, but they are not the less precious. We gaze with admiration on the Torso of the Theseus and the reliques of the Elgin Marbles; our regrets that any part has perished, seem only to increase our admiration for that which has been preserved. Such is the spirit in which to contemplate the works before us. Taken together, they constitute a valuable body of history. They reciprocally develope the politics of contending parties; they serve as guides whereby to arrive at the probable springs of action: they supply mutual defects of information; they may serve to correct mutual errors.

It remains to say a few words with respect to that part of the work which falls to the province of the Editor. The original edition of the 'Gesta Stephani' was printed by Duchesne in his Collection of Norman Authors, Paris, 1619. From the title-page it appears to have been transcribed from an ancient MS. in the

custody of the bishop of Laon. The scarcity and price of the 'Normannorum Scriptores' rendered it almost inaccessible to students of English history. Added to this, however diligent a collector of antiquities, Duchesne must not lay claim to the title of a careful editor. The punctuation indeed of his text was singularly incorrect; so much so, as in many places to render it totally unintelligible. In other instances manifest errors have crept in, as 'venerationi' for 'venationi,' 'festina' for 'festiva,' &c. &c. To correct these, and to restore the text to as perfect a state as was possible, with as few new readings as could be dispensed with, has been the object of the Editor. The side-notes, it is hoped, will form a sufficient key to the contents of the pages. More foot-notes might have been added, but he was reluctant unnecessarily to swell the bulk of the volume. Added to this, a Harmony of concurrent historians, for which alone many notes are necessary, to have been perfect would have required the labour of years,—and he was unwilling to offer to the public that which he felt conscious must be defective. There is but one other duty for him, the grateful one of acknowledging the accuracy of the Printers, the acuteness and learning of the Reader belonging to the Establishment of Messrs. Bentley.

Nov. 24, 1846.

GESTA STEPHANI,

REGIS ANGLORUM,

ET DUCIS NORMANNORUM.

LIBER PRIMUS.

CUM Rex Henricus, pax patriæ, gentisque suæ pater, ad extrema deveniens, morti debitum exsolvisset, luctuosum infortunium universam regionis faciem turbidam reddidit, et omnino confusam. Ubi namque, eo regnante, judicii caput, juris inerat domicilium; ibi, eodem ruente, iniquitatis copia, totiusque militiæ succrevit seminarium. Anglia siquidem, justitiæ priùs sedes, pacis habitaculum, pietatis apex, religionis speculum, perversitatis postea locus, dissensionis recessus, inquietudinis disciplina, omnisque rebellii effecta est magistra. Rupta protinus in populo veneranda sanctæ amicitiæ fœdera; dissoluta mutuæ cognationis conjunctissima vincula; quosque diutinæ tranquillitatis vestierat toga, illos bellicus stridor, Mavortius furor invasit. Novo enim quisque sæviendi raptus amore, in alterum crudele debacchari, tantoque sese gloriosiorem æstimare, quanto in innocentes nocentiùs insurgebat. Legis quoque institutis, quibus indisciplinatus coercetur populus, ex toto neglectis, immo et adnullatis, ad omne illicitum effrenati,

State of England at death of Henry.

quidquid flagitii menti occurrebat, promptissimè peragebant. Ut enim verbis propheticis utar, a plantâ pedis usque ad verticem non erat in eis sanitas: quia a minimis usque ad summos, animæ morbo ægrescentes, vel raptum committebant, vel raptui aliis assentiendo parebant. Feræ quoque, quæ in totâ priùs regione, tanquam in indagine reclusæ, cum summâ pace reservabantur, nunc quaquâversum turbari, a quolibet passim dispergi, ab omnibus, abjecto metu, prosterni. Et hæc quidem minor, nec multum conquerenda jactura, sed admodum tamen stupenda, quomodo tanta ferarum millia, quæ antea copioso grege universam terram affluenter inundârant, tam repentè fuerint adnullata, ut de tam innumero examine vix duas postmodum simul reperires. Ubi tandem cœpit grandis hæc, et indicibilis copia adeo extenuari, ut rarissima, ut aiunt, avis esset, vel unam ubivis locorum feram conspicari, in seipsos truculenter conversi alii alios[1] spoliare; res possessas sibi vicissim diripere; insidias et necem alterutrim moliri; utque per prophetam dicitur, vir immisericorditer in virum, unusquisque irruere in proximum suum. Quicquid enim sceleris irâ urgente sub pace dictabatur, nunc, vindictæ arrepto tempore, ad effectum quàm celeriter deducebatur: quia odiosa simultas sese publicè retegens quicquid occulte secum palliârat, in lucem nunc proferens apertè declarabat.

Stephen, Count of Boulogne, lands in England.

Interea dum se Anglenses ita turbulenter, ita et calamitosè continerent, laxatisque justitiæ frænis ad omne nefas liberè prorumperent, Stephanus Bulonicensis Comes, vir præclarâ nobilitatus prosapiâ, Angliam cum paucis applicuit.

1 'alius,' Duchesne.

Erat enim idem vir pacifico regi Henrico omnium nepotum solus carissimus; eo quod non solùm ei germanâ contribulis lineæ consanguinitate conjunctus, sed multimodo esset virtutum coruscamine præcipuè insignitus.[1] Fuit siquidem, (quod in nostri temporis divitibus constat esse rarissimum,) dives, et humilis, munificus, et affabilis; sed et in omni militari congressione, sive in hostium quâlibet obsidione audax, et fortis, discretus, et longanimis. Hic itaque tantus, cùm primum regem Henricum extremum exhalâsse spiritum, famâ intimante, percepisset, magnum quoddam, de more illius Saulis, in corde concipiens, cum transmarinis inesset partibus, ad littus tetendit, nactoque fortuitu flatu secundo, animum cum navi penes Angliam direxit.[2] Cumque jam, uti præmissum est, cum paucissimo comitatu applicuisset, ad ipsam totius regionis reginam, metropolim, maturato itinere, Londonias devenit.[3] Concussa protinus in adventu viri civitas illa, cum læto strepitu obviàm ei occurrit: quæque lugendum tutoris sui Henrici occasum mœstuosè lugebat, tanquam eum in Stephano recuperâsset, lætanter, et festivè tripudiabat. Majores igitur natu, consultuque quique provectiores, concilium coegere, deque regni statu, pro arbitrio suo, utilia in commune providentes, ad regem eligendum unanimiter conspiravere.[4] Dicebant enim omne regnum sinistræ fortunæ casi-

Character of Stephen.

Stephen marches to London.

Is chosen King.

---

[1] Cf. Guliel. Malmsb. 704, 706.

[2] According to William of Malmsbury, there was a great earthquake, and violent storm of thunder, and lightning. Gul. Malms. 703.

[3] Gervase of Canterbury says, that, coming over in a swift-sailing ship, the people of Dover repulsed him, and the inhabitants of Canterbury shut their gates against him. Coloph. 340, 10.

[4] 'In regem exceptus est,' Gul. Malms. ib. William of Newbrige says that he was raised to the throne 'contra jus humanum pariter et divinum,' p. 15. Antwerp, 1567.

bus subjacere, ubi ipsa totius regiminis præsentia, justitiæque caput[1] defuerit. Idcirco operæ pretium eis esse regem quàm maturè constituere, qui ad communis utilitatis pacem reformandam, et rebellibus regni armatus occurreret, et legum instituta justè disponeret. Id quoque sui esse juris, suique specialiter privilegii, ut si rex ipsorum quoquo modo obiret, alius suo provisu in regno substituendus e vestigio succederet. Nec alium sese in manu habere, qui regis vices adimplens tantis regni periculis finem imponeret, quam Stephanum illum, divino, ut sibi videbatur, nutu inter eos adductum, [et] qui ad hoc idoneus, tam generis dignitate, quàm animi probitate, omnibus apparebat. His igitur auditis, et ab omnibus gratiosè, nulloque apertè contradicente receptis, de regno suscipiendo eum in commune consultum conscivere, regemque, omnium ad hoc concordante favore, constituere; firmatâ priùs utrimque pactione, peractoque, ut vulgus asserebat, mutuo juramento, ut eum cives quoad viveret opibus sustentarent, viribus tutarentur; ipse autem, ad regnum pacificandum, ad omnium eorumdem suffragium, toto sese conatu accingeret.[2]

Stephen endeavours to tranquillize the kingdom.

Stephanus itaque, tam fortunato eventu, et regis nomen, et regni apicem assecutus, ad pacem in regno conciliandam sese viriliter armavit; ipsisque prædonibus, qui circumjacentem graviter depopulârant provinciam, fortiter occurrens, insignem mox in regni sui primordio promeruit titulum. Erat namque eo in tempore vir quidam, etsi dignitatis exiguæ, utpote regis

[1] 'ubi ipsa totius regiminis justitiæque caput præsentia,' Duchesne.

[2] Cf. Will. of Newbrige, 15. William of Malmsbury gives an oath which Stephen is said to have taken and broken; but of this the author of the Gesta Stephani takes no notice. Cf. Gul. Malms. 707.

Henrici januarum conclusor, ad nocendum tamen præcipuè paratus, et ad violentiam pauperibus inferendam avidissimus. Hic etenim cum indiscreto, tam rusticorum, quam stipendiariorum militum agmine, vicinos suos circumquâque molestans, nunc deprædatione insatiabili, nunc igne et gladio omnibus se intolerabilem exhibebat. Huic tandem Stephanus obviàm intrepidè occurrens, commanipulares ejus nonnullos victoriosè captos vel vitâ privavit, vel vinculis mancipavit: ipsumque eorumdem ducem cum aliis concludens, cruciariæ stipiti postremò affixit. Deinde validâ militum manu, qui undecumque confluxerant, repentivè collectâ, ad Henricum episcopum, in quo totius annisûs sui summa dependebat,[1] festinatò tetendit. Erat enim vir ille ex ambobus genitoribus frater ei progenitus, vir sicut prudentiâ mirabilis, ita et eloquentiâ ineffabilis; qui et, dexterâ sibi ad votum arridente fortunâ, Abbas Glastoniæ, Præsul Wintoniæ, totiusque Angliæ Legatus fuit ab Apostolicâ Sede in regno inthronizatus. Iste igitur de prospero germani sui successu eximiè lætatus, cum dignioribus Wintoniæ civibus obvius ei advenit, habitoque in communi brevi colloquio, in civitatem, secundam duntaxat regni sedem, honorificè induxit.

Stephen is joined by Henry Bishop of Winchester, and citizens of Winchester; is received at Winchester with all honour.

Fuit eodem in tempore in civitate Wintoniensi Willelmus quidam, fidissimus thesaurorum regis Henrici custos, et resignator, qui sæpius ab episcopo precibus obstrictus, mercede fuit permulsus, ut castellum sibi traderet, thesauros aperiret.[2] Sed quantò ille ad petendum intensior, tantò iste ad inficiandum habebatur proclivior. Ceterùm, ubi regem adventâsse cogno-

Stephen gets possession of the treasures of Henry.

---

[1] Cf. Gul. Malms. 703.

[2] Cf. Gul. Malms. 703.

vit, nescio utrùm timore, an amore illius permotus, ejus se occursui gratanter obtulit, ipsumque ditissimum regis Henrici ærarium, quod tota ex antiquissimis regibus Anglia copiose referserat, ejus deliberationi, cum castello, contradidit. Nova proinde per regnum de novi regis adventu Famâ præconante, quamplures eum, et illi præcipuè, qui ante regni susceptionem se illi, vel fratribus suis amicitiâ devinxerant, gratè, et hilariter recipientes, ad nutum illi cum omni conatu obsecundabant. Affuit et inter alios Willelmus Cantuariæ Archipræsul, vir vultu columbinus, habituque verè religiosus; sed pecuniarum adquisitarum possessor avidior, quàm erogatior.[1] Cùm enim de communi vitâ moriens tandem secessisset, infinitam æris copiam in repositoriis suis occultè reconditam regis administratorii reperiêrunt: quam si in eleemosynarum largitione vivens distribuisset, (imitans evangelicum hominem, qui de Mamonâ iniquitatis sibi amicos efficiens, ideo dispersit, et dedit pauperibus, ut justitia illius in æternum maneret,) perfectum pastorem perfectiùs adimpleret. Qui cùm regis fautores obnixè persuaderent, quatinus eum ad regnandum inungeret, quodque imperfectum videbatur, administrationis suæ officio suppleret, rationabili eis responso obviavit: asserens non id leviter aut subitò fieri debere, sed et discretionis priùs ventilabro sollicitè discutiendum, et callido omnium consilio utrùm fieri deberet sapientissimè investigandum. 'Sicut enim,' inquit, 'rex ad hoc eligitur, ut omnes regat, electusque imperii sui jura omnibus injungat; sic profectò, sic congruit, ut ad eum

Stephen is joined by the nobility, and by William Archbishop of Canterbury—his character.

Proposition to crown Stephen; the Archbishop hesitates.

[1] 'Erogatior.' The word seems to be used in an active sense, rather than a passive; and possibly the better reading would be, 'possessor avidior, potiùs quàm erogator.'

in regno confirmandum omnes pariter convolent, parique consensu quid statuendum, quidve respuendum sit, ab omnibus provideatur.' Adjecit et regem Henricum, cùm adviveret, primos totius regni arctissimo constrinxisse jurejurando, ne quem post illius discessum, nisi aut filiam, quam comiti Andegavensi maritârat, aut illius, si superfuisset, hæredem, in regno susciperent: ideoque præsumptuosum esse quippiam huic statuto adversum velle moliri: maximè cùm et filia ejus superstes esset, et hæredum gratiâ non privaretur. Ad hæc regis suffraganei constanter responderunt, 'Verum,' inquiunt, 'nec abnegandum, regem Henricum callidæ intentionis proposito filiam despondisse, quatinus inter Normannos, et Andegavenses, qui se sæpius dissidendo turbârant, firmiùs et stabiliùs pacem conciliaret. Ad ipsam quoque hæredandam imperioso illo, cui nullus obsistebat, oris tonitruo, summos totius regni jurare compulit potiùs quàm præcepit. Et quanquam eosdem invitè jurare, juramentumque haud ratum fore prænosceret, voluit tamen, more Ezechielis, in diebus pacem reformare, perque unius mulieris conjugium multa hominum millia ad concordiæ adsciscere glutinum. Utque patenter agnosceremus, quod ei in vitâ certâ de causâ complacuit, post mortem ut fixum foret displicuisse, supremo eum agitante mortis articulo, cùm et plurimi astarent, et veram suorum erratuum confessionem audirent, de jurejurando violenter Baronibus suis injuncto apertissimè pœnituit. Unde, quia constat omne jusjurandum a quolibet cum violentiâ extortum ipsam perjurii efficaciam penitùs amisisse, sanum est, præcipuèque acceptandum, eum ad regnandum lætè suscipere, quem et summum totius regni caput sine repulsu Lon-

Arguments of the friends of Stephen.

donia suscepit, et [qui] ad hoc, justo germanæ propinquitatis jure, idoneus accessit. Spe quoque firmâ certificamur, si virum suscipientes omni illum annisu juverimus, regno maximè profuturum: quia cùm ab omnibus modò diripitur, distrahitur, et conculcatur, in ipso protinus tanti infortunii exordio constat per virum constantem, et militarem idem in melius posse reformari, qui et suorum potentiâ, et fratrum sapientium gloriâ sublimatus, quicquid sibi deesse putabitur, eorum adminiculo suffultus perfectiùs adimplebit.'

Coronation of Stephen by the Archbishop.

Talibus itaque, sed et aliis nonnullis ratiociniis, quæ breviandi causâ prætereo, impulsus Archiepiscopus, regem eum in Angliam, et Normanniam, cum episcopis, frequentique, qui intererat, clericatu, sacravit et inunxit.[1] Quibus tandem cognitis, celebrique sermone per Angliam divulgatis, omnes ferè primi totius regni lætè eum, et veneranter recepere, plurimisque ab eo muneribus donati, sed et terris amplificati, liberali cum jurejurando, præmisso hominio, ejus sese servitio ex toto mancipârunt. Affuit et inter alios Robertus, comes Glaorniæ, filius regis Henrici, sed nothus, vir probati ingenii, laudabilisque prudentiæ. Qui cùm de regni susceptione, patre defuncto, ut fama erat, admoneretur, saniori præventus consilio nullatenus adquievit; dicens æquius esse filio sororis suæ, cui justiùs competebat, regnum cedere, quàm

Robert Earl of Gloucester joins the King.

[1] William of Malmsbury says he was crowned king of England, 11 kalend. Jan., 22 Dec. 1135, on a Sunday, there being present only three bishops, *i. e.* the Archbishop, the Bishops of Winchester and Salisbury, no Abbot, and a very few Nobles, twenty-two days after the death of his uncle. Gul. Malmsb. 704. The majority of contemporary writers state that Stephen's coronation took place on the 26th of December. Cf. Wm. of Newbrige, 15. Trivet in his Annals fixes the year as 1136; Trivet. Annal. p. 4.

præsumptivè sibi usurpare. Hic itaque cum regiis mandatis, et scriptis sæpiùs ad se venire commonitus tandem affuisset, gratiosè, et excellenter susceptus, quæcumque postulavit, exhibito regi hominio, fuit ad votum assecutus; ipsoque postremò pacificato, totum penè Angliæ regnum fuit regem secutus.

Stephen makes a royal progress through England.

Rex igitur copioso militum stipatus agmine, splendidè, sicut regalem decet honorificentiam, per Angliam procedere, se suo regimini inclinantes benignè, et veneranter suscipere, in omnibus utriusque ordinis ecclesiis, urbibus etiam, et castellis, cum festivâ[1] occursione recipi, ad omnes se pro necessariis expetentes, humiliter et mansuetè inflecti. Pro pace in regno revocandâ plurimum adniti, pro concordiâ inter subjectos restaurandâ non minimum largiri, nec solùm ad Angliam, imo et ad Waloniam pacificandam multum sudoris, multum et pecuniarum impendere.

Description of Wales.

Est autem Walonia terra silvestris, et pascuosa, ipsi Angliæ proximâ vicinitate contermina, ex uno ejusdem latere in longum juxta mare protensa, cervorum quidem, et piscium, lactis, et armentorum uberrima;

Character of the Welsh people.

sed hominum nutrix bestialium, naturâ velocium, consuetudine bellantium, fide semper, et locis instabilium.[2] Postquam autem Normanni, bello commisso, Anglos sibi subjugârunt, hanc etiam suo imperio terram adjacentem [cum] castellis innumeris annuere; propriis incolis viriliter edomitis, constanter excoluere; ad pacem confovendam, legem, et plebiscita eis indixere, adeoque terram fertilem omnibusque copiis affluentem reddidere, ut fœcundissimæ Britanniæ nequaquam inferiorem æstimares.

Disturbances in Wales on the death of Henry I.

Verùm, rege Henrico mortuo, pace quoque regni

---

[1] 'festina,' Duchesne.

[2] Cf. Giraldum Cambrensem, Cambriæ Descrip. c. 8.

et concordiâ cum ipso sepultâ, in dominos suos Walenses mortale semper odium spirantes, fœdus quod eis pepigerant, penitùs abruperunt; e diversisque turmatim emergentes locis, nunc huc, nunc illuc hostiliter discurrerunt, deprædatione, igne, gladio; villas evacuârunt, domos consumpserunt, homines necaverunt. Et primùm quidem in maritimam provinciam, quæ vocatur Goer,[1] delectabilem admodum, omnique fertilitate redundantem, promoverunt exercitum, militesque cum pedestri agmine usque ad quingentos et sexdecim, in unum contra eos cuneum conglobatos, undique circumvenientes, in ore gladii penitùs prostraverunt. Deinde de primo dissensionis suæ eventu prosperè peracto apprimè collætantes, per omnes se Waloniæ fines audacter effuderunt; ad omne quoque facinus proni, ad omne illicitum perfaciles, non cuivis ætati parcere, non ordini cuipiam reverentiam exhibere, non tempore, aut loco sceleris immunes existere.

Defeat of the Normans by the Welsh.

Hæc autem rebellii semina ad aures regis famâ deferente, effrenam illorum temeritatem cohibere attentans, milites, et sagittarios plurimâ thesauri sui stipe conductos, ad eos edomandos transmisit. Sed alii, multis egregiè perpetratis, ibi occisi, alii ferocem hostium non ferentes occursionem, post multa exercitia, et impensas, inglorii recesserunt.

The King's troops fail in quelling the insurrection.

Fuit, eodem in tempore, Ricardus filius Gisleberti in Waloniâ, vir sincerâ generositate insignis, cognatis, et hominibus fultus ditissimis, terris et castellis heredatus innumeris, qui omnes affines suos fide habens confederatos, obsidibus verò ob-

Richard Fitz-Gislebert is slain by the Welsh.

[1] Duchesne, 'Guer.' I have endeavoured in vain to find any mention of any such province, but the province of Goer is mentioned in Giraldus Cambrensis, Itinerarium Cambriæ, c. 8, and answers to our modern Glamorganshire. 'Intrantes itaque provinciam quæ "Goer" dicitur, in castro de Swanseye, &c. pernoctavimus.'

strictos, pacis eam, multimodæque fœcunditatis adeo reddidit affluentem, ut secunda esse Anglia perfacilè crederetur. Iste igitur, cùm magna quædam regem postulasset, nec ad votum impetrasset, bellum, ut aiebant, adversus eum promoturus abscessit, Waloniamque cum ingenti comitatu repedans,[1] insidiis ab ipsis Walensibus positis circumventus est, et inter omnes suos miserabiliter solus occisus. Quod cùm latiùs divulgatum esset, summum videlicet Walensium primatem succubuisse, ex diversis provinciis in immensum se coadunantes exercitum, terram illius ingressi in tres se terribiles turmas ordinatè, et bellicosè diviserunt, ipsosque Ricardi milites, sed et alios nonnullos, qui usque ad tria millia, cum peditum agmine, ex vicinis urbibus et castellis ad auxilium eorum convenerant, ex tribus partibus perlustrantes in fugam miserunt, eosque cum clamore, sagittarumque emissione, viriliter, et animosè insequentes, alios miserandis modis occiderunt, alios in flumine violenter impulsos enecuerunt, nonnullos domibus, et templis ignibus impositis cremandos tradiderunt, totamque provinciam, quæ usque ad XXXVI. miliaria distenditur, prædando pervagantes, nihil residui in eâ reliquerunt; senes aut neci, aut ludibriis exposuerunt; juvenes utriusque sexûs vinculis, et captivitati addixerunt; feminas cujusvis ætatis publico incestui impudenter dederunt. Deinde baronum castella alia effringentes, alia strictâ obsidione cingentes, quibus paulò antè flexâ cervice subjiciebantur, eorum nunc versâ vice rigidè dominabantur. Fuit ipsius Ricardi quoddam castellum obsessum, inexpugnabili munitione vallatum, in quo uxor ejus, soror comitis

The Welsh make an inroad on his lands;

commit great outrages.

They besiege his castle, and wife.

[1] 'Repedo,' Græcè αναποδιζω, 'to return to.' Cf. Gesner. Thesaur. s. v.

Cestriæ, clausa delitebat, quæ multimodo cruciatu anxiè torquebatur, quia viri solatio carens, femineâ desperatione frangebatur, escarum immunis,[1] ambientibus eam cum plurimo suo collegio inimicis, strictissimè includebatur, totius ad se refugii supervenientis exspes, tristitiâ et mœrore atterebatur. Cùmque illic, proximis ad eam pertingere non valentibus, diutissimè demoraretur, Milo quidam, civitati Glaucensium præsidens, qui et postea[2] callido magis prudentis animi ingenio, quàm ex generis successione[3] ad consulatûs[4] apicem conscendit, ad eam liberandam tum pro compassivâ, quam de ingenuâ habuit muliere, pietate, tum pro regis imperio, qui hoc ei litteris delegatis injunxerat, se et suos dedit periculo, interque medios hostes, per opaca nemorum lustra, per montium prominentia capita, ad castellum fortiter ivit, eamque cum suis sanè reducens, victoriosè et cum gloriâ redivit.

Milo of Gloucester goes to her rescue.

Stephen sends his brother Baldwin to put down the insurrection.

Audiens autem rex et in hac patriâ Walenses ad discordiam excitandam convaluisse, proposuit et adhuc temerariæ illorum obsistere præsumptioni, ascitoque Baldvino, memorati Ricardi germano, inæstimabilem ei pecuniarum committens copiam, præcepit quatinus fratris terræ impigrè subveniret, et ad adversarios retundendos sè constanter accingeret. Ille autem, acceptis pecuniis, expeditos ad comitatum suum milites, sed et virilis pectoris arcitenentes usque ad quingentos conducens, usque ad castellum

[1] 'Escarum immunis,' unprovided with provision.

[2] Duchesne legit 'pro eâ.'

[3] 'Milo castellum ejusdem urbis (sc. Glocestriæ) sub comite habebat tempore regis Henrici, dato ei homagio, et fidelitatis sacramento; nam eadem civitas caput est comitatûs.' He was afterwards made earl of Hereford. Cf. Gulielm. Malmsb. 728.

[4] 'Consulatus.' The dignity of earl or lord-lieutenant of the county, whom the Saxons called Shire-reeve or Earl, the Romans called Consul. Lambert, fol. 129; 12 Coke, i. Inst. 108.

Brecheneo cum omni apparatu devenit, ibique audiens adversarios cum innumerabili multitudine ei occurrisse; vias, prostratis ex transverso arboribus, obstruxisse; omnesque vesaniæ complices ad suffragium suum e diverso convocâsse, timore concussus cœptum iter repressit, ibidemque multo tempore demorans, dum hostes per hoc aut tædio afficere, aut fame deficere arbitratur, ventri tantùm et otio indulsit, prodigèque quæ secum detulerat consumptis, indigens, et honoris vacuus ad propria remeavit. His disgraceful retreat,

Robertus quoque, filius Heraldi, vir stemmatis ingenuissimi, fuit ad Walenses subjugandos, sed aliorsum destinatus, ibique gloriosè multotiens adquisito de inimicis triumpho, castellum inter eos, quod tunc penè fuerat inhabitatum, inexpugnabiliter firmavit, hominibusque in eo ad omnem sortem paratis diligenter expositis, post multa laudabiliter expleta, ad Angliam pro viribus reparandis cum paucis divertit. Hostes autem de absentiâ illius non minimùm alacres, reditumque suum e proximo formidantes, in unum se globum repentè collegerunt, ejusque castellum diutissimâ obsidione vallantes, cùm nec inhabitantibus alimenta adessent, nec Robertus propter intolerabilem eorum impetum ad subveniendum tam præsto sufficeret, redditum sibi tandem subruerunt. Walensibus igitur his terram modis turbantibus, videbatur regi frustra niti, frustra et thesauri sui immensitatem ad eos pacificandos effundere; ideoque commodiori monitus consilio, maluit effrenam illorum aliquantisper pati diffidentiam, quatinus, armis cessantibus, discordiâque commune inter eos dissidium operante, aut fame afficerentur, aut in seipsos conversi, mutuâ cæde consummarentur. Et quidem id in brevi contigisse vidimus. Cæ-

Robert Fitz-Herald sent to reduce the Welsh.

Garrisons a fortress;

which is taken by the Welsh.

The policy of Stephen. He leaves them to themselves.

dibus namque, et prædæ incessanter vacantes, terram omnem vomeris ignaram, hominum autem vacuam adeo reliquerunt, ut nulla penitùs spes vitæ sequentis in posterum relinqueretur, sed tabe, et inediâ defecti post mortem animalium, quæ prædam illorum persecuta est, et ipsi corrupto ex cadaverum tabefactione aere permixtim moriebantur. Hæc vero, quæ diversis in Waloniâ contigere temporibus, in uno ordine redigentes paucis perstrinximus, ne totiens a cœpto tractandi limite esset aberrandum, quotiens aliquid insigniter gestum suo esset in loco competentiùs deflorandum.

Their sufferings by famine and pestilence.

Rex igitur ad regnum tranquillandum, ad pacem componendam, uti superiùs prolatum est, impiger existere, omnibus facilem se, et accommodum exhibere, exheredatos in propria reducere, in distribuendis ecclesiarum honoribus vitii simoniaci expers omnino esse, in causis tractandis, in hominibus jure testandis, nihil impulsu muneris, nihil gratiâ mercedis perficere. Omnibus nihilominus cuipiam religioni addictis cum humili se reverentiâ inclinare, omnibus cujuslibet ætatis habilem se, et flexibilem reddere. Tam benigni etiam, tamque mansueti erat animi, ut regiæ ferè dignitatis oblitus in multis negotiis non se suis prælatum, sed omnimodis parem, quandoque etiam inferiorem videret. Jamjamque ad consuetam pacem, ad solitam se Anglia quietem paulatim informabat, omnesque sine ullâ violentiâ, sine omni omnino exactione, gratiâ Dei, per quam reges regnant, inflectebantur; exceptis quibusdam regis Henrici primis, et conjunctioribus amicis, quos ex plebeio genere inter aulanos juvenculos ad ministrandum assuetos, in tantum postea singulari sibi dilectione astrinxit, ut eos honoribus ditatos largissimis,

Peaceful and benevolent measures of Stephen. His uprightness and justice.

His piety and affability.

Improved state of England.

The friends of the late King are discontented.

prædiisque honoratos amplissimis, et omnium palatinorum archiministros efficeret, et omnium curialium causarum susceptores præscriberet. Isti itaque cum regiâ delegatione[1] curiam frequentare sæpius monerentur, eandemque is amicitiæ gratiam, eundem honorationis cumulum, quem eis rex Henricus exhibuit, se etiam eis relaturum sponderet, diu se circa castella sua reprimentes, scriptis regis adquiescere penitùs abnuerunt, tum propter fidem, et jusjurandum, quod connutritiæ suæ regis Henrici filiæ debuerant, tum quia quique regni nobiliores gloriam eorum, et pompam ægrè ferebant, utpote qui ex imo creati genere se multò nobiliores et divitiis excederent, et dominio superarent. Verebantur etiam aliâ de causâ in præsentiam[2] regis accedere, ne scilicet clamoribus pauperum, querimoniis viduarum, quorum ad suum usum terras redegerant, coram rege circumventi, quod injustè possederant, urgente justitiâ prorsus amitterent. Sed rex malens circa eos benignâ uti patientiâ, et omnia priùs amore experiri, quàm armis, quosdam de assistentibus sibi, super quos præcipuè innitebatur, ad eos in amoris concordiam reducendos transmisit, quatinus et blanditiis eos lenientes, et minis, ni adquiescerent, absterrentes, ad assensum suum quibus modis possent intentissimè provocarent. Illi autem, intentâ sibi a rege comminatione, cum salvo eundi et redeundi conductu curiam petiere; omnibusque quæ petierant ad votum impetratis, peracto cum jurejurando liberali hominio, illius sese servitio ex toto mancipârunt. Affuit inter reliquos Paganus filius Joannis, sed et Milo ille, de quo superiùs fecimus mentionem, ille Herefordensis et Salopesbiriæ, iste Glocestrensis provinciæ dominatum gerens: qui in tantum

They refuse to come to the King's court.

The endeavours of Stephen to conciliate them.

They swear fealty, and do homage to Stephen.

Death of Payne Fitz-John, and Milo of Gloucester.

[1] 'delectatione,' Duchesne. | [2] 'in præsentia,' Duchesne.

in tempore regis Henrici potentiæ suæ culmen extenderant, ut a Sabrinâ flumine usque ad mare per omnes fines Angliæ et Waloniæ omnes placitis involverent, angariis[1] onerarent. Sed illo defuncto, dum metu regis Stephani magis, quàm impotentiâ pressi, opportunitatem quando dissidentiam excitarent præstolarentur, ambo miserandis modis, sine pœnitentiæ fructu interierunt; quia Paganus dum Walenses persequitur, solus inter suos, missili capite transforato, succubuit, Milo vero post multas perturbationes, quas postea regi, et regno, consilio, et astu, (sicut in consequentibus pleniùs declarabimus,) intulit, dum cervis insidiaretur, a comite pectus sagittâ transfixus sine morâ interiit.

A council of the clergy at London.

Omnibus igitur summatibus regni fide, et jurejurando cum rege constrictis, edicto per Angliam promulgato, summos ecclesiarum ductores cum primis populi ad concilium Londonias conscivit. Illis quoque quasi in unam sentinam illuc confluentibus, ecclesiarumque columnis sedendi ordine dispositis, vulgo etiam confusè, et permixtìm, ut solet, ubique se ingerente, plura regno et ecclesiæ profutura fuerunt et utiliter ostensa, et salubriter pertractata. De ecclesiæ siquidem statu in melius componendo, de ejusdem libertate multipliciùs restaurandâ, splendidè nonnulla in ipsâ regis præsentiâ perorârunt, asserentes in regis Henrici præcipuè temporibus ecclesiam vacillâsse, ancillam fuisse dejectam et conculcatam, plurimique dedecoris injuriis affectam. Pastores etenim ejus, spirituales scilicet divini verbi expensores, qui Dei mensæ conjunctiùs assistebant, placitis et legibus implicare,

Projects for improving the condition of the Church.

---

[1] 'Angaria,' Coactio, servitus. Suidas indicat vocem esse Persicam, quod apud illos regii nuncii αγγαροι dicuntur. Cf. Gesner. Thes. in v.

cujuslibet angariæ violentâ exactione degravare, munuscula annuaria vice tributi ab eis exigere, ostium ecclesiæ Simonis frequentiùs, quàm Petri clave claudere, vel aperire. Quod Deus acceptavit conjugii bonum perfacili occasione dissolvere; adulterina lenocinia sicut ipse committere, ita et in aliis tolerare; terras ecclesiarum, pastoribus defunctis, in proprios usus redigere; altarium nonnunquam oblationes in præpositorum laicorum manus contradere, vel recompensâ sibi mercede, quibus jure cedebant, injustè concedere. Si quis autem ex adverso ascendens se murum pro domo Israel vellet objicere, nefandisque hujusmodi commentis ecclesiastico rigore occurrere, terrore illius protinus repressus injuriis impeti, insecutione validâ a se suisque comministris tribulari, nec ante in postulatione quâlibet vel querimoniâ exaudiri, quàm manu ejus inunctâ reum se præsumptionis in publico proclamaret.

State of the Church in the reign of Henry I.

Super hac igitur inverecundâ ecclesiæ depressione, alterâque, ut veriùs dicam, Pharaonis grassatione, in facie regis vehementer conquesti, obnixè eum imploraverunt, quatinus suæ ecclesiam libertati redderet, sui eam juris compotem efficeret, illius instituta legibus secularium præponi, illius decreta nullâ ratione prævalente pateretur remitti.

Petition of the clergy to Stephen.

His autem rex patienter auditis, quæcumque postulârant gratuitò eis indulgens, ecclesiæ libertatem fixam et inviolabilem esse, illius statuta rata et inconcussa, ejus ministros cujuscumque professionis essent vel ordinis, omni reverentiâ honorandos esse præcepit. Fecissetque præceptioni suæ satis, nisi et consiliatores perversi, qui bonum quandoque pervertunt animum, et ipsa indigentiæ necessitas, quæ nullam legem vel rationem admittit, ad hæc infringenda, sicut in consequentibus decla-

The King's gracious answer.

The liberties of the Church confirmed.

rabimus, eum impulissent.[1] Et istis quidem tali modo peroratis, in unâ omnium pace, et concordiâ concilium est solutum.

Robert of Bath—his character.

Exstitit eo in tempore Robertus quidam de Batthentonâ, miles reverâ nec sanguinis infimi, nec honoris terrarum exigui, sed vorax vini, et escarum consumptor, gulæ tantùm, et ebrietati sub pace vacabat. Mortuo autem rege Henrico, ebrietatis studium in discordiæ commutans dissidium, militibus, et sagittariis secum in castello agglutinatis, affines omnes igne, et deprædatione vehementer vexabat: hominioque tandem regi Stephano exhibito, cùm discordiæ maximè et inquietudinis deberet immunis existere, crudelior cunctis, et infestior apparebat. Vocatus verò ad curiam tanquam de rebellio in regno excitato satisfacturus, piger quidem, et subtristis advenit; utpote qui perjurii sibi et infidelitatis conscius regiam se majestatem offendisse prænôrat. Accusatus denique a pluribus, quorum substantiam hostili invasione diripuerat, cùm causa ejus invalida, et responsio inefficax esset, sententiæ judicum protinus addictus, compulsus est et castellum regis deliberationi committere, et quæcumque possidebat in misericordiæ illius dispositione contradenda esse. Et hoc profectò justè provisum, satisque idoneum judicatum fuit, ut qui aliorum cupidus quæ sua non erant injustè invaserat, justo æquitatis judicio et sua amitteret. Consultum est autem regi, quia necessitas ad hoc urgebat, militum cohortem ad ejus suscipiendum castellum, comitante ipso Roberto, destinaret.

Is guilty of various acts of outrage.

Is summoned to the court of Stephen to answer for his offences.

Is sentenced to give up his castle.

Soldiers sent to take the castle.

[1] William of Malmsbury gives Stephen's charter at full length, 707; but he dates it from Oxford, 1136. His first promise was probably given at his coronation at Westminster. See Roger de Wendover, tom. ii. 217; who states that Stephen went to Oxford after his coronation, and there confirmed the promises which he had made on that occasion.

Quod et ipse hilari quidem, et arridente vultu in curiæ conspectu concessit; sed in animo dolosè versabat, quomodo et regis milites seducere, et quæ proprii possidebat juris posset retinere. Cùm igitur in itinere pariter progressi, ad quandam ipsius Roberti villam hospitandi gratiâ divertissent, ipso Roberto duce illorum, et præambulo existente, omnes domûs suæ ministros in eorum susceptionem gratanter excitavit, splendidoque epularum apparatu omnibus abundè convivatis, vino etiam largissimo, et somno in nocte sepultis, ipse equum ascendens ab eis furtivè discessit, suoque municipio contra regem valdè obfirmato, nunc huc, nunc illuc, per incerta latibula vagans, quandòque etiam cum regis inimicis adversùs eum inimicanter agens, horrendo tandem exitu inter extraneos expiravit. Sed regis milites in crastino expergefacti, ut consodalem tam negligenter amissum adverterunt, plurimùm de discessione illius confusi, sicut sine Roberto, ita et sine honore, ad curiam redierunt. Audiens denique rex seditionem circa Batthentonam esse exortam, (municipes namque Roberti igne, et rapinâ sævientes escarum omne suffragium, viribus undecumque illatis direptum, in castellum congerebant) pulsâ protinus dilatione, potenti cum armatorum expeditione illuc tetendit. Quò cùm perventum esset, fixis circa castellum castris, sagittariis etiam ad excubandum nocte dispositis, aliis ad insidiandum in die ordinatis, ad expeditionem perseveranter inferendam rex cum omni exercitu viriliter se accinxit. Nec mora, dum excubitores intentiùs pernoctant, miserum homunculum a muro demissum, fugamque consulentem ceperunt, oblatumque regi in omnium suorum oculis altè suspenderunt; rege affirmante, tali omnes exitio puniendos, ni jussioni suæ festinè adquiescentes,

The plans of Robert for retaining his castle.

He makes his escape, and fortifies his stronghold.

His death.

The King marches to Bath.

The siege of Bath.

de castello reddendo in commune consulerent. Illi statim verentes, minis sibi a rege intentis, vitæ suæ providere consultu dignum judicaverunt, dum constet, et verum sit, nullam pro animâ commutationem tribuendam; redditoque in manus regis castello, durâ sibi vellent, nollent, impositâ conditione, ut ab omni regno exules aberrarent, donec eos clementia regis revocaret, cum rege Scotio multo, ut audivimus, tempore habitârunt.

The surrender.

Baldwin de Redvers makes an insurrection against the King at Exeter.

Necdum ista rex ad effectum deduxerat, et ecce quidam maximæ discordiæ nuncii ex [1] Esoniâ civitate, referentes Baldvinum de Revers, virum et dignitate et genere magnificum, insolita quædam, et ut res se habebat, adversus regiam pacem agere: quia urbem inter togatos cives solitò arrogantiùs cum armato milite ingredi; nec solùm in urbe commanentes, sed et convicaneos omnes, ut ad sui solius dominium inflecterentur rogare; omne etiam genus edulii in castello, quod ex regio sibi usurpârat [2] honore, festinanter ingerere; universis non suæ se præsumptioni inclinantibus ignem et gladium vivâ voce minari. Idcirco se regem summissâ prece implorare, ut civibus suis in tribulationis angustiâ positis, solumque in defensione suâ remedium sperantibus succurrere maturaret: quò subventionis suæ ope roborati, et Baldvini potentiæ faciliùs reniti, et sibi soli valerent liberiùs, et specialiùs obsequi. Talibus rex auditis, temerariam Baldvini præsumptionem indignè ferens, et ideo præcipuè, quia luce clarius erat injustè eum adversum se insurrexisse, quia castelli Esoniensis, quod regalis semper extiterat juris, rex sibi custodiam

The citizens send to the King for assistance.

[1] 'Esonia,' Exeter.

[2] 'Honore.' An honour in this sense is the head of several manors; as, 'the Honour of Arundel,' 'the Honour of Eye,' &c.

rationabiliter requirebat, nullum hostibus discursandi per provincias tempus indulsit, sed ducentis equitibus, qui illum præcederent, ad Esoniam destinatis præcepit, ut totâ nocte itinerantes adversarios secluderent si possent, sin autem civibus permixti armati incederent, neve civitati obessent sollicitè procurarent. Cùm igitur in mane crastinus dies erupisset, Baldvini milites in cives iracundiâ permoti, eo quòd in malum suum ad regem misissent, ad civitatem spoliandam, ad faces domibus injiciendas, agmine conferto e castello prodibant, cùm ecce regionarii micantibus armis, vexillisque in altum volitantibus, civitati appropiârunt, tumultuque civitatis pro castellanis deprædatione, et igne furentibus, horribiliter exorto, portis se audacter inferentes, in fugam adversarios repentè miserunt. Nec mora, et rex in turmis, et centenariis cum glorioso, immò ut veriùs dicam, cum horrendo comitatu advenit, civibusque suis cum honore, et gloriâ, cum donariis et festivâ lætitiâ illi occurrentibus, gaudenter intra muros susceptus fuit.

The King orders two hundred cavalry to march to Exeter.

The followers of Baldwin, being about to destroy and plunder the city, are routed by the King's troops.

The King is gladly received by the citizens.

Est autem Esonia civitas ampla, vetustissimo Cæsarum opere murata, quarta ut ferunt principalis Angliæ sedes, æquoreorum piscium, carnium quoque, et navalis commercii refertissima. Castellum in eâ situm, editissimo aggere sublatum, muro inexpugnabili obseptum, turribus Cæsarianis incisili calce confectis firmatum: in quo Baldvinus validissimam pubem, totius duntaxat Angliæ florem, ad obsistendum regi delectam imposuit. Et isti quidem fide, et jurejurando, ne regi cederent omninò, cùm essent astricti, cum uxore illius, et filiis, ad omnia parati recludebantur, castellumque cum micantibus armis spissim, et ordinatè coronantes, conviciis illatis regem, et suos sæpissimè improperabant.

Description of Exeter.

The castle is strongly garrisoned by Baldwin de Redvers.

The siege.

Aliquandò etiam ex occultis aditibus, ex insperato, prosilientes, regium damnaturi exercitum cum impetu irruere, nonnunquam verò aut sagittas emittere, aut jacula ex alto vibrare, multisque aliis modis, cum tempus exigebat, infesti existere. Ceterùm rex cum baronum copiâ, qui omnes aut cum adveniente convenerant, aut perniciter eum collatis viribus subsequebantur, multis modis quo eis molestior esset desudavit; [1]quò et agmine peditum instructissimè armato exterius promurale, quod ad castellum muniendum aggere cumulatissimo in altum sustollebatur, expulsis constanter hostibus, suscepit, pontemque interiorem, quo ad urbem de castello incessus protendebatur, viriliter infregit, lignorumque ingentia ædificia, quibus de muro pugnare nitentibus resisteretur, mirè et artificiosè exaltavit. Die etiam, et nocte graviter, et intentè obsidionem clausis inferre; nunc cum armatis aggerem incessu quadrupede conscendentibus rixam pugnacem secum committere; nunc cum innumeris funditoribus, qui e diverso conducti fuerant, intolerabili eos lapidum grandine infestare: aliquando autem ascitis eis, qui massæ subterraneæ cautiùs nôrunt venas incidere, ad murum diruendum viscera terræ scrutari præcipere; nonnunquam etiam machinas diversi generis, alias in altum sublatas, alias humo tenus depressas, istas ad inspiciendum quidnam rerum in castello gereretur, illas ad murum quassandum vel subruendum aptare. Illi e contrà fortiter et promptissimè refragantes, omnia ejus machinamenta, in quibus plurimum artificum desudârat ingenium, nihili pendebant: ita ut strenuè, et ingeniosè utrisque decertantibus magnum eorum fieret prudentiæ, et velocitatis certamen.

[1] 'Quia,' Duchesne.

Cum igitur omnes laboriosè decertarent, et isti quidem ut reclusos devincerent, illi autem ut se ab exclusis inexpugnanter defenderent, milites Baldvini, quibus observandi castelli sui de Plintonâ curam indulserat, propter inseparabilem, quam adesse cum rege audierant, virtutem, de domino suo desperantes, et ne vitæ suæ periculum incurrerent, ut inertissimi, et inconstantis animi, plus justo formidantes, de reddendo castello pacisque concordiâ inter eos statuendâ regi occultè miserunt. Rex itaque malens in pacis, et concordiæ amore [1]cuncta componere, quàm schisma dissensionis quoquomodo enutrire, libenti animo quæcumque postulârant annuit, dummodò se imperio suo inclinantes, quæ pacis essent toto nisu excolerent. Datis denique dextris et acceptis, ducenti milites, cum ingenti sagittantium cuneo, penes Plintonam diriguntur, primoque diluculo ante castellum inopinatè loricati astantes maximum comprovincialibus terrorem, et præcipuè hujus factionis insciis incutientes, ab ipsis proditoribus quasi pro impotentiâ obsidioni resistere non valentibus, redditum castellum tandem suscipiunt. Quo postremò suscepto, regisque ex jussione solo tenus diruto, omnem Baldvini terram, quæ in illis partibus ampla est et delectabilis, omnibusque affluens bonis, horribili deprædatione nudantes, cum multis gregum, et armentorum millibus Esoniam, ad regem, redierunt. [2]Alia per omnes [3]Damnoniæ partes famâ dispergente, omnes Baldvini astipulatores sibi periculum, rebus jacturam ex regis sibi insectatione inferendam admodùm metuentes, ei se supplices contulerunt, ex-

Secret propositions for surrendering the castle of Plympton to the King.

The King's forces are received into Plympton.

The followers of Baldwin submit to the King.

[1] 'Cunctæ,' Duchesne.

[2] 'Alia,' in the sense of exaggerated. Perhaps, however, the better reading would be 'Illa.'

[3] 'Damnoniæ,' Devonshire.

with the exception of Alfred.

cepto Alùredo, filio Joelis cujusdam illustrissimi viri, qui erat cum Baldvino familiaritate notissimus, amicitiâ connexus, fide etiam ad obsistendum regi adjuratus. Sed cùm castellum haberet pertensum, et invalidum, nec ad suos contutandos sufficienti munitione securum, vacuum illud et hominum expers omninò reliquit, Esoniamque cum fortissimâ militum manu frater illius latenter adventans, inter regios milites (nec enim possibile erat inter tot loricatos, quis ille vel iste esset, facile discernere) sub specie regem adjuvantium se commiscuit. Deinde legato intra castellum misso, (captivi siquidem et religiosi certis de causis introeundi vices frequentabant) Baldvini milites de adventu suo certificavit, quodque, propriis quæcumque possederat relictis, fide illius et amore allectus, quæcumque sors ei objiceret, cum eis passurus advenit. Illi continuò pro consodalis adventu festivo gaudio exultantes, portis apertis, in illius occursum cum innumeris armatis prosiluere, eumque cum suis in facie regis, et in omnium conspectu principum sanè introduxerunt. Confusus illicò regis exercitus, et illi potissimùm, quibus providendi, et magistrandi in alios cura committebatur, eo quòd illi, et sui communionem ignorantibus omnibus participati fuissent, et, quod eos mordaciùs urebat, illibatè et liberè de medio illorum ad hostes se transtulissent. Rex autem leni animo quod acciderat ferens, nihil super hoc indignabatur; verùm tunc demùm festum se diem acturum aiebat, si divinâ id actum esset providentiâ, ut omnes pacis suæ adversarii in uno locello concluderentur.

The besieged at Exeter make a sally.

Alfred contrives to get into the town.

Intereà dum et exteriùs impugnantium, et interiùs obnitentium, anceps esset victoria, rex etiam ibi tribus ferè mensibus perendinatus, usque ad XV. millia marcas in variis expensis

consumpsisset, tantos rerum Dispositor Deus volens terminare labores, duorum castelli puteorum uberes venas, affluisque aquarum rivulis semper destillantes adeò exsiccavit, ut quæ priùs ad quotidianum haustum hominibus, et jumentis abundè suffecerant, vix nunc ad unius sedandam sitim sufficere prævalerent. Asserunt quidam ex intemperati solis caloribus refluas aquarum scatebras contractas esse, alii fluitantibus in viscera terræ meatibus, aliquo accidente casu, in imis cavernis occultisve terræ sinibus retrusas fuisse. Ego autem non id solis ardori, non casui cuilibet ascribo, sed vivâ voce protestor, divinam in puteis siccatis adesse virtutem, quia, si in tot anteactis seculis, cùm et calores plurimi extiterint, semper inexhaustæ abundaverint, nec nunc, nisi divinâ virtute operante, usque ad aquarum indigentiam extenuarentur: maximè cùm et ante castelli obsidionem, et post ipsius statim redditionem, aquæ largissimè exuberârint, earumque tantùm dum obsidio protelaretur adesset indigentia: ut videlicet sitis supplicio, tanquam aliquo Dei castigati flagello, sponte, et suppliciter cogerentur reddere, quod injustè, et arroganter videbantur tenere.

The wells of the castle dried up.

Aquis igitur cessantibus, ab omnibus, ad necessaria explenda, ad vinum recurrebatur; quod quidem in brevi fuit exhaustum; dum necessitas urgeret, et panes vice aquæ vino conficere, et, si qui erant patinandi cibi, vino lixare. Igni quoque, et facibus, quos ad machinas eorum ustulandas, vel ad domos consumendas, regis artifices prudenter, et artistè immittebant, cum vino semper extincturi occurrebant, quousque sicut nec aquæ, ita nec vini guttam prorsus haberent. Unde constat, potu deficiente, multimodis eos passionibus angustiari, et ad singula quæque solito

The besieged are reduced to the greatest extremities for want of water.

imbecilliores existere: quia fragile corpus hominis tunc demùm constans est, et convalescit, quando naturæ sufficienti sustentatur alimento: cùm verò imminutum fuerit, vel ex toto subtractum, infirmum habetur et omninò invalidum. Continuis itaque excubationibus ultra humanam opinionem afflicti, diversis pugnarum modis, quos de muro adversariis inferebant, usque ad defectum fatigati, sitis ad extremum nimiâ, et intolerabili arefactione extenuati, in commune sibi consuluêre: quatinus consultis illis, deque interiori, quâ vexabantur, angustiâ secretè certificatis, quorum impulsu Baldvinus se contra regem armaverat, qui et tunc cum rege dolosè militabant, salvis hominibus castellum contraderent. Nec mora, duobus totius castelli primis et dignioribus ad regem delegatis, qui et linguas venustiùs ornare, et verba quotiens expediebat prudentiùs, et ornatiùs immutare prænôrant. Sed ille, fratris sui Wintoniensis episcopi consilio persuasus, ferream illis frontem ostendens, inexauditos a præsentiâ suâ cum minis abegit: quia episcopus, laxâ, et effœtâ eorum cute conspectâ, militibus remissis, et a naturali succo vacuatis, labris dispanso hiatu retractis, anhelâ eos siti laborare deprehendit, ideoque nequaquam consultum esse progrediendi de castello permissum eis indulgere, cùm ratum esset in proximo eos ad votum suum, quocumque modo exoptabant, cessuros. Uxor etiam Baldvini duram hanc suorum repulsionem non ferens, nuda pedes, sparsa scapulis crines, largos lacrymarum imbres emanans, ad regem pro suis supplicatura accessit. Sed ille humiliter eam, et benignè suscepit, tum pro pietate, quam de miserando, et afflicto sexu habuerat, tum pro nobilis mulieris cognatis et amicis, qui secum ibi in obsidione laborabant.

Proposals for capitulation

are rejected by the advice of the Bishop of Winchester.

The wife of Baldwin petitions the King in vain.

Auditisque, quæ flebiliter de reddendo castello miseranda deposcebat, inflexibiliter se et adhuc indurans, sine effectu ad suos tandem remisit. Istis itaque hoc modo repulsis, solumque proximam mortem operientibus, barones regis alii pro contribulibus suis, qui intùs recludebantur, germano sanguini compassi, vehementer indoluerunt: alii Baldvini dissensionis conscii, et cooperatores, pro obsidione consentaneis suis tam obstinatè intentâ non minimum effrenduerunt, factoque agmine regem pariter adeuntes nunc vivâ cum eo ratione plura contulerunt, nunc blanditiis intermixtis in alterum eum hominem repentè mutaverunt.

The Barons of the realm interfere successfully on behalf of Baldwin.

Dicebant namque regi plenum se de hostibus conquisisse triumphum, dum quod sui erat juris, prævalentibus viribus suis, tandem conquisisset; ideoque dignitati suæ esse aptius, regiæque pietati competentius, captivis supplicibus vitam donare, quàm usque ad mortem punitis, quod parum vitæ supererat, immisericorditer auferre. Addebant et illos non in regiam majestatem jurâsse, nec nisi in fidelitatem domini sui arma movisse; imò tunc se specialiter cum rege agere declarabant, cùm, quod sui erat juris proprii, in manus suas tandem tradidissent. Quocirca consultius esse, regnoque suo commodius judicabant, morosam illam, quâ maximè gravabantur, solvere obsidionem, quatinus et castellum ad gloriæ suæ augmentum susciperet, et ad alia explenda negotia paratiùs sese, et avidiùs accingeret. Rex autem baronum frequentiâ vallatus, qui non solùm precum blanditiis implorabant, verùm etiam monitis eum suasoriis impellebant, flexus postremò, quæ petierant, concessit: utque conjunctiùs sibi alliceret, inque servitium suum devotiores haberet, non solùm eos liberè progredi, sed et sua expor-

Their argument.

The King yields to their advice.

The besieged allowed to march out and

carry away their property, and follow any chief they think fit.

tare, et cuicumque domino vellent adhærere permisit. Illis denique progredientibus, corpora singulorum marcida, siccaque, siti videres languentia, citiúsque ad hauriendum cujusvis generis poculum, quàm ad quodlibet explendum negocium egressi properabant.

Baldwin flies to the Isle of Wight.

Audiens Baldvinus regem superiorem, quæque possederat in manus illius cessisse, non est desperatus, nec animo fractus, sed, viribus reparatis, ad terram suam de Wiht, rebellium et adhuc excitaturus, se totum convertit.

Description of the Isle of Wight.

Est autem Wiht insula marina, longitudinis capax, latitudine stricta, nautarum excursibus frequentata, piscium abundans, frugibus infœcunda, tota ferè in Baldvini sortem ex patrimonio collata, inter Angliam et Normanniam, sed Angliæ propinquiùs sita. In hac idem castellum habebat, ornatissimo lapidum ædificio constructum, validissimo munimine firmatum, ex quo, collectis in immensum navigium piratis, regiam potestatem infirmare tentabat; flatumque ad omnem paratus, et mercatores inter Angliam, et Normanniam velificantes intercipere, et utrisque terris, quocumque nisu posset, molestiam inferre desudabat. Sed rex stropham [1] illius præveniens, castellum Esoniense cum adjacente provinciâ in episcopi Wintoniensis dispositione relinquens, Baldvinum celeriter fuit subsecutus.

The King preparing to sail for Southampton, Baldwin surrenders himself.

Veniensque ad portum, qui vocatur [2] Hamtona, eo quòd esset insulæ contiguus, accessuque facilior, classem sibi cum nauticis instrumentis aptare præcepit: cùm ecce Baldvinus, de illius adventu tam subito tamque

[1] 'Stropha' prosaicè conversionem significat, quâ etiam utuntur animalia et homines cùm effugere vel circumvenire aliquem volunt. Hinc 'Strophe' est fraudulenta et ludificabilis fallacia. Cf. Gesner, in v. Vulgò hìc 'artful dodge.'

[2] Hamptona, Southampton.

insperato nimiùm obstupescens, ad eum supplex et miserandus, urgentibus amicis, advenit. Castello siquidem Wihttensi firmè et inexpugnabiliter adversùs regem munito, mensus est sollicitè, si, quemadmodum escarum inerat abundantia, ita et ad hominum inhabitantium quantitatem aquarum non deesset sufficientia. Sed et hoc rerum dispositrice Dei actum est providentiâ, ut et aquæ subitâ superveniente ariditate exsiccarentur, et ad obsistendum regi ipse, et comministri ejus desperatione frangerentur. Quocirca quæ priùs possederat regem deposcens, nec impetrans, exul tandem ab Angliâ ad comitem Andegavensem eum impugnaturus accessit.[1] Comes autem in adventu illius admodùm lætificatus, honoranter eum cum suis suscepit, seque ad explendum omne animi sui propositum paratum esse, et devotissimum aiebat, sive in curiâ suâ commilitare, sive regiæ dignitati disposuisset obsistere.

Baldwin goes into exile to the Count of Anjou.

Is honourably received and entertained by the Count of Anjou.

At Baldvinus, curiales delicias ad tempus aspernans, ad discordiam in regem promovendam se constanter accingere; amicis, et cognatis pro regis infestatione plurimum conqueri, se patriâ pulsum, a patrimonio alienatum, fugam et exilium injustè perpessum, ideoque ad solius sui refugii portum recurrisse, quatinus viribus, et armis secum utentibus, si quo modo fortunam in melius immutare possent, experirentur. Et illi quidem illustrissimi viri querimoniis tenerè compatientes, adeò eum actu, et consilio intentè adjuvârunt, ut eum cum suis in propriis recipientes castellis, domini ei vicem et honorem ex toto concesserint. Ipse itaque, plurimis in auxilium suum cònspirantibus, in totâ Normanniâ, et præ-

The intrigues of Baldwin against the King.

---

[1] Cf. Roger de Wendover, ii. 218. Lond. Sump. Soc. 1841.

Insurrection in Normandy.

cipuè contra regi consentientes, dissensionem ordiri; non rapinæ, aut violentiæ parcere; non se a gladio, vel ab incendio retrahere; improvisè ad deprædandum irruens omnia misericorditer auferre; turbam ubique faciens cunctis se formidandum exhibere. Ad hæc autem mala inferenda comitissa [1] Andegavensis, regis Henrici filia, continuò precandi, et admonendi stimulo eum impellebat; quia, defuncto patre, thesauros ejus, quos ad animæ illius medelam justius erat egentibus impartiri, in proprios usus redegerat, castella quædam ad sui ipsius proprietatem firmârat. Nec[2] solùm Baldvinum, sed et alios, quotquot poterat, ad sibi obsequendum inclinârat; utpote quæ regni dominium, ex paterno sibi jure, justè, ut sibi videbantur, vendicabat.

Baldwin is instigated by the Countess of Anjou.

Talia cùm rex in Normanniâ pleniùs fieri edidicisset, missis trans mare legatis (neque enim propter grave rerum insistendarum pondus prævaluit tam citò illic assistere) digniores quosque prece et . . . . .

[*Desunt hìc aliquot folia.*][3]

. . . . Bedefordiæ comitem efficeret. Curiâ denique splendidè et solemniter, ut in Christi decuit Nativitate, celebratâ, missis rex ad Milonem de Bellocampo nunciis, qui castello Bedefordiæ ex regiâ permissione custos præsidebat, præcepit, ut et castellum Bedefordiæ, et quam sibi

The King requires Milo de Beauchamp to give up the castle of Bedford, and do homage.

[1] Matilda Countess of Anjou, afterwards the Empress, was a great friend to religion; she founded and endowed many religious houses in Normandy, particularly the abbey of Bec, where she was born, leaving her great wealth for pious purposes. Trivet. Annal. p. 60. Ed. Lond. Sump. Soc. 1845.

[2] The reading in Duchesne is, 'proprietatem firmârat, nec solùm,' &c. This is unintelligible; the former part applies to Stephen, the latter to the Countess of Anjou. I have therefore read the sentence as in the text.

[3] To supply this gap, see Roger de Wendover, ii. 219, et seq.

debebat servitii vicem Hugoni exhiberet. Si verò præcepto suo libens adquiesceret honorandum eum, multisque donandum exeniis;[1] si verò quoquo modo contrarius haberetur, totius eum infortunii adversitatem perlaturum citissimè pollicebatur. Milo denique, regiâ legatione perceptâ, libenti se animo regi militaturum, ejusque imperiis obsecuturum dicebat, ni se a possessione, ex paterno jure sibi, et suis debitâ, amovere temptaret. Quòd si id ex animo faceret, si fixè adversùm se insurgere pararet, se quidem iram ejus quantò posset patientiùs tolerare, sed castellum, nisi illo ad extrema deducto, numquam habiturum. Talia rex percipiens, maximâ indignatione erga Milonem permotus, ex omni Angliâ in unum exercitu confluente, illum obsessurus Bedefordiam advenit. Cognito Milo illius adventu, quicquid escarum sub manibus repererat, ab omnibus cum violentiâ distractum secum asportavit; civibusque, et confinibus, quibus priùs, ut suis, humanè pepercerat, irreverendam inferens rapinam, quicquid oculis occurrebat in castellum congessit, portisque diligenter obseratis, hâc vice regales sine suorum detrimento exclusit. Verùm rex castelli ambitum prudenter pergirans, illis, et illis in locis, quæ ad insidiandum opportuniora habebantur, sagittantium phalanges apposuit, præcepitque ut in altum dirigentes, vel propugnaculis inhærentes, crebrâ sagittarum impeterent emissione, liberumque prospectum habere non permittentes, ad eos perturbandos studiosè contenderent. Ille interim ad diversi generis machinas construendas, quæ, vel ad vallum dispergendum, vel ad murum dissipandum apta-

Milo offers to do knight-service, but refuses to give up the castle.

The King marches against Bedford.

Milo provisions his castle.

The King besieges it.

[1] This word is also met with in other of the monkish writers. Had it not been so, it would have seemed better to have read 'xeniis,' i. e. ξενιοις, 'presents.'

rentur, arte et ingenio, sumptu et opere insudare; nocte verò proceres excubitores ad singulos castelli ingressus observandos, ne inclusi ad suos commovendos irrumperent, neve forensis quilibet escas eis, vel solamina inferret, sollerter ordinare: die verò quantum adversitatis artificiosiùs ei intendere, quibus modis competentiùs posset inflectere, studiosiùs providere. Sed quia castellum editissimo aggere vallatum, muro forti, et arduo in circuitu cinctum, inquassabili turri et forti firmatum, hominibus duris et invictis oppletum, spem tam citò capiendi prorsus ademerat, ad alia regni peragenda negotia, quæ illum instanter stimulabant, convertens, majorem exercitûs partem ad eos obsidendos reliquit; jussitque, ut si machinis eos subjugare non possent, quousque fame, et inediâ defecti supplices redderentur, obsidionem protelarent. Et illi quidem, rege discesso, tamdiu obsidendo eos vexârunt, usque dum, cibis deficientibus, et ipsi defetiscentes tenendi impossibilitatem tandem faterentur. Sub militari igitur conditione castellum deserentes, regis ad hoc eos compellente virtute et imperio tradiderunt. Sed quantò tunc humiliores, et depressiores, tantò, aliquantillo elapso tempore, elatiores et acerbiores ad ipsum castellum redeuntes, non solùm illud recuperârunt, verùm ipsum Rogerium de comite militem, de milite pauperem, Deo judice, ordine mirabiliter transverso effecerunt.[1] Sed de his pleniùs in sequentibus.

The siege turned into a blockade.

The castle is surrendered, but shortly after retaken.

Expugnatâ denique Bedefordiâ, cùm jam discordiæ finem impositum, omnemque repugnantiæ

[1] This passage is almost unintelligible. It is conjectured that Roger was the person created Earl of Bedford, and left in command by the King, who on losing the castle was reduced from his rank to that of a plain man-at-arms, and from that to a poor man. Cf. Roger de Wendover, ii. 221; Chron. Norm. A.D. 1139; Norman. Scrip. 977.

commotionem sopitam crederes, et omninò abolitam, ecce totius malitiæ radix, et origo in eâ Angliæ parte, quæ Northumbria dicitur, rapinam et incendium, discordiam et bellum promotura surrexit. Tam magnum enimverò, tamque stupendum fuit hoc malum, ut non solùm hominibus horrendum, verùm etiam de cœlo magnum declaratum sit, et admirandum; cùm paulò antequàm hoc contigisset, viderimus non modicam cœli partem ad instar fornacis ardentis igneas spissim scintillas emittere, ignitosque miræ conflagrationis globos, tamque vivi incendii carbones, non in uno tantùm, sed divisè variis in locis agiliter sese, et densanter movere. Et hæc nimirum tam aperta, tamque visibilis ignivoma cœli facies vel futuram maximi sanguinis effusionem, vel indicibilem, quæ subsecuta est, villarum, et urbium exprimebat cremationem. Quia Summus rerum Opifex, cùm sit invisibilis, ignorantiæ tamen nostræ piè condescendens, visibiliter nos de futuris instruit, et aliquando re verâ signum de cœlo ad nos informandos ostendit, aliquando per quælibet, Ipso agente, accidentia, in terris inscitiam nostram certificat, et præmunit. Et de cœlo quidem, sicut in libro Regum, cùm viderent partem cœli insolito inductam rubore, belli scilicet futuri a Deo præmonstratum signum, exponentes quidnam illud prætenderet, dixerunt, 'Sanguis est gladii.' In libro quoque Machabæorum, cùm intuerentur igneas discurrere in cœlo acies, militumque aeriorum nihil nisi ignem spirantium communes conflictus, verissimè futuri mali esse agnoscebant portenta; quod et ipse historiarum textus ita fuisse certissimè commendat. Sed et in terris plurima ostendit Deus, quæ rerum in proximo futurarum aperta fuerunt indicia, sicut scissionem pallii Saulis, quæ regni

Insurrection in Northumberland.

Præternatural warnings.

illius consummationem portendebat. Decem quoque scissuræ, quas Propheta[1] jussit Jeroboam tollere, dominium eum super decem tribus habiturum expresserunt. Omnia nihilominus Prophetarum gesta, sed et scriptio illa, quæ coram Baltasar fuit exarata, et somnia patris sui, nihil aliud, nisi rerum supervenientium vera quædam erant præsagia, quibus mortales præcognitis, et Deo suppliciores, et in ipsis malis fierent cautiores. Non igitur me lector rugosâ sannâ derideat, si polum, quem his oculis in ardorem conversum, densissimaque conspexi ignis, et carbonum vellera proferre, malorum futurorum formam dixerim, illiusque dirissimæ pestis, quæ in Northumbriâ consequenter evenit, significationem. Audiat itaque, et advertat, qui nôsse desiderat.

David, King of Scotland, promises Henry to support his daughter.

Erat rex in Scotiâ, quæ confinis est Angliæ, fluvio quodam certis limitibus duo regna determinante, rex pectoris mansueti, progenitoribusque religiosis exortus, et ipse justo vivendi tramite illos coæquans. Iste, cùm in præsentiâ regis Henrici, cum ceteris regni summatibus, imò omnium primus[2] jurejurando se constrinxisset, nullum, illo expirante, nisi aut filiam regis, aut ejus hæredem in regnum[3] suscepturum, vehementer indoluit Stephanum ad regni Anglorum gubernaculum successisse. Sed quia illud sine suo consultu ab ipsis baronibus provisum fuit, et actum, extrema rerum sapienter metiens, ad quem finem cœpta devenirent, tempore aliquanto tacitus expectabat. Tandem cùm regis Henrici filia literis ad eum missis intimaret, se patrio testa-

---

[1] 1 Kings, ii. 29.

[2] According to William of Malmsbury, Stephen was the second to swear fealty to Matilda; 703. Cf. Roger de Wendover.

[3] 'regno,' Duchesne.

mento[1] alienatam, regno sibi sponso et jurato privatam, leges solutas, justitiam calcatam, fidem baronum Angliæ, fœdusque juratum ruptum ex toto, et nihili pensum, ideoque suppliciter illum et lacrymosè precari, quatinus ut cognatus destitutæ subveniret, ut sibi adjuratus miserandæ subsidium impenderet, rex altè ingemuit, zeloque justitiæ succensus, tum pro communis sanguinis cognatione, tum pro fide mulieri repromissâ et debitâ, regnum Angliæ turbare disposuit; ut undique in regem dissentione commotâ, quod injustè, ut sibi videbatur, occupaverat, justiori se, cooperante Deo, linquere cogeretur. Habebat rex secum, qui eum crebro admonitionis calcare ad turbationem concitandam stimulabant, hinc filium Roberti de Bathentonâ, ejusque collaterales, qui ex Angliâ, ut dictum est, exulati, sub spe recuperandæ patriæ ad illum confugerant; inde filium Joannis Eustachium, regis Henrici summum, et popularem amicum, aliosque quamplures, qui vel questûs gratiâ, vel justitiæ ut sibi videbatur defendendæ occasione discordiam ambiebant. Rex igitur David, sic enim vocabatur, perpenso per Scotiam edicto omnes in arma commovit, laxatísque permissionis suæ frenis, quicquid in Anglos truculentius, quicquid excogitare possent inhumanius, remotâ pietate, peragere præcepit.[2]

Matilda complains to him of the loss of her kingdom.

She is supported by the son of Robert de Bath and other exiles.

David wages a cruel war against England.

Est autem Scotia, quæ et Albania dicitur, regio locis palustribus circumsepta, silvarum fertilium, lactis, et armentorum copiosa, portubus salubribus, insulis opulentis circumcincta, sed

Description of Scotland.

[1] 'Testamentum' is here used for the property bequeathed in the will.

[2] Roger de Wendover gives a long list of atrocities committed by the Scotch against the English, under colour of avenging Matilda, ii. 221. Cf. William of Newbrige, 16.

incolas barbaros habens, et impuros, nec nimio frigore fractos, nec asperâ fame detritos, citis pedibus, levique armaturæ confidentes; anxium amaræ[1] mortis exitum pro nihilo ducentes inter suos domesticos, sed inter sibi extraneos omnes crudelitate excedentes. Hujus igitur gentis rebellem multitudinem a citerioribus Scotiæ partibus in exercitum inopinabilem adunans, penes Angliam direxit, regnique utriusque transitis interfiniis, in provinciam Northumbriæ, quæ lata erat, et populosa, omniumque necessariorum copiis referta, fuit castra metatus. Inde turmis, et bellantium ordinibus dispositis, in omnem terram, quæ spaciosa erat et dives, ...

David marches with a large army into Northumberland.

[*Desiderantur et hìc nonnulla.*][2]

In hunc denique modum regis et nunciorum verbis terminatis, discessum est. Et rex planè Londoniam, nuncii verò ad specialem comitis sedem Bristoam tendentes, quàm dura regno Angliæ mandata suis pertulerunt — ut scilicet escis plurimis castrum Bristoæ refarcirent, omnium ad se confluentium consortia susciperent, quicquid durius et infestius possent in regem, et suos, tanquam in Comitis adversarios, sine morâ committerent.

Description of Bristol.

Est autem Bristoa civitas omnium ferè regionis civitatum opulentissima, ex vicinis, peregrinisque terris, navigio velificante suscipiens mercimonia; in fertiliori Angliæ parte constituta, ipso etiam situ loci omnium civitatum Angliæ munitissima. Sicut enim de Brundusio legimus,

---

[1] Duchesne, 'amare.'

[2] The deficiency here is supplied by Roger de Wendover, who gives a particular account of the invasion of Northumberland, and the battle of the Standard, ii. 221, et seq. Cf. Will. Newb. 16, 17; Trivet, Ann. 9, who ascribes the victory much to the stirring address made by Thurstan archbishop of York; Chronic. Petrib. A.D. 1138, p. 90; John Hagulstad. col. 252; and Ric. Hag. 321.

quædam provinciæ Glaornensis pars ad formam linguæ restricta, et in longum protensa, duobus fluviis gemina ejus latera proluentibus, inque inferiori parte, ubi ipsa terra defectum patitur, in unam aquarum abundantiam coeuntibus, efficit civitatem. Viva quoque, et fortis maris exæstuatio, noctibus et diebus abundanter exundans, ex ambabus civitatis partibus fluvios ipsos in latum, et profundum pelagus regurgitare in seipsos cogit, portumque mille carinis habillimum, et tutissimum efficiens, ambitum illius adeò propè, et conjunctè constringit, ut tota civitas aquis innatare, tota super ripas considere videatur. Ex unâ tamen ejus regione, ubi ad obsidendum opportunior, magisque pervia habetur, castellum plurimo aggere exaltatum, muro, et propugnaculis, turribus, et diversis machinis firmatum, impugnantium coercet accessus. In quo undam equitum, et clientum pedestrium, imò ut veriùs dicam prædonum, et raptorum abundantiam, adeò grandem, et mirabilem advocârunt, ut non solùm etiam contemplantibus magna, et metuenda, sed etiam horrenda, et incredibilis videretur. E diversis siquidem provinciis, et regionibus emersi, tantò illic abundantiùs, et gratulantiùs affuerunt, quantò sub divite domino ex munitissimo castello, quicquid libentiùs animo occurreret, in uberrimâ committere Angliâ fuit eis permissum.

Geoffry Talbot, an exile, is taken, and narrowly escapes his fate.

Affuit inter reliquos Galfridus ille Taleboth, qui, ut præmissum est, ab Angliâ exulatus, omne dirissimæ infectionis venenum passim exhalare, quicquid etiam crudelitatis vesana mens, et indiscreta concipere solet, agere disponebat. Sed militia illius in seipsum, Deo judice, fuit conversa, quia dum alios trucidare, alios damnare deliberat, ipse primùm captus, vinculisque tenacissimè constrictus damnationis sententiam

penè suscepit. Est civitas a Bristoâ VI. miliariis distans, ubi fonticuli per occultas fistulas aquas ex humano ingenio et artificio calefactas, ex abstrusis terræ visceribus sursum in receptaculum per cameratas arcuationes gloriosè dispositum emanant, thermasque temperatas, et sanas, aspectuque delectabiles in medio civitatis efficiunt. Quæ civitas Batta vocatur, quod ex Anglicæ linguæ proprietate trahens vocabulum, Balneum interpretatur, eo quòd ad illam ex omni Angliâ infirmi causâ in salubribus aquis diluendi, sani verò gratiâ mirabiles calidæ aquæ eruptiones videndi, et in eis balneandi, concurrere solent. Hanc igitur civitatem, eo quòd facilis esset ad muniendum, ad sortem suam Bristoenses adjicere conantes, facto agmine in primo diei crepusculo improvisè illam adiere, scalisque secum et aliis machinulis ad murum conscendendum convectis, in quâdam valle recepti paululum expectârunt, quoad usque situ civitatis adituque capiendi ab exploratoribus considerato, laxatis omnes habenis illuc pariter convolarent. Galfridus itaque Taleboth, cognatusque illius Gislebertus de Laceio, vir prudens, et in omni militari actione providus et operosus, ad explorandum destinati, circuitum civitatis pedetentim et cautè, ut sibi videbatur, perlustrârunt: cùm ecce milites præsulis Battensis, illis conspicatis, repentè interfuerunt, Gislebertoque de medio illorum evadente, ut erat alio versutior et acerbior, Galfridum circumvenientes ceperunt, pedibusque strictissimè compeditis in secreto recessu, custodiis adhibitis, retruserunt. Gislebertus autem, tam infortunatè cognato amisso, ad comites regressus, mœstuosis suspiriis quid ei infortunii accidit enarravit. Nec tamen illi ob hoc desperati, sed constantiùs animati, seque in invicem

Description of Bath.

The people of Bristol endeavour to seize Bath.

Geoffry Talbot is taken prisoner.

cohortantes, et ad eum liberandum unanimiter conspirantes, Battam petierunt, accersitoque præsule, sub fide, et jurejurando, liberam ei et indemnem egressionem, salvamque reditionem spoponderunt. Episcopus tandem, ut innocens, qui credit omni verbo, ut alter Jacob, qui simpliciter habitat in domo, dolosè ab impiis lætanter suscipitur: statimque in Evangelii præconem, in sacrosanctæ mensæ Dei ministrum sacrilegas manus injecerunt, reverendumque fidei et religionis communis satorem, qui horrei Dominici triticum expendere, qui arcam Dei illudque divinum manna gestat in pectore, conviciis impudicis irrogantes, suspendio ni Galfridum redderet extinguere minitârunt. Porrò Episcopus in tribulationis angustiâ positus, cùm adversarii nec pietate, nec humani animi compassione propter ejus anxietatem emollirentur, (sed nec sui intra muros recepti, capto siquidem Episcopo interiùs se recipientes, conclusis portis ad muros defendendos concurrerant, remedium illi conferre prævalerent,) temerariæ illorum satisfaciens præsumptioni, virum compedes exutum reddi præcepit, in hoc nimirum commodo usus et salubri consilio; quia si illum in manus regis contradendum ut ceperat reservaret, supplicio eum vel vitæ periculo exposuisset, seipsum autem contumeliis afficiendum, vel vitâ privandum præbuisset. Neque enim sanum erat, aut Episcopi officium, malum pro malo reddere, utque nocentibus noceret ipse nocens existere. Sed neque ratio expetebat, ut alium contumeliando seipsum contumeliis adjiceret, cùm constet neminem se ipso sibi esse propinquiorem, neque pro alterius animâ suam aliquatenus commutare debere. Reddito denique viro, immò, ut veriùs dicam, occultâ Dei dispositione ad animæ suæ suppli-

The friends of Geoffry get possession by stratagem of the person of the Bishop of Bath;

and threaten to hang him, if Geoffry is not given up.

The Bishop orders Geoffry to be given up.

cium in futurum reservato, quatinus quantò abundantiùs et diutiùs crudeliora ageret, crudeliùs postmodum torqueretur, cœpit Episcopus pastorali tunc demum utens auctoritate fidem repromissam reposcere, juramenti sacramentum ubinam esset requirere, utrorumque violatores eos adstruere, nec prosperè eis aliis in factis succedere, qui reverentiâ et pudore amisso, Deum videbantur propter hoc offendisse. Hæc Episcopo prosequente, asserebant nec juramentum ei fecisse, nec fidem pepigisse, cùm omni sanè sapienti ratum sit, nec perjuros jurare debere, nec qui fide carent fidem alicui posse donare. Quæ ideo dicebant, ut Episcopum de ignorantiâ notarent, qui nimiùm nimiùmque perjuris et perfidis plus justo credebat.

The friends of Geoffry refuse to liberate the Bishop.

Outrages of the people of Bristol.

Bristoenses igitur ad omne facinus effrenes, ubicumque vel regis, vel eorum, qui regi favebant, terras vel possessiones audierant, tanquam famelica canum rabies ad oppositum cadaver illuc avidè, et maturanter cursitare; juga boum, greges pecudum, quicquid concupiscibile vel oculus cernebat, vel cor ambitiosum affectabat, rapere, et abducere, vendere, et consumere. Ubi verò quæ in circuitu, et quasi sub manu eorum erant, in perditionis barathrum redacta videbantur et adnullata, in omnibus Angliæ partibus sicubi pecuniosos vel opulentos audierant, celerrimè adesse, nunc viribus abreptos, nunc fraudibus seductos, oculis fasciatis, ore etiam obdurato, vel cum massâ aliquâ illic urgenter impressâ, vel cum machinulâ ad formam asperi freni capistratâ, et dentatâ, cæcos secum deducere, tandemque in medio Bristoæ, quemadmodum de latrunculis Hilisei[1] legimus, inductos, aut je-

[1] Cf. 2 Kings, iii. 13, et seq.

juniis macerare, aut suppliciis addictis usque ad novissimum quadrantem quicquid possederant ab eis exigere. Alii tecnam excogitantes versutiorem, ubi Anglia quietior, pax abundantior, populus otio et securitati acclivior, in die pertritam, et populosam viam nunc huc, nunc illuc itinerare; nomen suum, personas, et officium mentiri; non arma, non notabilem habitum, non impia modumque excedentia verba more prædonum proferre; sed humilem vultum, mediocrem incessum, lenes, omnique mansuetudine permulsos sermones prætendere, sicque se falsis commentis novæ fucationis hypocritas reddere, quoad usque de spe suâ minimè frustrati, vel divitem sibi fortè occurrentem, vel ubivis locorum furtim ablatum, ad totius Angliæ novercam, Bristoam, adducerent. Hic autem coloratæ deceptionis modus, hoc hypocriticæ simulationis figmentum, per omnes ferè Angliæ fines adeò inolevit, ut vix esset civitas, vel viculus, ubi fraudulentiæ hujus molimenta non exercerent, ubi turpissimi hujus latrocinii vestigia non relinquerent. Unde nec regiæ pacis vias securè ut solebant incedere, nec homo se homini fidenter ut solebat concredere; sed ubicumque alter alterum in itinere conspicabatur, totus protinus contremiscere, meticulosè visum effugere, vel prope in silvam, vel in divortium aliquod, usquequo, resumpto tandem spiritu, viam cœptam tutior carperet, et audacior.

Distracted and dangerous state of England.

Ubi igitur fama auribus regis insonuit, Bristoenses et publico raptu, et clandestinis ut dictum est furtis terram turbâsse, licet in aliis regni negociis persistendis undique pulsaretur, ex omni Angliâ militiâ convocatâ, quasi Bristoam obsessurus improvisè Battam advenit. Episcopus de adventu illius præmonitus, foras civitatem advenienti occurrit. Cùmque rex primo loquendi in

The King marches to Bath, as though about to attack Bristol.

Interview of the King and the Bishop of Bath.

capite se adversus eum indignatum ostenderet, eo quòd Galfridum sui insidiatorem, pacis et patriæ perditorem tam liberè et indemnè de custodiâ suâ prodire permisisset, testibus sibi consentientibus regi satisfecit, injuriis se inhonestatum, suspendio proximum, sceleratorum violentiam in honore perpessum, lenitumque tandem, et ad solitam amicitiam reductum Battam introduxit. Considerans rex civitatis ambitum, totumque perlustrans in girum, locum inexpugnabilem, et ad resistendum habillimum animadvertit; ideoque muros altiùs sustolli, propugnacula in devectum surrigi, frequentique militum adhibitâ custodiâ ad Bristoenses coarctandos diligenter, et cautè jussit observare. Inde ad impostricem Bristoam digrediens, propè civitatem conduxit exercitum, baronibusque percunctatis, et in commune consultis, quanto graviùs eam obsidere, quibus ingeniis valentiùs expugnare, quot modis expeditiùs posset degravare, varium et incertum, secundum quæ ei isti fidenter, illi fraudulenter obsequebantur, recepit consultum. Alii autem suadebant, ubi civitatis ostium arctatis faucibus angustiùs coibat, plurimam grandium lapidum, lignorum, et cespitum molem injectare: quatinus aditu portus obdurato, et suffragium eorum ex remigantium labore, in quo præcipuè confidebant, adesse desisteret, et fluvii circa civitatem, ut dictum est, proluentes, intercepto cursu retrorsum in seipsos crescerent, inque stagnum ad instar pelagi, latum, et profundum sese recolligentes, citissimam civitati prætenderent submersionem. Laudabant etiam, ex duabus civitatis partibus castellis constructis, ingressus eorum et egressus, qui pontibus frequentabantur, arceret, ipse verò exercitu ante Comitis castellum aliquanto tempore detento,

The Bishop excuses himself for the escape of Geoffry.

Preparations for the defence of Bath and siege of Bristol.

Different opinions of the Barons.

fame, diversisque passionibus inhabitantes afficeret. Sed istorum sanum, acceptumque consilium alii pervertentes, et illi maximè, qui cum illo fictè militantes Comiti ampliùs favebant, e converso consulebant, opus otiosum, laboremque esse infructuosum, abyssum pelagi lignorum vel lapidum materiâ velle obstruere; cùm evidentissimum esset, quicquid involveretur, aut in ipsâ profunditate cedere, et absorberi, aut ponticâ exæstuatione fortiter inundante consumi omnia, et adnullari.

Horum igitur impulsu rex a Bristoensi desistens obsidione, quæcumque in circuitu illius erant vastatis, et consumptis, prædatis et abductis versus duo castella, Carith videlicet et Harpetreu, illud a ..... cognomine Luvel, istud a Willelmo filio Joannis possessum, expeditionem [1] promovit. Erant autem amicitiæ nexibus cum Comite copulati, fide et jurejurando firmanter unificati, pactionibus et hominio adeò confœderati, ut cùm celeriùs percepissent illum adversus regiam potestatem velle insurgere, et ipsi in eum præsto, et conspiranter secum insurgerent. Audientes denique regem in Bristoam castra promovisse, diutinamque obsidionem ibi protelaturum arbitrantes, pollicitam Comiti fidem unanimiter reddiderunt, omnesque circa se provincias gravi infestatione promoventes, quicquid adversi poterant ubique gentium inferebant. Sed rex percitus illuc adventans validè et infestè castellum Carith obsedit, balistisque ignem, et lapidum imbres inter inclusos, ademptâ cessatione, discutientibus, usque ad escarum indigentiam vexatos, sub pacis tandem concordiæque confœderatione sibi cedere coegit. Neque enim resistere diutiùs poterant, dapibus subtractis imbecillati, maximè

The King abandons the siege of Bristol, and directs expeditions against Castle Carey and Harpetreu.

Siege of Castle Carey.

Its surrender.

---

[1] 'quam expeditos,' Duchesne.

cùm nec Comes, spes illorum, atque refugium, Angliam advenisset, neque Bristoenses, propter regis virtutem se multò superiorem, ad subveniendum eis possent accedere. Relinquens igitur Carith, datis dextris et acceptis, exercitum ad Arpetream[1] convertit, ubi et castellum præstruere, militumque sufficientem copiam imponere curavit, nisi prudentium consilio esset ei suggestum, ex militibus, quos in Battâ reliquerat, aptissimè et hoc castellum gravare posse: ideò potissimum, quia et inter utrosque recessus brevis, et compendiosus esset discursus, sumptuosumque haberetur, et nimis onerosum, multis in locis multos pugnandi et obsidendi apparatus et exercitia moliri. Alio verò in tempore, cùm juxta idem castellum cum infinitâ armatorum multitudine transitum habuisset, quasi cum exercitu Bristoenses obsessurus progrederetur, prodeuntes confestim castellani, exercitum illius insequebantur, cùm retrogradum rex citissimè faciens reflexum, liberum equis cursum ad castellum indulsit, vacuumque penè repperiens, istos portis ignem apponere, illos muris machinas et scalas aptare, omnes verò ad ingrediendum sedulè et ferventer jussit insudare, quousque captum tandem, quippè cùm a paucis resistebatur, custodiæ suorum et providentiæ tradidit.

Expedition against Harpetreu.

The castle is taken by surprise.

Castellum denique Carith rex, ut præmissum est, triumphatus, ad diversas curas, ad multimoda negocia, quæ per omnes eum Angliæ partes sine intermissione huc, illucque, in diversa trahebant, armatus semper et cum exercitu properavit. Sicut enim de fabulosâ illâ Herculis legimus hydrâ, cujus, uno resecto capite, duo vel ampliora suboriebantur, sic, et de regis Stephani laboribus specialiter sentiendum: quia, uno quolibet finito,

The vigour and energy of Stephen.

[1] Harpetreu.

alii graviores infinitè succedebant, et ad singulos sufferendos ut alter Alcides invictè se semper, et fortiter accingebat. Legi multimodas Saulis pugnas, et labores, aliorum quoque regum innumeros conflictus, et sudores: sed onerosæ illius gravedini, multimodis bellis, et insidiis, vel ab aliis perpessis, vel a se aliis illatis, innumeris etiam angustiis, vel de suorum occasu, vel de accidentibus infortuniis, nec comparandi quidem; quia tanti fuerunt, tamque stupendi illius labores, ut horrendi profectò, et incredibiles legentibus videantur. Legi et plurimas Machabeorum pro patriæ quiete restaurandâ inquietudines, audivi et miras Alexandri contra extraneos decertationes, aliorum quoque regum pro tutandis subjectis certamina varia, et afflictiones, sed multipliciores regis Stephani, et multò graviores invenies tribulationes, et agones, et tantò nimirùm molestiores, quantò a familiaribus compatriotis, et a suis, sibique conjuratis inferebantur. Quia enim amicorum, et popularium ægrior solet esse, et acerbior persecutio, testatur Dominus, qui magis de illo quàm de aliis conqueritur, qui edebat panes suos, et tamen levavit adversum se calcaneum suum. Hinc et idem alibi, 'Inimici,' inquit, 'hominis domestici ejus.' Inde etiam philosophus quidam, 'Nulla,' inquit, 'pestis efficacior, quàm familiaris inimicus.' Audiat itaque, et appositam historiam pleniùs ediscat, qui miranda legere et nôsse desiderat.

Gallant behaviour of the King's troops at Bath.

Milites itaque, quos rex in Battensi civitate ad Bristoenses impugnandos reliquerat, constanter se, et strenuè continere, muros et aggeres omni resistendi artificio inexpugnabiliter firmare, per alternas vigilias noctis conticinia cum armato milite circa muros expendere, quandoque et in ipso noctis silentio, muros egressi, congruis in locis

insidias texere. In die verò cum maximâ vernaculorum, et militum armatâ cohorte istas vel illas Bristoensium terras aggredi, nunc ante ipsas civitatis portas quasi per violentiam ingressuri subitò, et horrendè cum totis viribus apparere, domos et templa, et quicquid in ignem redigi poterat, et consumi . . . . . .

[*Desunt iterum aliqua.*]

. . . . . immensâ etiam amicorum et splendidissimi dominatûs suffultus potentiâ,[1] secundus post regem in omnibus regni imperiis habebatur. Is itaque, licet regi carissimus, licet curæ palatinæ, regnique negociis cunctis specialiùs esset præpositus, cariùs tamen, et amiciùs supradictis regis Henrici filiis compatiebatur, eisque fidem firmissimè servaturum, subsidiumque sedulè impensurum, occultè tamen ne regem offenderet, pollicitans, castella sua, quæ ornatissimè construxerat, tam armis, quàm escarum copiis munificentissimè farciebat, prudenter et regi deserviens, et temporis opportunitatem expectans, quo illis in Angliam adventatis viriliùs et expeditiùs subveniret. Quia etiam eorumdem adventum in proximo Angliam affuturum sperabat (sic enim illi frequentiùs de Normanniâ mandârant) copiosâ innumerabilium militum stipatus frequentiâ, quasi ad subveniendum ei eos ductitaret, quævis ad loca, et maximè regis ad curiam procedere, magnam et stupendam amicorum multitudinem comitatui[2] suo adjungere, quatinus et interim propter hoc regi complaceret, et quibus gratiùs, libentiùsque parebat, si advenissent

[1] The person here meant is probably Roger Bishop of Salisbury. Cf. Trivet, Ann. 10.

[2] 'comitatui;' sc. hominibus comitatûs.

promptus continuò suffragator adesset. Huic autem sententiæ et nepotes illius, alter Lincolnensis, alter Eliensis, dicti Episcopi, viri pompatici, temeritatisque non audendæ præsumptores assentiebantur; puramque et simplicem Christianæ religionis conversationem neglectui habentes, militiæ prorsus, et pompæ seculari studium adeò accommodabant, ut quotiens ex condictu curiæ interessent, propter miram, quâ undique stipabantur, militantium secum frequentiam, admirabiles et ipsi cunctis probarentur. Pomp and regal magnificence of the Bishops of Ely and Lincoln.

Hanc autem magnificam Episcoporum gloriam Comes Mellonensis, ceterique, qui regi arctiùs et privatiùs adhærebant, ægrè ferentes, invidiæ fascibus hostiliter in eos effervebant, conceptamque malitiæ suæ flammam minimè suffocantes, multis eos, et indignis accusandi vituperiis apud regem criminabantur. They incur the odium of the King's friends.

Dicebant namque Episcopos illos regni primatum, totam divitiarum pompam, omne hominum robur ad suam jactantiam, et proficuum, non ad regium honorem possidere: castella nominatissima construxisse,[1] turres et ædificia munitissima subvexisse, nec hoc ut regi regnum conferrent, sed ut regiam ab eo dignitatem subriperent, et ut coronæ suæ dignitati insidiarentur. Quamobrem consultum fore, regiæque paci potissimùm expedire, manus in illos injicere, quatinus castella, et quæcumque alia erant discordiæ, et bellorum materia, ad honorem regis regi dimitterent; quæ verò ecclesiastici propositi[2] essent, religionis, et juris episcopalis, in eorum deliberatione sanctè et catholicè cederetur. Quod si rex, Charges brought against the Bishops.

[1] Alexander, the Bishop of Lincoln, had built the castle of Howard; and Roger of Salisbury, who prided himself much upon his castles, had erected those of Sherborne, Devizes, Malmsbury, and Salisbury. Will. Malmsb. 718. Ed. Lond. 1840.

[2] 'Ecclesiastica,' Duchesne.

sicut suæ innitebatur virtuti et prudentiæ, ita et suis disponeret consiliis adquiescere, viros illos non ut Episcopos, sed ut episcopalis mansuetudinis transgressores, suspectosque pacis suæ et regni tranquillandi pervasores privatim captos custodiæ manciparet, donec municipiis suis, et quæ Cæsaris essent Cæsari redditis, a discordandi suspicione, quam eis imputabant, et rex securior, et regio illius esset pacacior. Talibus rex perceptis, quæ illi continuo admonendi stimulo invidè magis, et suspiciosè, quàm sanctè, et injustè suggerebant, in mentis positus angustiâ plurimum secum anxiabatur, tum quia grave erat, et illicitum in ordinem sacerdotalem irreverenter insurgere, tum quia contrarium erat et injuriosum secreti sui conscios, et palatii primos non exaudire. Tandem autem importunâ illorum petitione, et impulsione fractus, quam ei continuatim, et procaciter inculcabant, ad sui honorem, et regni quietudinem quæ postulârant in Episcopos committere indulsit: in hoc nimirum stultissimo, immò et insano devictus et impulsus consilio, quia si indecens est, et vetitum qualemcumque hominem offendere, secundum illud, 'Quod tibi non vis fieri, alii ne feceris,' multò magis turpe est, et inconcessum, in summos sacri altaris ministros irreverentiam violentiæ quoquo modo exhibere. Illud enim agere in hominum conspectu, magnum constat esse transgressum; istud verò perficere, præmaximum in ipsum Deum videtur, et est peccatum. Unde et Dominus per prophetam, 'Qui tangit,' inquit, 'vos, quasi qui tetigerit pupillam oculi mei.' Et in Evangelio, 'Qui vos spernit, me spernit.' Et ne præsumptiva hujus temeritatis inhonestatio, vel inhonesta concussio, erga sacri altaris comministros committeretur, sic eos per pro-

The leniency of the King is a source of evil to him.

The difficult position of the King.

The King consents to active measures against the Bishops.

phetam inhibet, dicens, 'Nolite tangere christos meos.' Ego autem fixè, et audacter pronuncio, nullâ celeriùs offensâ ipsum acriùs Deum offendi, quàm si in officiales mensæ Illius sacristas vel dictu vel factu quispiam offendat. Et quidem filii Coræ, quia se tumidè, et arroganter in præpositos erexere, non solùm a Deo reprobati, sed et vivi absorpti interiêre. Sed et Saul, quia in Domini sacerdotes impiè insurrexit, et indiscretè, non solùm in oculis Domini a regno dejectus, sed et bello crudelissimè succubuit interemptus. His paucis ad contumaces ministrorum Dei contemptores corrigendos expositis, ad materiam tandem redeamus.

The followers of the Bishops attacked and routed by the King's party.

Cum igitur episcopi cum summâ, uti præmissum est, ambitione ad curiam convenissent, subitò inter episcopales, militesque regales exortâ seditione, comite Mellonensi versuto cum quibusdam aliis instigatore, qui regiæ partis coadjutores intererant, et illi præcipuè, quicumque factionis præfatæ conscii videbantur, sumptis armis, dispositisque agminibus, in episcoporum suffraganeos præcipitanter se impegerunt, istisque captis, et illis interemptis, plurimis autem quâquâversum probrosè effugatis, omnibusque quæ secum detulerant in hostium manu ubique relictis, ad regem tandem, quasi de inimicis triumphati, redierunt, consilioque malignantium in commune habito, ad episcopos, tanquam ad regiæ majestatis transgressores capiendos, facto grege maturârunt.[1] Et illi quidem auditâ suorum probrosâ dispersione, fugæ, ut fama erat, consulebant, cùm ecce regis satellites hospitia illorum armati subeuntes, Salesbiriensemque et

The Bishops of Salisbury and Lincoln taken prisoners.

[1] This took place at Oxford, viij. kal. Julii, 24 June. See Will. of Malmsb. 716. Lond. 1840.

Lincolniensem episcopum reperientes, omnibus quæ aderant cum violentiâ distractis, ad regem

The Bishop of Ely escapes to Devizes castle,

volociter adduxerunt. Episcopus autem Eliensis, auditis quæ contigerant, ut erat animi versutioris, agilitatisque expeditioris, celerrimè aufugit, et ad castellum avunculi sui, quod Divisa dicebatur, itinere sub festinatione protenso, ad

and prepares to make head against the King.

obsistendum regi viriliter se accinxit. Audiens verò rex Eliensem episcopum adversum se arma sumpsisse, quæ sibi priùs dolosè et æmulanter suggesta fuerant, vera credebat, tantoque in episcopos vehementiori indignatione succensus, ad

The King proceeds to seize on the fortresses of the Bishops.

eorum possidenda municipia totus intendit. Veniens itaque ad Divisas, quod erat Salesbiriensis episcopi castellum, mirando artificio, sed et mu-

Treatment of the Bishops.

nimine inexpugnabili firmatum, duos secum episcopos, custodiis adhibitis strictè servatos adduxit,[1] jussitque ut locis ab invicem seclusi inhonestis, acribus macerarentur jejuniis, summusque illius antigraphus, Salesbiriensis episcopi

The King threatens to hang Roger, the nephew (as he is called) of the Bishop of Salisbury.

filius,[2] captus, jam, et vinculis mancipatus ante ipsum castelli introitum altè suspenderetur, ni episcopus Eliensis, castello demum reddito, regiam [3]virtutem intus susciperet. Episcopi itaque nimiâ anxietate afflicti animo maximè torquebantur, dum cunctis palam esset, diversis se et suos ludibriis, sed et vitæ periculo fore exponendos, nisi[4] municipia sua, quæ summo studio construxerant, summo et amore complectebantur, in regis deli-

---

[1] One was confined in the crib of an ox-lodge, the other in an hovel. Flor. Vigorn. Cont., A. D. 1138.

[2] Roger, the Chancellor of England, was the son of Roger Bishop of Salisbury, by Maude of Ramesbury, his concubine. Cf. Will. of Malmsb. 717; Lond. 1840. Cf. Orderic. Vital., Normannorum Scrip., Duchesne, 920, who seems to confirm the view which the author of the Gesta Stephani has taken of the matter.

[3] 'virtutem,' sc. exercitum, the army.

[4] Duchesne, 'qui.'

berationem committerent. Amicorum tamen consultu, qui, licet perrari, curiali frequentiæ intererant, fuit eis persuasum, et fixè injunctum, quatinus ex inhonestâ, quâ detinebantur, custodiâ se subtrahentes, regis voluntati ex toto satisfacerent; maximè cùm ea, quæ Cæsaris sunt, Cæsari sint reddenda, et nulla commutatio pro animâ sit ponenda.[1]

The Bishops, by the advice of their friends, surrender.

Hoc igitur castello, sed et aliis, quæ possederant, in manus regis contraditis, episcopi humiles postmodum et depressi, omnemque inanis gloriæ pompositatem exuti, ad res ecclesiasticas simpliciter, et ecclesiasticè possidendas regrediebantur, concessis regi, licèt ægrè et invitè, quascumque in castellis recondiderant armorum et pecuniarum copiis. His itaque tali modo completis, inopinabilem regi fortunæ contigisse miramur eventum, cùm suis ad regni tuitionem impensis penè, et exhaustis thesauris, in aliorum labores tam repentè impegerit, quæque ad suum, ut fama erat, damnum, et detrimentum in castellis congesta fuere, ad suum modo honorem, et proficuum sine omni omninò labore indulta cessêre. Fuit post hoc habitum in Angliâ concilium, et firmè statutum, ut quæcumque in quorumlibet episcoporum manus belli essent, ac tumultûs receptacula, tanquam propria regis regi permitterentur. Ubi etiam rex de temerariâ, quam in episcopos commisit, invasione publicè accusatus, ratione validâ, ut putavit, et efficaci se et suos excusavit. Sed quia ab omni clero justè provisum, et discretè fuit dijudicatum, nullâ ratione in christos Domini manus posse immittere, ecclesiastici rigoris duritiam humilitatis subjectione mollivit, habitumque

The King gets possession of their castles and stores.

Council held.

All munitions of war belonging to the Bishops declared to belong to the King.

The King does penance for his treatment of the Bishops.

---

[1] The King gained possession of the castles of Salisbury, Sherborne, Malmsbury, and two castles belonging to the Bishop of Lincoln. Will. of Malmsb. 718.

regalem exutus, gemensque animo, et contritus spiritu, commissi sententiam humiliter suscepit.[1]

Insurrection of William de Mohun.

Eo in tempore Willelmus de Mohun vir non solùm honoris summi, sed et generis conspicui, prævalidam in regem dissensionem commovit, inque suo, quod pulchrè et inexpugnatè in pelagi litore locârat, municipio, nonnullis militum et peditum manipulis aggregatis, per universam illam Angliæ plagam ferox, et turbine plenus discursare: omni in loco, omni in tempore, surreptâ pietate, crudelia operari; non solùm vicinos, sed et remotissimos nonnullos adhibitâ violentiâ sibi subjugare; si qui resistebant, furto, et rapinâ, igne et gladio infatigabiliter vexare; pecuniosos, quibuscumque occurrerat, vinculis, et cruciatibus immisericorditer exponere; et hæc quidem agens, regnum pacis, et quietis, jubili, et exultationis, in discordiam, et rebellium, in fletum, et ejulatum commutare. Quæ tandem ubi regi notificata fuere, suis secum fautoribus in grandem exercitum conspiratis, ad reprimendam Willelmi ferocitatem festinato itinere tetendit. Cùmque ante ipsum castelli constitisset ingressum, insuperabilem loci contuens munitionem, hinc, marino gurgite alluente, inaccessam, inde turribus, et muris, vallo et propugnaculis fortissimè firmatam, de obsidione ingerendâ ex toto desperavit, acceptoque saniori consilio, in ipso hostium conspectu castellum obfirmavit, unde et eos graviùs arceret, et circumjacentem provinciam securiùs possideret. Præcepit quoque Henrico de Traceio, viro militari, et in multis bellorum eventibus sæpiùs probato, quatinus vices suas agens, quoniam ad alia

His castle is blockaded.

[1] A Council was held of all the bishops at Winchester, under Theobald Archbishop of Canterbury; for an account of which see Will. of Malmsb. 719, et seq.

vocabatur, promptissimè et constanter adversus hostes insurgeret. Et Henricus quidem, rege absente,[1] ex Bardestapulâ, civitate suâ, et ex regiâ sibi promissione indultâ, strenuè adversarios, et virilissimè impugnavit: adeò ut non solùm solitos eorum per regionem discursus, effrenesque prædantium inhiberet raptus, sed etiam centum et quatuor uno in tempore milites in equestri ex eis caperet congressione. Ipsumque Willelmum in tantum humilem reddidit, et depressum, ut et eum ulteriùs impugnare desisteret, et patriam pacatiorem, suæque inquietudinis omninò immunem relinqueret.

He is reduced to obedience.

Nec modo Willelmum istum, sed et alios patriæ perversores, regiæque pacis pertinaces impugnatores Henricus virtuosè postea subegit, et maximè Willelmum filium Odonis, virum possessionibus, et divitiis amplissimè dilatatum, qui suis sub pace parcissimè fruens, numquam a vicinis, ut consuetudo est, fercula, nec a quolibet hominum suscepit munuscula, sed regno tandem, discordiâ ubique suboriente, turbato, in regem cum aliis et ipse insurrexit. Sed Henricus animosè pro rege agens, cùm frequentissimo eum conflictu imbecillâsset, agnovit postremò veris ab exploratoribus, castellum illius evacuatum, suis, qui inerant commilitones, ad prædandum destinatis;[2] veniensque cum suis nocturno sub silentio, castellum, deceptis excubiis, furto subintravit, injectisque per turris fenestras fascibus, domos interiores in flammas convertit, ipsumque castelli dominum semiustulatum, cum inopinabilis immensitatis thesauris inde abstrahens, quicquid possederat, rege favente, obtinuit. In multis autem, et

Henry de Tracey reduces William Fitz-Odo.

Surprizes his castle by night.

[1] Duchesne, 'absentato.'

[2] Duchesne, 'suos qui erant commilitones ad prædandum destinatos.'

aliis negociis alacerrimè Henricus et fidissimè contra regis adversarios decertavit, quemadmodum suis in locis in præsenti historiâ pleniùs deflorabimus.

Baldwin de Redvers lands at Wareham.

Dum talibus diversis, ut dilucidatum est, modis Anglia turbaretur, Baldvinus[1] vir, ut dictum est, generosus, et ab Angliâ, urgente rege, exulatus, cum floridâ, et forti militum catervâ apud civitatem Warham applicuit, susceptusque in Corfli[2] uno omnium Anglorum castello tutissimo, ad obsistendum regi, quem propè affuturum, famâ revelante, perceperat, intrepidè sese cum suis accinxit. Rex autem cùm de suo adventu a suis fautoribus præmoneretur, nullum moræ spatium indulsit, sed sibi consentientibus quamcitiùs advocatis, ante ipsum improvisè castellum Baldvinum obsessurus advenit, ibique tempore diutissimo commorans, dum hostes aut machinis affligere, aut fame afficere putabat, consilio tandem suorum, solutâ obsidione, virum illæsè secedere permisit, eò quòd audîsset Robertum Glaorniæ comitem, et sororem illius, obstinaces regni sui insecutores, viribus suis in unum adunatis, nuper Angliam ingressuros: neve se, et suis insciis, in regnum prorumperent sollicitè procurans, omnes portuum aditus nocte diligenter, et die, observare præcepit, consultiùs sibi arbitrans, et commodiùs, summos inimicorum quanto posset nisu impedire, quàm ad Baldvinum totus intendens, et ipse interdum ab aliis impediretur. Sed, ut scriptum est, non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum, nec valet humani pectoris astutia devitare quod Dei disposuit providentia agere. Scimus, quia subditi aliquando pro suis, aliquando pro præposit-

Stephen besieges Corfe castle, but suffers Baldwin to go free.

[1] Sc. de Redvers.

[2] Corfe castle.

orum flagellantur reatu: quia, ut notum est, et populus Israel, qui[1] Deum in multis offenderat, multis belli oppressionibus, multis et pestilentiæ attritionibus sæpiùs vapulabat; et idem populus, pro regis David, sed et pro Salomonis adulterii offensione, hinc ab angelo percussus, inde fuit ab hostibus dirissimè vexatus.

Quia igitur populus Anglorum luxu, et otio dissolutus, luxuriâ et ebrietate enervatus, fastu et arrogantiâ tumefactus, Deum ad iram frequentiùs provocârant, quia et eorumdem præpositi turpi hoc, et enormi vivendi modo, sed et laxiùs, et remissiùs in omnem illiciti amplexûs coitum, in omnem edendi, et bibitandi superfluum ructum, in quicquid denique viciosius, animæque habetur perniciosius, sine discretione, sine pœnitudine, proruebant, Deumque per hoc exasperabant, sibique maximè indignari cogebant, non fuit mirum, si tot Anglia discordiæ dissensionibus, tantis bellorum tumultibus, tot ubique torquebatur sceleribus: cùm constet, et verum sit, magna quælibet, et horrenda peccata, non sine magnis expiari suppliciis, quantoque quispiam proclivior fuerit ad malum, tanto capacior erit ad perpetiendum malorum tormentum. Hinc etenim ad Babylonem dicitur, 'Quantum exaltata, et in deliciis fuit, tantum date illi tormentum, et luctum.' Unde licet rex Stephanus plurimo militandi artificio ad regnum pacandum invigilaret, licèt immenso decertandi sudore se, et suos contra adversarios continuò fatigaret, non tamen ad votum profecit; quia, ut prophetæ utar verbis, in omnibus, quæ eis contigerant, non fuit aversus furor Domini, sed adhuc manus Illius extenta, semperque grave Domini onus magis, et magis illos deprimens,

[1] Duchesne, 'quia.'

usque dum completa essent peccata Amorreorum, et Æthiops mutaret pellem suam, immisericorditer ubique per Angliam semper induruit.

Robert Earl of Gloucester and the Countess of Anjou land at Arundel.

Dum igitur rex ad alia intenderet, ostiaque marina, custodiis strictissimè adhibitis, arcere juberet, comes Glaorniæ, Robertus, cum sorore suâ comitissâ Andegavensi, apud castellum Arundel applicitus, quasi hospitandi gratiâ, cum robustâ militum manu susceptus fuit. Concussa protinus Anglia, et eximio pavore tremefacta, modis diversis agitabatur; quia quicumque clanculò, vel apertè illi favebant, solito erant acriores, et ad regem perturbandum accensiores; qui verò regi obtemperabant, quasi horrendo depressi tonitruo humiliabantur. Ceterùm rex per omnes, quæ sibi acciderant, bellorum, et discordiarum adversitates, indesperatus prorsus, et infractus, nullum moræ spatium indulsit, sed cum prompto, et exercitato, quem secum ducebat, militantium cuneo, audacissimè accelerans, ante ipsum insperatè constitit castellum, ediscensque a veris exploratoribus, comitem cum suis evasum Bristoam sub nocturno silentio tetendisse, sororemque illius cum adductis secum Andegavensibus, castello, ubi applicuit, delituisse, exercitûs ibi parte ad providendum ne foras prorumperet relictâ, ipse ad capiendum comitem totus intendit. Verùm, cùm voti sui compos minimè existeret (non enim tritâ viâ, sed secreto quodam diverterat limite) ad eos, qui in castello se retruserant, obsidendos retrogradum iter festinatò inflexit. Episcopus autem Wintoniensis, audito eorum adventu, omnia protinus viarum diverticula militibus oppositis obstruere fecit, tandemque, ut fama erat, comiti occurrens, pacis, et amicitiæ stabiliùs inter se pactione peractâ, virum indemnem abire permisit. Et hoc quidem vulgus, sed omni sanè

The Earl of Gloucester marches to Bristol; Stephen pursues him.

Failing in his object, he returns to besiege the Countess in Arundel castle.

The Bishop of Winchester is said secretly to favour the escape of the Earl.

sentienti dubium constat, et prorsus incredibile, ut frater regni fraterni invasorem cum osculo susciperet, eumque a suo prospectu ad regnum in fratrem graviùs promovendum illæsum dimitteret. Episcopus itaque, quasi comite non consecuto, cum multâ equestrium ambitione regem adivit. Cùmque animadvertisset regem ad obsidionem ingerendam animum obfirmâsse, inutile id et inacceptum tam sibi, quàm regno ait esse consilium. Si enim ex unâ Angliæ regione Andegavensem comitissam obsidere disponeret, germanus illius ad regnum perturbandum ex aliâ quàm festinus parte insurgeret; ideoque consultius sibi esse, et regno salubrius, ut ipsam ad fratrem damni immunem progredi permitteret, quatinus ambobus cum viribus suis in locum unum redactis, et faciliùs ad eorum cassandum conatum intenderet, et ad eos graviùs insequendos cum omnibus suis expeditiùs esset. Datis igitur dextris, et sub jurejurando acceptis induciis, ad fratrem comitissam secedere permisit: tantò liberiùs eos expugnare confidens, quandò in unam regionis partem ambo redigebantur. Illi denique Bristoam adventanti omnes regni barones adventum suum certificare, ut eis intentiùs subvenirent piè, et lacrymosè deposcere, illis exenia danda, istis prædia amplificanda promittere; omnibus verò prout poterat omnibus commodis ad votum occurrere. Omnes itaque illorum fautores, qui regi antea, fictè tamen et dolosè deserviebant, rupto juramenti, et hominii fœdere, quod ei pepigerant, ad illos convertebantur, conjunctique uno animo, unâ et conspiratione ad obsistendum regi animati, vehementissimè in eum ubique irruebant.[1]

Joins the King: his advice.

He persuades the King to suffer the Countess to join her brother the Earl.

The Earl and Countess arrive at Bristol.

They are joined by many supporters.

[1] Cf. Will. of Malmsb. 724. Robert arrived in England September 1. The particulars of his march to Bristol are given by William of Malmsbury, who compares him to Julius Cæsar.

Insurrection of Brian, the son of the Earl,

Fuit eâ tempestate Brianus filius Comitis, vir genere clarus, et dignitate magnificus, qui de illorum adventu eximiè lætificatus, firmato inexpugnabili, quod penes Walengefordiam habuerat, castello, cum militum ingentissimâ copiâ adversus regem vivè, et constantissimè rebellavit. Sed et Milo ille primas Glaornensis,[1] de quo superiùs paucula prælibavimus, mentitâ, quam regi pepigerat, fide, tenacissimè se contra eum erexit, susceptisque, quotquot ad eum confluxerant, regis adversariis, omnem in circumjacentibus comitatui Glaorniæ provinciis depopulationem exegit. Et nunc quidem de remotissimis Angliæ finibus innumerabilis multitudinis animalia abducere, nunc quos circa se fide, et hominio regi allectos prænoverat, igne, et gladio validissimè vexare; illic juges regi, suisque confraganeis insidias texere, istic eorundem terras, et possessiones usque ad solitudinem crudelissimè nudare. Non solùm igitur isti, sed et alii nonnulli, qui priùs cum rege fide, et jurejurando confœderabantur, nunc pacis, et concordiæ dissoluto annexu effrenatè in eum ingerebantur, omnique truculentiâ diversis in Angliæ partibus sævientes, quicquid gravius, aut scelestius excogitârant, ubique locorum impiè committebant. Sed rex Stephanus in omnibus, quæ undatim ingruebant, adversis, inexsuperatus prorsus, et infractus, viribus suis in grandem exercitum collectis, singulos audacter tentabat affligere. Et primùm quidem Walengefordiam cum indicibili veniens multitudine pertinaci eos, et inseparabili claudere obsidione proposuit, cùm utiliori baronum præventus consilio, quod animo

and of Milo of Gloucester.

Stephen marches against Wallingford.

[1] This Milo is sometimes called Milo de Gloucestriâ, Comes Constabularius, and Regius Constabularius. Contin. Flor. Vig. f. 673.

conceperat ad tempus prætermisit. Dicebant enim, ut res se habebat, castellum illud munimine inseparabili tutissimè firmatum, escas ad plurimorum annorum suffragia copiosissimè ingestas, pubem validissimam, invictissimumque militiæ robur intùs susceptum, nec posse ibi sine maximo sui, suorumque detrimento diutiùs immorari; cùm palam esset hinc suum a castellanis exercitum quotidianis excursibus gravissimè turbandum, indè ab adversariis undecumque in eum conspirantibus clanculò, vel apertè facillimè infestandum. Quamobrem commodum aiebant, et suscipiendum consilium, ut duobus ibi constructis castellis, suisque ad obsistendum sufficienter impositis, ad alios expugnandos aliorsum diverteret, quatinus et istos per hoc urgentiùs coarctaret, et ad aliorum debilitandum conamen promptissimus suffragator, et insperatus adesset.

Is dissuaded from besieging the castle.

Duobus igitur sub festinatione erectis castellis, cum omni expeditione versus municipium, quod Trobriga[1] dicitur, tetendit, quod Umfridus de Bohun consilio, et incitatu Milonis, ad regi adversandum defensione inexpugnabili firmârat. Verùm dum iter carperet propositum, mirandus ei fortunæ contigit eventus, quia et castellum de Cernei,[2] quod ad seditionem in eum concitandam Milo construxerat, adhibitâ captum violentiâ obtinuit, et municipium civitatis Malmesbiriæ artificiosè et inexpugnanter patratum, redditum suscepit, intercepto in eo Roberto filio Huberti cum suis, viro crudelissimo, nullique in malitiâ, et scelere æquando.[3] Verùm quoniam varius est

He marches against Trowbridge.

Cerne is stormed.

Malmsbury surrenders.

Robert Fitz-Hubert taken.

---

[1] Trowbridge.

[2] Cerne.

[3] According to William of Malmsbury, this Robert was a freebooter, who, having taken the castle from the Bishop of Salisbury, was in his turn, after holding it a fortnight, driven out by Stephen; 726.

eventus belli, et nunc Fortuna secula nostra rotans istum ad summa sustollit, et mox eundem ad inferiora dejicit, post faustissimum hujus ominis eventum, subitum ei et insperatum subsecutum est infortunium. Dum enim cœptum iter versus Trobrigam legeret, Milo, vir acerrimi animi, et ad magna invadenda impiger, et perpromptus, cum eximio militantium robore Walengefordiam noctu advenit, militesque, quos rex ibi reliquerat, fortiter, et animosè impugnatos sibi tandem cedere coegit: illisque vulneratis, et istis occisis, omnibus autem reliquis captis, et vinculatis, cum insigni victoriæ titulo ad propria remeavit. Et ideo planè tam damnosus hujus infortunii casus regi et suis isto in loco contigit, quia ex quâdam ibi ecclesiâ, ex domo scilicet religionis, et orationis, castellum fieri, sanguinisque, et belli recessum erigi permisit. Quia enim ecclesia ad hoc constituitur, ut domus Dei, domus orationis sit, et vocetur, iste certissimè Deum offendit, qui bellantium eam habitaculum efficit. Unde quia, ut scriptum est, nullum peccatum impunitum, et mensura, quâ mensus fuerit quis, ei remetietur, non absurdè sentimus, si ideò regi hoc accidisse confirmamus, quia pacis, et salutis domum in belli et discordiæ commutavit asylum.

Reverses. Milo routs the King's forces at Wallingford.

Milo igitur tam gloriosè adversarios triumphatus, ad regem, et suos conturbandos totus intendit, omnesque, quorum possessiones rex depopulârat, vel qui ei adversari quâvis de causâ contendebant, Glaorniam adsciscens, tum quia locus munitus, et omni copiâ erat refertissimus, tum quia multitudo ex diversis locis in unum conflata tutiùs quæque, et avidiùs invaderet, plurima insigniter et victoriosè peregit. Ut enim

Milo collects large forces at Gloucester and harasses the King.

---

[1] Duchesne, 'ipsum.'

maximas illas et innumeras, quas undecumque contrahebat, prædas, ut horrendas villarum et urbium, quas in solitudinem redigebat, cremationes, ut multimodos viros loco, et officio diversos, istos gladio addictos, illos ad redimendos loris innexos, reticeamus, pro quibus omnibus dolendum magis est, quàm aliquid enarrandum, solum illud dignè memorandum existimo, quòd castella, quæ rex in Glaornensi vel Herefordensi locârat provinciis, quorum municipes inauditam in plebem exercebant tyrannidem, alia vivè, et virtuosè capta subvertit, alia ad possidendum suis permisit, istis partim captis, partim a castello prorsus effugatis, ut apud civitatem Wincelcumbæ:[1] illis vivè, et virtuosè superatis ac redditis, ut apud Cernei et civitatem Herefordiæ.[2] Illud quoque nequaquam prætereundum, regis Henrici pignoribus adeò eum fidum, adeò fuisse unanimem, ut non solùm eos coadjuverit, sed et ipsam Andegaviæ comitissam cum suis suscipiens, vicem ei patris actu, et consilio semper exhibuit, quousque tandem capto et incarcerato rege, sicut in sequentibus pleniùs enodabimus, totius eam Angliæ reginam effecit. Interea rex Trobrigam adveniens, cùm locum ipsum officiosissimè firmatum, ad omnem qui includebantur fortunam paratissimos, nec sine gravi difficultate cessuros conspexisset, ad machinas operosè componendas, ad obsidionem pertinaciter inferendam insudavit. Sed frustrà nisus, quia nec ipsi machinis atterebantur, nec obsidione, licèt validâ et prolixâ, aliquatenus flectebantur. Quamobrem baronibus, qui in obsidione aderant, aliis ob moram tædiosam vehementer afflictis, aliis autem

Seizes the royal castles in Gloucestershire and Herefordshire.

His fidelity and devotion to the Countess.

Stephen besieges Trowbridge.

1 Winchcombe.

2 Stephen seems to have endeavoured to raise the siege of Hereford, but to have failed. Will. of Malmsb. 726.

Raises the siege and returns to London,

fictè secum et fraudulenter laborantibus, omnibus verò ne comes Glaorniæ, contractis in unum viribus, in eos repentè irrueret formidantibus; rex, consultu suorum, Londoniam remeavit, quatinus, viribus ibi innovatis, acriùs postmodum quò fortuna vocaret accederet, et securiùs quæque invaderet. Reliquit autem in castello, quod Divisa dicebatur, ad Trobrigam infestandam, eò quòd propè esset, succinctissimam ad Martios congressus militiam, illisque, et istis, alternis sese incursionibus mutuò impugnantibus, totam circumjacentem provinciam in miseram solitudinem ubique redegerunt.

leaving a body of troops at Devizes.

Death of Roger, Bishop of Salisbury.

Iisdem temporibus Rogerius Salesbiriensis episcopus quod vitæ habuit moriens expiravit; qui sicut divitiarum gloriâ, prudentisque animi ingenio omnes regni magnates superavit, ita a luxuriâ fractus, et prorsus enervatus, quicquid in se virtutis continuit solâ sorduit immunditiâ.[1] Reliquit autem in ecclesiâ Salesbiriæ infinitam nummorum quantitatem, sed et vasa plurima ductili aurificum opere, ista ex argento, illa ex auro artistò, et gloriosè cælata: quæ omnia in usus regis, ipsis canonicis faventibus, immò et ultrò offerentibus, cesserunt, et alia multa, quæ episcopus in unum thesaurizârat; ignorans, secundum Psalmistam, cui congregaret ea: similis et Evangelico illi diviti, cui dicitur, 'Hac nocte recipient animam tuam a te; quæ parasti, cujus erunt?' Rex verò partem pecuniæ ad ecclesiam cooperiendam, partem ad canonicorum relevandam necessitatem indulsit, terrasque ecclesiarum, et possessiones, quas episcopus in proprios usus redegerat, deque dominabus, sublatis pastoribus,

His character and wealth.

The King disposes of it to religious uses.

[1] See the character of Roger of Salisbury given by William of Malmsbury, who devotes a whole chapter to it; 737.

ancillas effecerat, liberè et ecclesiasticè ipsis ecclesiis reddidit, pastoribusque canonicè inthronizatis, duas ecclesias, Malmesbiriensem, et Abbesbiriensem, ut fuerant antiquitùs, splendidè restauravit.[1]

Restores the churches of Malmsbury and Amesbury.

Audiens episcopus Eliensis avunculum defunctum, quod animo dudum conceperat, adversus regem agere studuit, quatinus et injurias in avunculum a rege, ut dictum est, irrogatas, in eum quanto nisu posset vindicaret, et regis Henrici filios ad regnum maturiùs consequendum pro posse adjuvaret. Armis igitur Evangelicis, militiâque ecclesiasticæ disciplinæ prorsus derelictâ, virum sanguineum induit, militibusque ad quodlibet facinus promptis, opere, et animo expeditis in Eli suâ pecuniâ conductis, confines omnes, et eos maximè, qui regi consentiebant, turbabat. Est autem Eli insula delectabilis, grandis, et populosa, terrâ fertili, et pascuosâ fœcunda, stagnis, et paludibus immeabiliter undique circumcincta, nec nisi in unâ sui parte itineribus pervia, ubi et limes arctissimus viam strictissimam in insulam dirigit, castellumque, in medio limine ex antiquo mirificè in ipsis aquis infixum, totam insulam unum, et inexpugnatum efficit castellum. Huc itaque rex, cùm de incœptâ episcopi seditione vera percepisset, cum grandi exercitu festinus advenit, consideratâque mirâ, et insuperabili loci munitione, quomodo se cum suis ingereret, plures anxiè consulebat. Datoque tandem consilio, et approbato, ut plures naviculas in loco, quo gurges circumfluens insulæ parcior apparebat, pariter aggregaret, pontemque super illas ex transverso positas, craticulis in longum sub-

The Bishop of Ely revolts.

Description of Ely.

The King marches against Ely.

[1] See William of Malmsbury, 728, who confirms this account of the malpractices of the Bishop of Salisbury.

Constructs a bridge of boats.

stratis, usque ad insulæ ripas dirigeret. Rex, non minimum gavisus, opus maturanter fieri præcepit, tandemque hoc modo ponte super naves ingeniosè constructo, usque ad ulteriores insulæ ripas ipse cum suis festinanter devenit. Transitis autem tali artificio aquis, restabant et adhuc limosæ quædam paludes, in quibus vadum fundosum ad transmeandum habile regi latenter fuit ostensum. Aiunt monachum quendam provinciæ Eli pergnarum, et aquæ transmeandæ præscriptorem, et vadi in paludibus monstrandi ducem fuisse, et ostensorem, quem et postea ob hujus servitii gratiam non Petri, sed Simonis potiùs clave in ecclesiam introductum, abbatemque Rumensem vocatum vidimus, multosque postea ob injustam ecclesiæ inductionem labores et afflictiones, Deo justè de occultis judicante, pertulisse cognovimus. Sed de his in sequentibus. Rex autem ad interiora insulæ progrediens, exercitum quâquâversum discurrere permisit, captisque nonnullis episcopi militibus, sed et spoliis magni pretii, et thesauris miræ multitudinis repertis, castellulum, quod erat in introitu insulæ, ubi et episcopi se milites receperant, obtinuit, et accepit: habitâque mirè et gloriosè de adversariis victoriâ, plurimum hostibus per Angliam terrorem incussit. Episcopus autem vix regiam evadens virtutem, pauper, et depressus Glaorniam aufugit, ubi omnes a rege infestati quasi in sentinam convenerant, didicitque egenus, quod discere nequit dives, et superbus, quia deponit Dominus potentes de sede, et qui se arroganter exaltat, usque ad imum depressum humiliat.

Penetrates into Ely by a ford, which is shown him by a monk of Ely, who, for his services, was afterwards made Abbot of Rumsey.

The King ravages the island and storms a fortress.

The Bishop with difficulty escapes to Gloucester.

Dum hæc in Eliensi agerentur provinciâ, Willelmus filius Ricardi, vir stemmatis illustrissimi, quique comitatûs Cornubiensis amplissimum sub

William, Earl of Cornwall, revolts;

rege habebat principatum, fidei et jurisjurandi sacramentum regi promissum dolosè violavit, susceptoque Reinaldo, filio regis Henrici, in castellum, quod regiæ semper erat potestatis, et juris, filiam suam ei despondens, totius Cornubiæ comitatum commisit. Et Reinaldus quidem tanti principatûs nacto dominatu, fortiter magis quàm providenter se continere, omnes violentiâ et armis ad nutum sibi inflectere, castella ubicumque aderant, suis impositis, firmare, regis, quotquot e proximo fuerant, fautores gravissimè cœpit opprimere. Adeoque præsumptuosa cœptæ temeritatis prævaluit insania, ut nec ecclesiis parceret, nec suos aliquatenus prædones a rebus ecclesiasticis cohiberet. Quapropter justissimo non multum post divinæ ultionis verbere vidimus circumventum, quia episcopus Esoniensis gladio eum anathematis perculsum ab ecclesiæ limine semovit, et uxor illius furiis agitata, non simplicem in ejus amplexus sexum, sed dirum et horrendum offerebat dæmonium: terramque, quam a proditore socero susceperat, a rege non multò post surreptam tempore, plurimò amisit, solumque quod inhabitabat castellum, vix et cum angustiâ, prævalentibus in eum adversariis, obtinuit. Audiens siquidem rex et in patriâ Cornubiensi rebellium, ut præmisimus, adversum se concitatum, festinus illuc, et improvisus advenit, resumptisque, quæ Reinaldus invaserat, castellis, Alano comiti, viro summæ crudelitatis, et doli, patriam commisit: illoque inibi cum promptissimâ militum cohorte relicto, jugem cum Reinaldo, usque dum indè abigeretur, jussit habere conflictum.

and marries his daughter to Reginald the son of Henry.

Violence of Reginald;

he is excommunicated by the Bishop of Exeter;

his sufferings.

The King recovers Cornwall.

Robertus autem Glaornensis comes, sed et fortissima illa, quæ Glaorniam incolebat, adversariorum regis militia, percipientes tandem fines

Robert, Earl of Gloucester, attacks Cornwall.

Cornubiæ regem subintrasse, eximiè lætabantur: quia et in eum faciliùs irruere, utpote in extremiore Angliæ parte ab exercitu semotum, et si Deus conamini suo tam fortunatè aspiraret, etiam ibi comprimere autumabant. Collecto itaque immenso militum robore, regem impugnaturi cum grandi apparatu Cornubiam properârunt, cùm ecce nuncii aures illorum insperatè perculerunt, affirmantes regem felici auspicio cunctis perpetratis tandem redeuntem, et cum ingentissimâ mirandæ militiæ expeditione inter eos sub oculis affuturum. Nec enim falsò, aut frivolosè commenta nuncii proferebant, quia rex de comitis adventu secretè præmonitus, suis ad confligendum doctè, et provisè dispositis, omnibusque Damnoniæ baronibus in auxilium suum ascitis, quasi ipsâ die cum comite congressurus approperabat: jamjamque inter utrosque pauculâ distante itineris intercapedine votis fecisset satis, ni comes, sano suorum consilio accepto, desistere persuasus, iter retrogradum versus Bristoam suam velociùs relegisset. Regrediens itaque rex sine sui, vel suorum impedimento, plurima adulterina castella, alia solâ adventûs sui famâ vacuata, alia viribus virtuosè adhibitis conquisita subvertit: omnesque circumjacentes provincias, quas castella inhabitantes intolerabili infestâtione degravabant, purgavit tunc omnino, et quietissima reddidit.

Receives news of the King's return and successes.

The Earl of Cornwall retreats to Bristol.

Robert Fitz-Hubert seizes on Devizes.

Prope hoc tempus Robertus filius Huberti, vir genere Flandrensis, animo, et actu fraudulentus, qui ut de Evangelico Judice dicitur, nec Deum, nec homines reverebatur, ex Roberti comitis militiâ furtivè proficiscens (erat enim illius stipendiarius) castellum regis, quod Divisa dicebatur, ornanter, et inexpugnabiliter muratum, tensis a muri propugnaculo scalis usque ad imum

ex corio firmè et ingeniosè contextis, noctu occupavit. Cùmque se et suos, deceptis manubiis, interiùs conjecisset, quotquot ex parte regis inerant securè soporantes, nec talia suspicantes comprehendit, exceptis paucis, qui sub intempestâ nocte, clamore subeuntium exorto, repentè se in turrim eminentiorem contulerunt: sed quia nec escas secum contulerant, nec suffragatores a rege advenerant, paucis diebus decursis turrim reddiderunt.

Hujus igitur tam egregii facinoris famâ se latiùs dispergente, comes Glaornensis filium cum copioso militum agmine, tanquam Roberti conamen astipulaturus transmisit: sed ille verbis eum injuriosis aspernans, minis quoque intermixtis a portis abigens, vilificatum ad patrem remisit, affirmans, ut castellum possideret, non fortiori se committeret, castellum se conquisisse. Et quidem ita se res habebat, ita et versipellis ille versutè cogitabat, quatinus nec ex parte comitis se continens, nec ex consortio regis se profitens, suæ gentis viribus abundanter intrò receptis, omnem circumquâque provinciam aut dolo deciperet, aut viribus obtineret. Sed militia illius in seipsum Deo mirabiliter judice fuit reflexa, quia secundum illam divinitùs prolatam sententiam, 'Per quæ peccat quis, per hæc et torquebitur.' Quia enim alios circumvenire dolosè attentabat, et ille dolo circumventus, captus, et catenatus, diversis suppliciis fatigatus interiit. Fuit siquidem in vicino Joannes[1] quidam, vir itidem tecnosus, et ad magna fraudulenter commovenda paratissimus, castellum tutissimum ex regio jure violenter possidens, Merlebergam nominatum. Quod Robertus affec-

The Earl of Gloucester sends his son to take the castle. He is denied admittance.

Robert is taken prisoner and dies.

John Fitz-Gilbert holds the castle of Marlborough.

[1] 'John Fitz-Gilbert;' Will. of Malmsb. 734.

tans, vel quia castello suo vicinum erat et commodum, vel quia et illo sub jure suo redacto, toti posset Angliæ licentiùs inferre dissensum, Joanni per internuncios mandavit, se pacis cum illo, et amicitiæ fœdus habiturum, vices castellum suum introeundi causâ consilii dandi et recipiendi velle deposcere, fœdus indisruptum, concordiam intemeratam proposuisse servare. Joannes autem animadvertens spe castelli sui decipiendi, ut se res habebat, hæc omnia polliceri, gratanter quæ postulabat, et benignè annuit, susceptumque castello, clausis post se portis, fame, et tormentis afficiendum in carcerali angustiâ deposuit, irruensque cum suis in Roberti consodales, quos secum proditionis suæ conscios auctitârat, alios, injectis continuò manibus, captos cum duce suo retrusit, alios cum ignominiâ turpiter effugatos usque ad Divisas cedere coegit.

The treachery of Robert towards John.

John takes Robert prisoner.

Audiens Glaorniæ comes nefandissimum illum in Joannis custodiâ, qui suæ adhuc partis fidissimus erat coadjutor, tali modo detentum, non mediocriter collætabatur, eximiamque militum frequentiam in suum advocans comitatum, ad Joannem advenit, adductumque ante Divisas Robertum, in omnium suorum oculis altè suspendit, condignâ Dei ultione, ut qui multa hominum millia suppliciis attriverat, et ipse scelestam vitam digno supplicio terminaret.[1] Isto igitur, ut dictum est, suspenso, cognati, et commilitones, quos in Divisâ reliquerat, quos et vivens adjurarat, ne cuiquam castellum committerent, quamvis suspenderentur, plurimis a rege susceptis pecuniis, Herveo Britoni viro illustri et militari, et genero regis castellum commiserunt. Et ille

The Earl of Gloucester hangs Robert.

The friends of Robert surrender the castle to the King for a large sum of money.

[1] A very similar account is given by William of Malmsbury, 734.

quidem fortiter semper, et vivacissimè regem adjuvans, pertinacem, et inremissum cum regis insectatoribus habuit conflictum, quousque tandem a rusticis circumventus, et ab omnibus comprovincialibus obsessus, vellet nollet, castello amisso, ab omni Angliâ exul discederet. Sed de his in sequentibus.

Hervey of Britanny, the King's son-in-law, is besieged, and forced to fly the kingdom.

Istis tali modo perpetratis, Galfridus Talebot, cujus mentionem locis opportunis præmisimus, milites, quos rex in Herefordensi municipio reliquerat, patriæ defensores, suique juris præministros et tutores, obsidere tentavit. Ingressusque in episcopalis sedis principalem, Genitricis Dei ecclesiam, expulsis irreverenter mensæ Dei ministris, armatorum cœtum temerariè induxit, domumque orationum, et animarum propiciatorium in dissensionis tumultum, in belli, et sanguinis convertit recessum. Erat profectò horrendum, omnibusque piè sentientibus impatiendum, cernere vitæ, et salutis habitaculum in raptorum, et bellantium permutatum azylum; civibus ubique lacrymosè ejulantibus, vel quia suorum cœmeterium in castelli sustollebatur vallum, parentumque et cognatorum corpora alia semiputrefacta, alia recentissimè humata, crudele spectaculum, ab imo videbant incompassivè retracta; vel quia de turri, unde dulces, et imbelles audierant tintinnabulorum monitus, nunc balistas erigi, nunc ad regales damnandos in palam erat missilia torqueri. Galfridus igitur regis milites in castello suo reclusos infestissimè a templo propugnans, sed et Milo Glaornensis ex aliâ castelli regione molitâ obsidione cum machinis eos vehementer angustians . . . . . .

Geoffry Talbot prepares to besiege the King's forces in Hereford.

He garrisons the church of St. Mary.

Rursus hîc desiderantur folia duo.

. . . . daret totum quod deliquerat diligentiùs

emendaturum. Quâpropter consultum est regi, ut viro, ad fœdus redintegrandum, ad pacem innovandam, recepto, si promissa factis adimpleret, tacitus observaret, sicque ad alia explenda aliorsum secederet. Plurimo itaque evoluto tempore, cùm nec comes[1] solito devotiùs regi pareret, cùmque in Lincolnensi, cum uxore, et filiis commorans castello, civibus, et affinibus dira injungeret, cives regi privatim, et occultè nunciis destinatis, ut ad comitem cum suorum suffragiis obsidendum quàm festinus adesset, cum multâ supplicatione sæpiùs mandârunt. Rex autem repentè, et improvisè adveniens, a civibus susceptus, castellum evacuatum penè invenit, exceptis uxore, et fratre comitis, paucisque eorum suffraganeis, quos idem, rege civitatem subeunte, ibi relinquens, vix a castello solus effugit. Rege itaque constanter, et animosè castellum obsidente, quique includebantur balistis, et aliis diversi studii machinis gravissimè infestante, comes Cestriæ, mandatis Roberto comite Glaorniæ, sed et Milone, et omnibus, qui se in regem armârant, sed et Walensium gravi secum, et intolerabili conductâ multitudine, unâ omnes conspiratione, imò et concordi animo ad regem expugnandum pariter convenerunt. Erat autem festivus Purificationis dies. Cùmque in summo diluculo missarum solemnia celebrarent, et rex secundum ritum diei, et officium, accensum in manu cereum gestaret, lumen ipsum subitò extinctum, sed et cereus, ut aiunt, parumper infractus, retentusque tamen in manu resarcinatus fuit, et iteratò accensus: signum videlicet, quòd propter peccatum suum regni honorem amitteret, tandemque, exactâ pœnitentiâ, Deo sibi

Battle of Lincoln.

Omens.

[1] sc. Cestriæ.

propitio mirè et gloriosè idem recuperaret. Quòd etiam cereu, cùm in manu illius infractus esset, in manu tamen retinuit, significat quia nec regnum ex toto deseruit, sed nec regis nomen, licet in carcere positus, amisit: mirâque Dei actum est dispositione, cùm inter summos detineretur inimicos, non tamen ne rex esset efficere potuerunt.

Audiens autem rex hostes in proximo affuturos, ipsâque die, ni aufugeret, conflicturos, noluit gloriam suam fugæ opprobrio deturpare, sed bellico more cautè et ordinatè dispositis agminibus, extra civitatem obvius eis audacter occurrit. Cùmque fortissimam tam militum, quàm peditum præmisisset cohortem in exitu cujusdam vadi eis ad obsistendum, illi, e converso directis prudenter aciebus, cum violentiâ in ipsos irruentes, vadum occupaverunt, dispersisque eis fortissimè, et in fugam emissis, uno et intrepido animo in regium se vivacissimè commiscuerunt exercitum, istisque interemptis, et illis ad redimendum captis, plurimis autem antequam manus consererent, ut comes Mellonensis, et Willelmus ille de Iprâ, proh pudor! fugitantibus, regem tandem validè et constantissimè repugnantem ceperunt. Proinde dum alii cives in civitatem fugitando se recipientes prosequerentur, et cædibus creberrimè peractis, sed et domibus passim, et templis prædatis, et succensis, lacrymandum depopulationis spectaculum ubique committerent, alii circa immensam, quam sibi subdiderant captivorum multitudinem, sed et circa regem frequentiùs intenderent, cùmque eum tandem exarmassent, humiliter, et querulosè sæpiùs inclamantem, hanc sibi improperii[1]

Battle of Lincoln.

Stephen is taken prisoner.

[1] 'Improperium;' vox mediæ Latinitatis, dedecus et ignominiam sonans. Gesner in v.

notam offensarum suarum vindice Deo accidisse; nec tamen eos criminis præmaximi fuisse immunes, qui ruptâ fide, spreto juramento, nihili penso quod sibi pepigerant hominio, in eum, quem sibi regem, et dominum spontaneè præfecerant, tam dirè tamque sceleratè insurrexissent, tantâ omnes pietatis, et compassionis teneritudine frangebantur, ut non solùm in lacrymas, et ejulatum omnes prorumperent, sed et cordis, et oris pœnitudine quammaximè afficerentur.[1]

The King is kept in close confinement at Bristol by the Earl of Gloucester and the Countess.

Comes itaque Glaornensis regem secum adducens, sorori suæ comitissæ Andegaviæ in Glaorniâ obtulit, communique indè consilio in turri Bristoensi usque ad extremum vitæ halitum reservandum custodiis adhibitis reposuit: cæcus in hoc, et Dei secreti ex toto nescius, in cujus manu, ut scriptum est, continetur cor regis, et quocumque voluerit vertet illud; qui ideò regem ad tempus humiliat, ut gloriosiùs postmodum et potentiùs exaltet. Qui enim regem Babylonicum superbè se, et arroganter extollentem usque ad bestialem formam infirmatum depressit, ut per ipsam depressionem sensu, et meliore in Deum cognitione receptâ, altiùs postea et acceptiùs levaret; Qui etiam regem David per filii insectationem ideò propter peccata sua a sede regali turpiter effugavit, perque diversa latibula viliter[2] et inhonorè discursare permisit, ut eminentiùs perindè, et mirabiliùs ad regnum induceret; Ipse idem secreto illo, quo nihil agit sine causâ, consilio, regem Stephanum ad momentum voluit dejici, ut excelsiùs postea et miri-

---

[1] For another account of the battle of Lincoln, see Will. of Malmsb. 739; Will. Neubrig. i. c. 8; Nic. Trivet, Ann. p. 12. Lond. 1845; Roger de Wendover, ii. 227. A. D. 1140; Chronica Normann., Huntingdon. 391.

[2] Duchesne reads 'viriliter.'

ficentiùs posset elevari. Sed quomodò illud, et quam mirabiliter contigerit, clariùs in sequentibus dilucidabimus.[1]

Capto itaque rege, et, ut propalatum est, in Bristoam ex Dei dispositione retruso, tota Anglia concussa obstupuit, et aliis quidem festus dies, et nova lux visa oriri, dum per hoc discordiæ, et bello finem imponendum sperarent; aliis altiùs sentientibus non posse reatum, quem in regem et dominum commiserant, sine maximo regni, et suorum impedimento expiari, sed nec discordiæ tumultus tam facilè terminari, dum in propatulo esset et majorem regni partem regi se inclinasse, et firmiora ubique castella regalibus cessisse. Quod et ita contigisse non multò post experto probavimus. Sed tamen major regni pars comitissæ, suisque se fautoribus continuò inclinavit, et alii quidem ex regalibus, subitis circumventi infortuniis, aut capiebantur, aut ex propriis cum violentiâ detrudebantur: alii mentitâ citissimè, quam regi debuerant, fide, se illi, et sua ultroneè contradebant. Hominum profectò servile, et teterrimum genus, qui domino, et rege sinistris auspiciis agitato, non tamen amisso, fidem quam ei promiserant tam repentè immutârunt. Comes namque Alanus, vir, ut dictum est, immensæ truculentiæ, et doli, dum comiti Cestriæ inhonoram, quam in regem et dominum commiserat, captionem ulturus, insidias tenderet, adversariis prævalentibus, captus, et catenatus, suppliciisque in carcerali squalore fuit addictus; donec coactæ humilitatis, et vilissimæ servitutis induens cervicem, et hominium comiti Cestriæ faceret, et castella sua illius deli-

State of England.

The greater part of the kingdom sides with the Countess.

Earl Alan is taken prisoner;

does homage to the Earl of Chester.

[1] For an account of the interview of Stephen with the Countess of Anjou, and his subsequent treatment, see Will. of Malmsb. 740.

berationi permitteret: interimque comitatum Cornubiæ, quem ex regis datione percepit, Reinaldo jam in patriâ superiore, amisit. Comes etiam Herveus, gener regis, in castello, quod Divisa dicitur, a simplici rusticorum plebe in unum se globum in malum illius conjurante, diutissimè obsessus, tandemque castello in manus comitissæ reddito, ab omni Angliâ inhonestè depulsus, cum paucis transmeavit. Sed et Hugo cognomine Pauper, qui comitatum Bedefordiæ, detruso Milone de Bellocampo, ex regiâ permissione possederat, negligenter, et remissè, ut vir laxus, et effeminatus se continens, castellum Miloni, vellet, nollet, commisit, justoque Dei judicio de comite miles, de milite in brevi pauperrimus fuit.

Earl Hervey, the King's son-in-law, driven from Devizes.

Hugh the Poor loses Bedfordshire.

Istis itaque, sed et aliis nonnullis, qui regi paruerant, mutabilem infelicis fortunæ aleam perpessis, aliis quoque sponte, nulloque cogente ad comitissæ imperium conversis, (ut Robertus de Oli, civitatis Oxenefordiæ sub rege præceptor, et comes ille de Warwic, viri molles, et deliciis magis, quàm animi fortitudine affluentes,) illa statim elatissimum summi fastûs induere supercilium, nec jam humilem feminæ mansuetudinis motum, vel incessum, sed solitò severiùs, solitò et arrogantiùs procedere, et loqui, et cuncta cœpit peragere, adeò ut in ipso mox domini sui capite reginam se totius Angliæ fecerit, et gloriata fuerit appellari.[1] Consultum autem est ei, quatinus Henricum Wintoniensem episcopum fratrem regis in amorem suum ascisceret, eo quòd omnibus Angliæ magnatibus consilio, et prudentiâ præstantior, virtute, et divitiis habe-

The pride of the Countess.

She endeavours to gain over Henry of Winchester.

[1] The pride and overbearing demeanour of Matilda, which alienated the affections of the citizens of London from her, is also noticed by Will. of Newb. lib. i. c. 9.

retur potentior. Quòd si suæ vellet parti allubescere,[1] honorandum eum, et consiliorum primum; si verò contrarius, et rebellis quoquomodo existeret, omnem in eum[2] Angliæ exercitum festinatò dirigendum. Episcopus verò in angustiâ positus, hinc, quia partes regis tueri, et ad priorem punctum[3] reducere difficillimum erat, maximè quia castella sua nec escis, nec hominibus sufficienter firmârat, inde, quia grave sibi, et in oculis hominum indecens videbatur, spirante adhuc fratre, adversis se illius tam subitò inclinare. Diverso itaque hamo huc, illucque distractus anceps ferebatur, donec acceptiori confirmatus consilio, disposuit ad tempus, pacis et amicitiæ fœdus cum inimicis pacisci, dum sic sibi, et suis pacis securitate indultâ, et quò se regnum, vel quomodo vergeret, tacitus observaret, et ad subveniendum fratri, si oportunitas daretur, promptiùs, et liberiùs assurgeret.

His difficult position.

He determines to temporize.

Pacis igitur, et concordiæ fœdere in commune peracto, cum festivâ[4] illam occursione in Ventam civitatem suscepit, regisque castello, et regni coronâ, quam semper ardentissimè affectârat, thesaurisque, quos licèt perpaucos rex ibi reliquerat, in deliberationem suam contraditis, in publicâ se civitatis, et fori audientiâ dominam, et reginam acclamare præcepit. Illa itaque in hunc supremi honoris cumulum tam gloriosè, tam et excellenter evecta, cuncta cœpit potenter, immo et præcipitanter agere, et alios quidem, qui regi paruerant, quique se illi, et sua sub-

The Countess is proclaimed Queen at Winchester.

---

[1] 'Allubescere,' quasi lubere, voluptatem concipere. Thus, in Apuleius, 'aquis allubescere,' which is expounded by Gesner 'cupidè ad bibendum accedere.' Gesner in v.

[2] Duchesne, 'eo.'

[3] 'Punctus,' 'frequentius punctum,' Gesner.

[4] Duchesne, 'festinâ.' 'Honorificè factâ processione;' Will. of Malmsb. 744.

Her haughty behaviour to her friends.

jicere convenerant, invitè et cum apertâ quandoque indignatione suscipere, alios autem injuriis, et minis afflictos indignando a se abigere. Istorum possessiones, et terras, ut rex haberi permiserat, ordine indiscretè permutato minuere, vel auferre; illorum feuda[1] et honores,[2] qui, licèt perpauci, regi adhuc paruerant, distrahere ex toto, et aliis permittere. Quicquid rex decreto regali permissum statuerat, ore imperioso destituere, quicquid ecclesiis, vel secum commilitantibus fixè, et inconcussè donârat, abripere confestim, et suis impendere. Quodque plurimi fuerat supercilii, et arrogantiæ indicium, cùm rex Scotiæ, et episcopus Wintoniæ, et frater illius comes Glaorniæ, quos totius regni primos continuos tunc comites secum ductabat, pro quolibet supplicaturi, poplitibus ante ipsam flexis accesserant, non, ipsis ante se inclinantibus, reverenter ut decuit assurgere, nec in postulatis assentiri, sed inexauditos quamsæpè, tumidâque responsione obbuccatos a se inhonorè dimittere. Jamjamque non illorum consiliis, ut decebat, et ut eis promiserat, inniti, sed suo quæque provisu, suæ et dispositionis præsumptu, cuncta ordinare. Hæc verò cùm episcopus Wintoniensis sine suo assensu, sed et alia nonnulla sine suo consilio agi conspiceret, indignè satis et ægrè tulit, cautèque tamen, et versutè cuncta dissimulans, ad quem finem cœpta devenirent tacitus observabat.

She reverses all the King's grants.

Treats the King of Scots, the Bishop of Winchester, and her own brother with great disrespect.

The Bishop of Winchester is disgusted.

Cùm igitur illa majorem sibi regni partem, datis obsidibus, sumpto et ab hominibus hominio tandem inclinasset, et ob hoc in fastuosam elata verticem plurimum se, ut præmissum est, extulisset, cum immenso militum apparatu, rogatu

---

[1] Duchesne, 'feudos.'

[2] 'Honores.' In feudal language, the 'Honour' was composed of several manors.

Londoniensium, qui se illi supplices obtulerunt, ad civitatem postremò devenit. Cùmque cives lætos se pacis, et tranquillitatis attigisse dies, regnique infortunium in melius permutatum æstimarent, illa, ditioribus quibusque mandatis, infinitæ copiæ pecuniam non simplici cum mansuetudine, sed cum ore imperioso ab eis exegit. Proinde cùm illi solitas divitiarum opulentias per regni dissensionem conquererentur amisisse, ad asperrimæ famis, quæ imminebat, relevandam inediam plurima impendisse, usque ad impendentem pauperiem regi semper obtemperasse, ideoque piè, et humiliter implorarent, quatinus calamitatis, et oppressionis suæ miserta, in exigendis pecuniis modum eis imponeret, in injungendis insoliti tributi angariis vexatis civibus vel pauco tempore parceret; deindè verò, cum sopitis per regnum bellorum tumultibus pax ex integro rediret stabilior, quantò ampliùs divitiis dilatarentur, tantò obnixiùs ei suffragarentur. Talia his modis civibus prosequentibus, illa, torva oculos, crispata in rugam frontem, totam muliebris mansuetudinis eversa faciem, in intolerabilem indignationem exarsit, regi inquiens Londonienses plurima, et sæpè impendisse; divitias suas ad eum roborandum, se autem imbecillandum, largissimè prorogâsse; cum adversariis suis in malum suum dudum conspirâsse; ideoque nec justum esse in aliquo eis parcere, nec exquisitæ pecuniæ vel minimum relaxare. His cives perceptis tristes et inexauditi ad sua discessêre.[1]

The Countess goes to London.

She demands money from the citizens.

They expostulate.

Her imperious bearing and answer.

In hujus etiam temporis instantiâ regina, astuti pectoris, virilisque constantiæ femina, nunciis ad comitissam destinatis, pro viro ex carcerali squalore eruendo, filioque illius ex paterno tantùm

Stephen's Queen intercedes for the release of her husband.

[1] See Will. of Malmsb. 747.

testamento hæreditando, enixè supplicavit. Sed cùm duris, et inhonestis conviciata injuriis, [1]neque ipsa, neque illi, qui vice illius supplicaturi accesserant, suæ petitionis compotes exstiterant, regina, quod prece non valuit, armis impetrare confidens, splendidissimum militantium decus ante Londonias, ex alterâ fluvii regione, transmisit, utque raptu, et incendio, violentiâ, et gladio in comitissæ, suorumque prospectu, ardentissimè circa civitatem desævirent, præcepit. Londonienses igitur plurimum anxiati, hinc, quia in eorum oculis patria nudabatur, hostilique deprædatione in domos hericii[2] redigebatur, nec qui suffragaretur in promptu habebatur, indè, quia nova illa domina discretionis metas transcendens immoderatè se contra eos erigebat, nec futuræ eam mansuetudinis, vel pietatis habituram erga se viscera sperabant, cùm in primo jam regnandi capite suorum nequaquam miserta intolerabilia eis postularet: quocirca dignum consultu judicârunt, ut cum reginâ, pacis, et confœderationis pactione redintegratâ, ad regem, et dominum a vinculis eruendum unanimiter conspirarent: quòd pro rege nimis subitò, nimis et indiscretè relicto, justè notati, injunctam sibi novorum tyrannidem quoquomodo spirante adhuc rege susciperent.

Failing in negociation, she has recourse to arms, and marches with a strong army to London.

The citizens of London, being in difficulty, determine on joining the Queen.

Cum ergò comitissa quid super postulatione suâ cives responderent voluntatis implendæ secura præstolaretur, omnis civitas sonantibus ubique campanis, signum videlicet ad bellum progrediendi, ad arma convolavit, omnesque unum habentes animum in comitissam, et suos atrocis-

The citizens attack the Countess,

---

[1] Duchesne reads, 'tam ipsa quam et illi,' etc.—'exstiterant,' and in the margin explains 'exstiterant' by 'non existerent.' The conjecture now given in the text is at least sense, which the text of Duchesne cannot be made, without a strange stretch of imagination.

[2] Anglicè, a hedgehog.

simè irruere velle, quasi frequentissima ex apium alveariis examina reseratis portis pariter prodierunt. Illa autem, cùm coquinatis dapibus nimium audacter, nimiumque securè recumbere jam proposuisset, audito civitatis horrendo tumultu, et a quodam de proditione in eam concitatâ secretè permonita, fugæ velocissimè præsidium cum omnibus suis expetiit. Cùmque cursatiles ascensi equos vix antemurales civitatis domos fugiendo liquissent, ecce civium magna, dictuque, et æstimatu indicibilis copia, hospitia, quæ reliquerant subiens, quodcumque impræmeditata fugæ velocitas intus deseruerat, sicut relictum invenit, ita et inventum ubique diripuit. Comitissa autem, cùm plures secum barones, timore urgente, aufugissent, non tamen continuos eos fugæ, et dispersionis suæ secum habuit comites: quia tantus tam repentini pavoris strepitus tam mirabiliter omnes conturbavit, ut, dominæ suæ prorsus immemores, sibi potiùs fugiendo consulerent, variarumque viarum diversiclinia, quæ se citiùs fugitantibus objiciebant, subeuntes, per plurima diverticula, quasi se Londonienses instanter insequerentur, sua expetierunt. Et episcopus quidem Wintoniensis hujus ut ferunt factionis conscius, et instigator, sed et alii quidam, tam episcopi quam cinguli militaris viri, qui ad dominam inthronizandam pomposè Londonias, et arroganter convenerant, multimoda fugæ latibula pernicissimè adierunt. Illa verò cum fratre suo comite Glaornensi, aliisque baronibus perpaucis, quibus præcipuè fugiendi oportunitas illò aptiùs dirigebatur, civitatem Oxenefordiæ sub omni acceleratione advenit.

who seeks safety in instant flight.

Her suite is dispersed.

She escapes to Oxford.

Istis igitur a Londoniâ tali modo exterritis, quicumque regis erant fautores, et ex ejusdem captione humiliati deprimebantur, tamque novâ

The courage of the King's party revives.

Exertions of the Queen for her husband.

The Bishop of Winchester wishes to assist Stephen.

The Countess prepares to attack Winchester.

She gains possession of the city.

The Bishop retreats to his castle.

luce perfusi, in invicem lætè congratulabantur, sumptisque animosè armis, in comitissæ consentaneos undecumque insurgebant. Regina autem a Londoniensibus suscepta, sexûsque fragilitatis, femineæque mollitiei oblita, viriliter sese et virtuosè continere; invictos ubique coadjutores prece sibi, et pretio allicere, regis conjuratos ubi ubi per Angliam fuerant dispersi, ad dominum suum secum reposcendum constanter sollicitare; et nunc quidem Wintoniensem episcopum, totius Angliæ legatum, ut fraternis compatiens vinculis ad eum liberandum intenderet, ut sibi maritum, plebi regem, regno patronum, toto secum nisu adquireret, viriliter supplicare. Et episcopus quidem flexus tum lacrymosis mulieris precibus, quas ei instantissimè suggerebat, tum piâ fraterni sanguinis compassione, quæ illum vehementissimè afficiebat, animo secum plurimum moliri, quomodo et fratrem ex carceris improperio subtrahere, et regno ingeniosiùs posset inducere. Sed comitissa Andegavensis versutiam illius astutè præveniens, cum instructissimo militum apparatu, episcopum si posset interceptura, Ventam civitatem advenit: cùmque unam portam, civibus adventûs illius omninò insciis, cum maximâ sese ambientium frequentiâ subintrasset, episcopus curraci equo ascenso ex aliâ progrediens ad castella sua celerrimè aufugit. Illa igitur universam sibi parentium per Angliam militiam edicto ubique propenso in grandem exercitum convocavit, castellumque episcopi, quod venustissimo constructum schemate[1] in civitatis medio locârat, sed et domum illius, quam ad instar castelli fortiter, et inexpugnabiliter firmârat, validissimâ obsidione claudere præcepit.

---

[1] Duchesne, 'cemate.'

Commodum autem duxi paucis intimare, qui, vel quanti coadjutores illius ad obsidionem secum inferendam, contractis ibi viribus, affuêre, quatinus, his perspectis, lector advertat, non hominum esse potentiam, sed Deicæ potiùs virtutis miram, et potentissimam efficaciam, tam validum, tamque copiosum militantium examen adeò repentè victum, et dispersum, captum fuisse, et penitus adnullatum, sicut in sequentibus pleniùs declarabimus. Fuit ibi David rex Scotiæ, ut præmissum est, bis ab Angliâ ignominiosè effugatus, tertiò autem, non sine sui flagitio, suorumque maximo periculo, cum innumeris aliis probrosè effugandus. Fuit et Robertus, comes Glaorniæ; Rannulfus, comes Cestriæ;[1] Baldvinus, comes Esoniæ; Reinaldus, filius regis Henrici, sed nothus, comes Cornubiæ; Milo Glaornensis, quem ibi cum gratiâ, et favore omnium comitem præfecit Herefordiæ; Rogerius, comes de Warwic; Willelmus de Mohun, quem comitem ibi statuit Dorsetiæ; Boterellus quidam, comes Britanniæ;—Barones, nihilominus fide, et merito, virtute, et præstantiâ nequaquam comitibus inferiores; Brienus videlicet, cujus superiùs fecimus mentionem, Joannes, ille Marescallus agnominatus; Rogerius de Oleo, Rogerius de Nunant; Willelmus filius Alani; sed et alii nonnulli, quos expressè denominare longum est, et tædiosum. Qui omnes, viribus mirè et copiosè undecumque secum conductis, ad obsidendum episcopi castellum uno animo, uno et infatigabili studio, pariter contendebant.

Allies of the Countess.

Earls.

Barons.

Episcopus autem, mandatis ex omni Angliâ, qui regi paruerant, baronibus, sed et militibus

Movements of the bishop.

[1] According to William of Malmsbury, he came too late to be of any service; 751.

gregariis plurimo ære conductis, ad eos extra civitatem infestandos toto nisu contendit. Sed et regina cum eximio militantium robore, cumque invictâ Londoniensium catervâ, qui, ferè mille, cum galeis, et loricis ornatissimè instructi convenerant, interiùs obsidentes vivacissimè exteriùs, et ardentissimè obsidebat. Habuerat et rex proceres secreti sui privos,[1] privatâque familiaritate sibi conjunctiores, non quidem terris amplificatos, sed in castris tantum merentes, quorum digniores fuerunt Rogerius de Casneto, et Willelmus frater illius, viri bellaces, nullisque militari industriâ, vel quâvis probitate secundi; qui, capto rege, fidem tamen ei indisruptam servantes, intestinum ejusdem adversariis semper, et ubique, habuêre conflictum. Cumque ceteri regis fautores, ad ejusdem adversarios expugnandos, Ventam civitatem confluxissent, et ipsi, cum accinctissimâ militum, et sagittantium, cohorte, ex unâ eos civitatis regione infestissimè degravabant. Facta est autem ibi miranda, nostrisque seculis inaudita obsidio. Quia cùm tota Anglia, cum inopinabili exteræ gentis affluentiâ, illic undecumque coadunata, cum armis affuisset, sic in invicem contrarii habebantur, ut qui episcopi castellum exteriùs[1] obsidebant, et ipsi, a regalibus exteriùs strictissimè obsidebantur, nunquam sine hominum periculo, nunquam sine utriusque gentis quammaximo detrimento. Ut enim de militibus reticeam, qui in quotidiano conflictu nunc ex hac parte, nunc ex illâ capiebantur, vel qui, diversis agitati casibus, diversis modis extinguebantur, nonnulla alia contigerunt incommoda; quia dum illi ad episcopi obtinendum castellum arte, et ingenio contendebant, (illi,) qui intus recludebantur ignibus foras emissis majorem civitatis partem,

The Queen, with a strong body of Londoners, besieges the besiegers.

Extraordinary position of both armies.

[1] Duchesne, 'primos.' [2] interiùs.

sed et duas abbatias,[1] in favillas penitus redegerunt. Dum etiam regales, appositis ubique armatorum cuneis, viarum circa civitatem diverticula, ne quid escarum interiùs ingereretur, curiosissimè observarent, fames valida omnem urbem inhabitantium copiam gravissimè vexavit. Provisum est igitur, et communi consilio provisè, ut sibi videbatur, statutum, quatinus penes abbatiam Werwellensem, quæ a Ventâ civitate VI. miliariis distabat, trecentis ibi destinatis militibus, castellum construerent, ut scilicet inde et regales faciliùs arcerentur, et ciborum subsidia competentiùs in urbem dirigerentur. Sed regales consultum hujusmodi in malum suum machinatum advertentes, subitò, et insperatè, cum intolerabili multitudine Werwellam advenerunt, fortiterque in eos undique irruentes, captis, et interemptis plurimis, cedere tandem reliquos, et in templum se recipere compulerunt. Cumque vice castelli ad se defendendos templo uterentur, alii, facibus undique injectis semiustulatos eos e templo prodire, et ad votum suum se sibi subdere coegerunt. Erat quidem horrendum, et miserabile videre, quàm impiè, quàm truculenter in templo, pietatis videlicet, et orationis domo, armatorum cunei grassabantur; maximè quia, hic, alterutrim cædes committebantur, illic, captivi loris vinculati abstrahebantur;—hinc incendium templi, et domorum fastigia horribiliter depascebat, indè virginum Deo sacratarum, quæ igne urgente suis de claustris invitæ prodierant, clamor, et ejulatus altè resonabat.[2]

Two abbeys burnt.

Famine in the city.

The Countess establishes strong positions at Wherwell.

Sudden attack on Wherwell by the King's party.

The abbey stormed and burnt.

Robertus itaque, Glaornensis comes, ceterique, suæ partis suffraganei, ubi lacrymabilem præfati

[1] Probably the abbey of St. Mary, and Hide abbey. Will. of Malmsb. 752.

[2] Wherwell Abbey was burnt, according to William of Malmsbury, by William of Ypres; 752.

Robert of Gloucester prepares to retreat from Winchester.

infortunii audissent eventum, de obsidione diutius ingerendâ ex toto desperati, fugæ quammaturè inire præsidium sibi consuluêre. Non enim sanum eis erat, vel commodum, pro tam luctuosâ suorum ibi ampliùs immorari jacturâ, cùm in palam esset et civitatem ab episcopi militibus horridissimo concrematam incendio, famisque, et inediæ tabe eos plurimum laborare, et sibi, ni celeriùs aufugerent, idem perversitatis infortunium quamcitiùs imminere.

The retreat.

Collectis itaque sarcinulis, e portis pariter prorumpebant, cautèque ad fugiendum, et consertim dispositis agminibus, fugam omnes catervatim inibant.

They are surrounded and routed by the King's forces.

Cum ecce indicibilis regalis exercitûs multitudo undique illos circumveniens fortiter in eos irruit, et intrepidanter, omnemque adversariorum copiam in diversa dispergens, comitem tandem Glaorniæ, extremi agminis ducem, et provisorem, cum omnibus penè suis captum intercepit; deinde in reliquum vulgus per omnes sese provinciæ fines circumquaque diffundens, non solùm quoscumque deprehenderat milites captivavit, sed et inæstimabilis pretii spolia, sparsim, et ubique oblata, diripuit. Videres cursatiles equos, formâ acceptos, et spectaculo dignos, hîc, præcipitatis rectoribus passim vagare, illic, extremum trahentes halitum, præ lassitudine deficere: nunc scuta, et loricas, armorumque omnimodum genus solotenus ubique strata jacere, nunc pallia concupiscibilia, sed et metalli appretiandi vasa, cum aliis exeniis, cumulatim projecta, reperientibus se passim objicere. Quid loquar de militibus, immò et de summis baronibus, qui omnibus militandi abjectis insigniis, pedites, et inhonori, nomen suum, fugâ [1] mentiebantur; et alii quidem, in manus rusticorum incidentes, dirissimis flagris attere-

The Earl of Gloucester taken prisoner.

---

[1] Duchesne, 'et fugam.'

bantur, alii, latibulis sese occultantes inhonestis, exsangues, et metu pleni, vel usque ad opportunum fugiendi tempus ibi delitescebant, vel, ab adversariis tandem inventi, probrosè, et indecenter inde attrahebantur? Quid etiam regem Scotiæ memorem, qui tertiò, ut aiunt, captus, sed, præmio semper intercurrente, dimissus, dolens, et defatigatus vix ad sua cum paucis defugit? Quid Cantuariæ archipræsulem, cum quibusdam episcopis, aliisque eminentioribus totius Angliæ viris, qui, dispersis sociis, equis quoque, et vestibus ab istis captis, ab illis horrendè abstractis, vix ad tuta dispersionis hujus latibula diffugere potuerunt? Sed et ipsa Andegavensis comitissa, femineam semper excedens mollitiem, ferreumque, et infractum gerens in adversis animum, ante omnes, Brieno tantùm cum paucis comite, ad Divisas confugit, immensum per hoc, ipsa, et Brienus, nacti præconii titulum, ut sicut sese antea mutuò et indivisè dilexerant, ita nec in adversis, plurimo impediente periculo, aliquatenus separarentur.

The King of Scots is taken, and bribes his captors.

Narrow escape of the Archbishop of Canterbury.

The Countess, with Earl Brian, escapes to Devises.

Dum igitur hæc fugæ et dispersionis varietas variè, ut dilucidatum est, diversis in locis ageretur, Londonienses, cum maximâ militum regalium parte, modis horrendis Wintoniensem civitatem expilavêre, domibusque, et cellariis, sed et templis nonnullis fractis, et deprædatis, cum multis exeniis, cum innumeris etiam captivis, ad propria unusquisque lætissimè discessêre. Et ita quidem Wintoniensis sese habuit dispersio, quæ cunctis, adeò horrenda fuit, et admirabilis, ut vix aliqua ætas consimilem in nostro seculo valeat reminisci.

The Londoners pillage Winchester.

Capto itaque tali modo Glaornensi comite, paucoque temporis intervallo transcurso, facta fuit inter utriusque partis fautores, fixèque sta-

The King and Earl of Gloucester mutually exchanged.

tuta conventio, ut rege, et comite unoquoque pro altero redditis, ad priorem dissensionis punctum ex integro redirent. Dura quidem, et indiscreta, omnique regioni offutura conditio: sed quia alia nequiit ad præsens pacis inter eos, et amicitiæ, intercurrere consensio, utrisque, in pactione statuendâ tumidè inter se dissidentibus partibus, provisa fuit hæc tandem et gratè utrinque suscepta conventio. Reddito itaque rege, splendida, et gloriosa occurrentium baronum, et congredientium fuit eum comitata processio, mirèque pietas intermixta cum gaudio festivum cunctis tripudium adaugebat; dum alii, ob propitiam Dei clementiam potenter, et mirabiliter in eum actam, pias amicabiliter, et religiosè lacrymas elicerent, alii, ob incolumem ejusdem receptionem, in vocem jubili et exultationis lætè prorumperent.[1]

Rejoicings at the restoration of the King.

[1] See, for an account of the negotiation, Will. of Malmsb. 759, et seq.

LIBER SECUNDUS.

REGE de carcerali tandem exuto angustiâ, cùm tam horribili regni malitiæ finem jam imponendum crederes, tantisque doloribus et partem utramvis condolere, et ad pacem in commune redintegrandam conspirare putares, aggravata est denuò super Anglenses manus Domini; quia multimode Deum offenderant, multiplici castigati flagello, ut rescriptum[1] est, vapulârunt. Comitissa namque Andegavensis, ferocem, semper et inflexibilem exhalans spiritum, receptâ postremo incolumitate, (fuerat enim ex Wintoniensi dispersione quassa nimis, et usque ad defectum penè defatigata) cum validâ militarium virorum manu civitatem Oxenefordiam, quæ suo se dominio inclinârat, devenit; suosque ad resistendum regi roborans, et confortans, plurimas equestrium alas ad prædandum quâquâversum direxit—fide sibi, et hominio connexos, ut suo conamini enixiùs suffragarentur, scriptis, et nunciis sollicitè flagitavit,—castella, ubicumque competentiùs poterat, ista, ad regales validiùs arcendos, illa, ad suos impensius tutandos passim firmavit; unum siquidem apud Wodestoc, regis Henrici familiarem privati secreti recessum, aliud, apud viculum, Ratrotam, fluctibus inaccesse, et paludibus obseptum; tertium penes civitatem Cirencestriæ, juxta piam religiosorum ecclesiam, tanquam alterum Dagon juxta Arcam Do-

The Countess moves upon Oxford.

Establishes strong posts.

[1] Duchesne, 'reseratum.'

mini—quartum in villâ[1] Bentonensi, super ipsius ecclesiæ turrim, quæ ex miro cemate, stupendoque ingeniosi laboris artificio fuit ex antiquo constructa—aliaque nonnulla, diversis in Angliæ provinciis, fautoribus suis firmare permisit; ex quibus gravissima populi depressio, communis regni depopulatio, belli, et dissidii semina ubique pullulârunt.

Stephen surprises and burns Cirencester.

Sed rex Stephanus, talibus perceptis, quasi tunc demum à somno experrectus, à pigritiæ torpore vivè se, et audacter excussit, ascitisque suæ partis assentaneis, cum plurimo constantis militiæ apparatu, civitatem Cirencestriæ improvisè devenit, castellumque, custodibus furtivè dispersis, evacuatum reperiens, ignibus depascendum commisit, valloque, et propugnaculis usque ad imum diruto, ad Bentonam constantissimè, et Ratrotam, exercitum direxit; alteroque cum violentiâ capto, altero autem, ex libitu reddito, quemadmodum de Cæsare legimus, 'nil actum credens, cùm quid superesset agendum,' ad Oxenofordiam, Andegavensis comitissæ vires impugnaturus, virtuosè accessit. Est autem Oxenefordia, civitas, tutissimè munita, aquis maximæ profunditatis undique proluentibus inaccessa; hinc, vallis antemuralis intentissimè circumcincta, indè inexpugnabili castello, et turri eminentissimâ, pulcrè, et fortissimè roborata.

Marches on Oxford.

Description of Oxford.

Huc igitur cùm Andegavensis comitissa cum splendidâ secum militantium manu contulisset, nimiùm quidem sui, suorumque secura, tum quia castellum cum omni circumjacente provinciâ sub sui imperii redigebatur jure, tum propter insuperabilem loci munitionem, quæ sola est duntaxat adversantium gloria, ecce rex, cum grandi, et exercitato comitatu assistens, ex alterâ fluvii

[1] Qy. Baystun.

regione subitò advenit, cernensque adversarios in magnam copiam conflatos è civitate prodisse, aliosque, solo fluvio dirimente, verbis injuriosis se, et suos lacessere, alios verò, excussis validè de cornu sagittis, suos ex adversâ fluvii parte dirissimè infestare, præmonstrato antiquo, sed eximiæ profunditatis vado, cum primis seipsum audacissimè immersit, transitoque confestim natando, potiùs quàm vadando, meatu, virili cum impetu in hostes impegit, retròque usque ad civitatis portas cedere cogens, bellicas cum eis manus virilissimè commiscuit. Cùmque denique sui, flumine post eum transmisso, pariter emersissent, inque unum constipati globum in adversarios insurrexissent, illis fugientibus, et apertis portis in civitatem se recipientibus, se etiam regales turmatim cum eis intermiscentes, intra mœnia nullo obsistente contulerunt, facibusque ubíque in civitate domibus injectis, insignem de adversariis victoriæ titulum indepti fuêre. Omnes siquidem horrendo sinistri casûs infortunio pariter involvere, quia alios, quotquot resistebant, gladio dissecante, vitâ privavêre, alios sub redimendi conditione detentos vinculis injecêre; istos secura dispersionis suæ latibula repetentes prodire è civitate coegêre, illos in castellum sub festinatione, cum dominâ suâ detrusos, fortiter reclusêre.

Stephen crosses the river, and engages the enemy.

The Queen's party routed; the King's soldiers enter the city, and set fire to it.

The Countess is shut up in the castle.

Rex igitur tali modo victoriâ potitus, ad obsidionem in comitissam, et suos, ingerendam se constantissimè accinxit, facilè reputans discordiæ regni finem imponendum, si suis illam viribus subjugâsset, per quam discordandi sumpsit exordium. Dispositis igitur sollicitis hinc indè circa castellum custodibus, omnes aditus nocte diligenter, et die observare præcepit; tribusque mensibus cum plurimo ibi perendinans exercitu,

The castle besieged.

The besieged reduced to great extremities.

usque ad impudentem famis inediam castellum inhabitantes obsidendo redegit. Verùm quoniam providentiæ Dei, ejusdemque judiciorum cæcus est omnis homo, et ex toto ignarus, quod rex virtuosè complere proposuit, Deus in contrarium repentè immutavit. Quia dum fixâ obsidione usque ad ipsam captivitatem comitissam claudere intenderet, inter tot hostes, inter tot nocturni silentii excubitores, quos rex ex omni castelli parte curiosè disposuerat, mirandis illa modis illæsa evasit. Escis namque, et omni vivendi solatio, penè in castello exhaustis, rege quoque viribus animosè, et machinis, ad illud obtinendum desudante, illa, plurimùm coartata, venturique ex toto desperata subsidii, tribus prudentis ingenii se comitantibus militibus, è castello noctu egreditur, perque nivem, et gelu (nix etenim in omni abundantissimè terrâ incanduerat, et gelu horridissimè aquis induruerat) sex fermè miliariis, cum summo, sui, comitumque, labore pedestris incessit, quodque manifesti fuit miraculi indicium, per ipsas, quæ super regis, suorumque capita, dum ad civitatem expugnandam transmearent, inundaverant, aquas, illa, sicca pedes, immadida omninò vestes transmisit, perque regis excubias, qui noctis silentia hinc cornicinum stridore, indè ululantium in altum clamore, ubique rumpebant, nullo omninò suis capto, et uno tantùm ex regiâ parte conscio, egressionisque illius solo proditore, liberè, ut dictum est, è castello, et illæsè secessit, civitatemque Walengefordiam cum plurimo labore noctu advenit. Nescio autem utrum ad gloriæ ipsius cumulum in futurum dilatandum, vel ad regni inquietudinem ex Dei judicio enixiùs exaggerandam, sed nunquam aliam de tot sui capitis hostibus, de tantis eminentibus sibi peri-

Escape of the Countess,

to Wallingford.

culis tam fortunatè surreptam legimus feminam; dum verum sit et ex castello Arundel inter medios adversarios indemnem eam exîsse, et ex medio Londoniensium in illam solam cum plenâ indignatione insurgentium incolumiter evasisse; inde ex Wintoniensi dispersione, omnibus ferè suis interceptis, solam mirabiliter elapsam fuisse; hinc ex Oxenofordensi obsidione discessam sanè, ut præmissum est, diffugisse.

Cum igitur rex animadverteret, primam regni sui, et pacis, inquietatricem, quam omnibus anhelantiùs comprehendere sitiebat, furtivis, ut dictum est, latebris imminens periculum devitasse, superstitiosum, et inutile judicavit tritam laboriosè obsidionem diùtius protelare; dum tot undique coarctantibus se inimicis, facilè perversi sibi casûs surrepere posset infortunium; maximè quia Robertus comes Glaornise simul sororem audivit obsessam, nec virtute sufficienti suffragari prævaluit, castellum de Warham, ubi se regales receperant, obsedit, et obtinuit, et ad alia in eum incommoda intendenda viriliter se semper, et intrepidè accinxit. Consilio itaque suorum prudenter permonitus, redditum à comitissæ militibus castellum suscepit, suisque impositis latissimæ provinciæ dominium illis in partibus potenter exercuit. Deindè pauco dilapso tempore, cum instructissimâ militantium manu civitatem Warham, ubi comes Glaorniæ castellum munitissimè firmârat, advenit: vidensque locum intentissimè munitum, igne ubique, et gladio crudelis desævit, direptisque, et spoliatis quæcumque occurrerant, ad civitatem Wiltonam, ut comitis per provincias inhiberet excursus, castellum offirmaturus accessit. Affuit et episcopus Wintoniensis cum validâ virorum militarium manu, nisum illius astipulaturus, ba-

The King determines to break up the siege.

Robert of Gloucester takes the castle of Wareham.

The castle of Oxford is surrendered to the King.

Stephen marches to Wareham, and lays waste the adjoining country.

Prepares to fortify Wilton.

The Bishop of Winchester and other barons join Stephen.

The Earl of Gloucester gives battle at Wilton.

ronesque ex omnibus Angliæ partibus mandati, vel cum adveniente rege convenerant, vel propè affuturi cum omnibus auxiliis suis ad eum confluebant. Quod ubi comiti Glaornensi certis deferentibus nunciis manifestum fuit, mandatis confestim totius virtutis suæ primis coadjutoribus, cum rege conflicturus Wiltoniam devenit. Cùmque rex, exercitu ad præliandum comminus in turmas hinc indè ordinato, ex adverso, è civitate prodîsset, comes, quos secum adduxerat cautè, et consertè, in tres cuneos bellico more divisit, irruensque fortiter in adversarios, cedere regem constantissimè coegit, et nisi cum episcopo Wintoniensi fugæ præsidium velociùs inîsset, in hostiles secundâ vice manus turpissimè incidisset.

The King narrowly escapes being made prisoner.

Resistance of William Martel.

Willelmus autem quidam, cognomento Martellus, vir illustris, fide quoque, et amicitiâ potissimum regi connexus, cum militibus sibi assentaneis viriliter dimicando aliquantulum restitit: sed quia major regalis exercitûs copia quâquâversum cum rege dispersa confugerat, invictaque hostilis multitudinis atrocitas augentissimè illum circumveniebat, captus postremò cum plurimis aliis detinetur.[1] Deinde comes, fortunâ sibi tam auspicatò aspirante, regales in civitatem, et templa, securas dispersionis suæ latebras repetentes, animosè persequitur, injectisque ubique per civitatem ignibus, diem lacrymarum, totiusque crudelitatis reddidit plenam: dum cunctis palam esset, omnes rapinâ, et gladio, violentiâ, et incendio, hinc in miseros cives, indè in quos reppererant regales dirissimè desævire, quodque majoris erat ejulatûs, reverendum genitricis Dei, et sanctæ Etheldredæ vir-

The King's army routed; Martel made prisoner.

Wilton burnt.

[1] Cf. Roger de Wendover, 231.

ginis, professionique addictarum virginum cœnobium, confractis truculentissimè januis, expilavêre, quique sese præsidii causâ intus contulerant, calcatâ impudenter pietate, loris innexis foras abstraxêre. Et quidem, quanquam justum videatur cum adversariis perversè debere contendere, et mensurâ, quâ nobis mensi fuerint, æquâ illis vice remetiri, eximiè tamen comes Glaornensis, suique fautores culpandi, temerariæque præsumptionis præcipuè notandi, quia templum animarum duntaxat, et depressorum notissimum omni ætate refugium, non solùm violârunt, sed et, qui spe salutis, et securitatis causâ introrsum confugerant, cum nudis ab altari abstractos gladiis, captivitati addixerunt. Nec impunè quidem. Justus namque calamitatum suis injustè illatarum respector Deus, qui reddit impiis in caput secundum quod promerentur, acerbissimam in eis exercuit ultionem. Quia Roberti Glaornensis comitis filius, specialis scilicet propagationis suæ splendor, et decus, immaturâ non multò pòst morte præventus interiit. Comes quoque Herefordiæ, Milo, fomes tanti mali, et instigator, sine confessionis verbo, sine pœnitentiæ fructu, ipso in anno sagittatus interiit. Willelmus nihilominus civitatis Saresbiriæ præceptor, eo tempore, et municeps, horrendis in somnis, ipsâ Virgine, ut aiunt, sibi assistente, deterritus minis, sed et dirissimis inevitabilis ægritudinis correptus flagellis, lento tandem cruciatu tortus interiit. Robertus etiam filius Hildebranti, vir infimi generis, sed summæ semper malitiæ machinator, atrocissimo, et nostris seculis inaudito vexatus cruciatu, ad extrema devenit, sicut in sequentibus pleniùs enarrabimus. Sed et alii nonnulli, divinæ animadversionis experti vindictam, crudelitatis ob temerariam præfati sacrile-

The nunnery of St. Mary and St. Ethelred violated.

Retributive justice.

Death of the son of Robert of Gloucester;

of Milo Earl of Hereford;

of William, the præceptor of Salisbury;

of Robert Fitz Hildebrand.

gii præsumptionem excepêre sententiam: de quibus plurima præsenti operi inserere desudarem, nisi et legentibus tædium ingerere, et longè à materiâ viderer aberrare.

Robert Earl of Gloucester returns to Bristol.

Robertus igitur, Glaornensis comes, tali modo apud Wiltonam victoriâ potitus, cum multis exeniis, cum Willelmo etiam Martello, aliisque innumeris captivis, Bristoam adveniens, in arctissimæ eum custodiæ districtionem retrusit; donec tandem reddito, quod illius subdebatur potestati, Siresburniæ castello, latissimæ provinciæ indemptus fuit principatum. Quicumque itaque regi favebant, miserè eo in tempore depressi humiliabantur, tum quia rex à Wiltonicâ congressione, suis captivatis, ignominiosè diffugerat, tum quia castellum præfatum, quod una erat totius regni clavis, comes Glaornensis in sui juris dominium susceperat. Et comes quidem, suique consentanei, victoriosè se postmodum, hilaritérque, continêre, regnum latissimè in suæ potestatis jura redigere, castella, ista à regalibus possessa, ardenter, et virtuosè destruere, illa ad eos enixiùs edomandos triumphatissimè surrigere, dimidiamque ferè Angliam, à mari in latus usque ad mare, legibus suis, et præceptis, sine omni omninò resistente addicere. Hoc autem illius dominium, pace, et tranquillitate ubique reformatâ, plurimum decorabat, excepto quod in castellis suis ædificandis operationum exactiones ab omnibus exigebat; et quotiens cùm adversariis esset congrediendum, omnium sibi auxilia asciscebat, vel in militibus mittendis, vel in æris descriptione reddenda. Et erat quidem illis in partibus umbra quædam pacis, sed pax necdum perfecta: quia nihil compatriotas anxiùs angebat, quàm non sibi, sed aliis laborare, materiam-

Regains the castle of Sherborne.

Successes of the Earl of Gloucester.

que discordiæ et belli suis quoquomodo ensibus adaugere.

Omnibus igitur in eâ regionis parte comitem sequentibus, solus Henricus de Traceio, vires regis roborans, inflexibiliter omnibus resistere, bellum intestinum, congressiones assiduas cum adversariis agere, cum singulis ubique committere, quousque omnibus protervæ insectationis illius importunitate penè afflictis, pacem cum eis ad tempus statuere decrevit, quoad et rex illis in partibus potentior, et regio sibi, belli sedatis tumultibus esset subjectior.

Henry de Tracey upholds the cause of the King.

Secundum hoc tempus Willelmus de Ponte Arcarum, vir, ut relatum est, regi Henrico, suisque postumis fidelissimus, gravissimam in fratrem regis, episcopeum Wintoniensem dissensionem promovit. Verùm, quia episcopus cum fortissimâ militantium manu fortiter semper, et constantissimè restitit, omnesque illius conatus non solùm viribus, sed et prudentiæ suæ discretione delusit, dominam suam, Andegavensem comitissam, scriptis delegatis postulavit, ut ei, in auxilium suum, plurimum equestrium virorum suffragium, quique illis præesset artis militariæ callidum ducem, et propugnatorem transmitteret. Illi autem, viri petitione susceptâ, admodum congaudebant, vel quia episcopi vires per hunc faciliùs edomandas credebant, vel quia suas hinc partes præcipuè roboratas confidebant, eò quòd non solùm constans esset, et quibus favebat fidissimus, verùm quia æris, et divitiarum erat idem refertissimus. Miserunt itaque Robertum filium Hildebrandi, virum plebeium quidem, sed militari virtute approbatum, quodque militantium florem, et gloriam dedecorat, et confundit, cupidinarius fuit idem, bibax, et impudicus. Cumque cum floridâ militum catervâ adveniens gratantis-

Quarrel of William de Pont de l'Arches and the Bishop of Winchester.

He applies to the Countess for assistance against the bishop.

Robert Fitz Hildebrand is sent.

simè susceptus fuisset, secretorumque Willelmi ex toto conscius, vices ingrediendi castellum ipsius, egrediendique pro libitu frequentaret, cupidine vulneratus uxorem in amplexus suos concivit, habitoque ex communi sui et uxoris assensu, pessimo, et detestando consilio, Willelmum, compede tenacissimè astrictum, carcerali in custodiâ reposuit, castelloque illius, divitiis, et uxore fruens, relictâ, quoque, et aspernatâ comitissâ, quæ gloriosè illuc eum direxerat, cum rege, et episcopo fœdus inivit. Nec impunè, ut præmissum est, tam sceleratæ, tamque infidæ factionis audaciam temerarius ille incestor moliri præsumpsit: quia ex quo in meretricios adulteræ sinus perfidus impudicator accubuit, justissimo Deo injustitiæ illius ultore, vermis quidam inter vitalia illius innatus irrepsit, lentoque morsu interiora exedens, paulatim sceleratum depavit, multisque tandem vexatum questubus, multis etiam, et horrendis tortum cruciatibus, dignissimo supplicio ad extrema deduxit. Et hæc quidem non solùm ob perfidam, sceleratamque vitam, sed et quia sacratam venerabili virgini Adeldredæ ustulavit ecclesiam, Deo vindice mirabiliter pertulit.

He falls in love with the wife of William de Pont de l'Arches.

Imprisons him.

Betrays the Countess.

Enters into a treaty with the King and the Bishop.

His shocking death.

Hac sub tempestate Anglia multis, diversisque modis turbari;—hinc a rege, suisque suffraganeis vehementissimè angustiari, inde a Glaornensi comite turbatissimè tribulari;—nunc effrenes istorum impetus, nunc indiscretos illorum tolerare tumultus;—semper autem, et ubique commoveri cœpit, et in solitudinem redigi. Alii patriæ dulcedinem in nausientem amaritudinem intuentes conversam, exteras magis regiones inhabitare eligere;—alii circa templa, spe videlicet se contutandi, humilia contexentes tuguria, in metu, et ærumnâ, vitam ducere; isti cibariis deficientibus

Dreadful state of England.

(fames namque in omni Angliâ dirissimè invaluerat) vetitis, et insuetis canium vel equorum carnibus vesci, illi herbarum vel radicum crudam illuviem ad famem relevandam insatiabili morsu consumere; pars hominum, ubique provinciarum, famis prævalente angustiâ tabescens catervatim mori, pars, cum omni familiâ spontaneum luguhriter subiens exilium, exterminari. Videres famosissimi nominis villas, defunctis totius sexûs, et ætatis, colonis, solitarias stare, et prorsus evacuatas, agros cultissimâ segete albescentes (suberat enim in vicino autumnus) sed eorum cultores, pestiferâ fame intercurrente, de medio sublatos, totamque Angliam vultum doloris, et calamitatis, faciem miseriæ, et oppressionis ubique induisse. Ad tantorum autem accedebat cumulum malorum, quòd effera barbarorum multitudo, quæ gratiâ militandi, facto grege, Angliam confluxerat, nec visceribus pietatis, nec humanæ compassionis affectu super tot, tantisque miseriis frangebatur; sed ubique, per castella, in scelus, et flagitium committendum unanimiter conspirare, in rebus pauperum diripiendis insatiabiliter vacare, in discordiis alterutrim promovendis, in cædibus passim peragendis toti malitiosi animi studio intendere. Cùmque barones, qui eos in auxilium suum ex remotissimis provinciis conciverant, nec ex propriis reditibus stipendia prorogare, nec inexpletam eorundem sitim ex predarum, ut consueverant, spoliis poterant remunerare; (quia nihil indisreptum indistractumque ubivis locorum reliquerant;) ecclesiarum possessiones, vel ubicumque suis affiniùs cohærebant municipiis, vel quos, aliis in locis, missis competentius agminibus, infestare valebant, nunc calumniis, et violentiis, impiissimè gravare, nunc angariis, et tributis, atrocissimè premere; istas

clanculò, vel apertè, rebus deprædatione distractis, nudare, illas in proprii juris dominium inverecundè redigere. Si quis autem vel reverendæ personæ monachus, vel nominatæ auctoritatis clericus, pro illatâ rebus ecclesiasticis exactione conquesturus accederet, injuriosis protinus contumeliis affici, minis in faciem impudenter prætextis irreverenter absterreri, sæpè itineris sui comministri gravissimo verbere, ipso conspicante, vexari; sæpè idem ipse, cujuscumque dignitatis esset, vel ordinis spoliis, quæ secum detulerat, incompassivè subtractis, aut inhonorè nudatis, e suo prospectu repelli, aut atrocissimâ verberis contusione defatigatus relinqui. Et hæc quidem lacrymosæ miseriæ facies, hic questuosæ tragœdiæ inhonestissimus modus, sicut ubique per Angliam publicè committebatur, ita et ad episcoporum aures ubique deferebatur. Sed illi timore vilissimè depressi, ut arundo vento agitata, inflectebantur, habentesque sal infatuatum, non ascendebant ex adverso, nec se murum pro domo Israel opponebant. Deberent namque gladio verbi Dei, qui devorat carnes, carnaliter sapientibus occurrere; filiisque Belial, qui rebus ecclesiasticis violenter incumbebant, tunicamque Domini particulatim sibi diripientes, laceram ubique locorum, et discissam reliquerant, Hieremiæ faciem, cornutamque Moyse frontem viriliter offerre. Ideò namque ipsi per columnas quæ domum Dei sustentant, per leunculos, qui labrum illud Salomonis supportant, per bases quæ mensam propositionis sustentant, exprimuntur; quatinus ecclesiam, quæ verè est, et dicitur domus Dei, quæ et per labrum designatur, quia ibi peccatorum sordes multis modis diluuntur, quæ nihilominus per mensam figuratur, quia ibi vitæ æternæ fercula proponuntur, non solùm susti-

Unworthy conduct of the Bishops.

nere, et fortem efficere, sed et ab adversariis fortiter semper, et inexpugnatè debent defendere. Episcopi autem e contrario, prædonibus ecclesiarum possessiones ubique, ut sæpiùs propalatum est, diripientibus, alii metu illorum inerter depressi, aut succumbebant, aut tepidè, et remissè, separationis sententiam non diu permansuram inferebant: alii, quod tamen non erat opus episcoporum, castella sua escis, et armorum copiis, militibus, et sagittariis refertissimè supplebant, dumque maleficos, rerumque ecclesiasticarum direptores arcere putarentur, ipsis maleficis in vicinis suis opprimendis, in rebus eorum diripiendis crudeliores, semper et magis immisericordes extiterant. Ipsi nihilominus, ipsi episcopi, quod pudet quidem dicere, non tamen omnes, sed plurimi ex omnibus, ferro accincti, armis decentissimè instructi, cum patriæ perversoribus superbissimis invehi equis, prædæ participari; milites bellicâ sorte interceptos, vel pecuniosos, quibuscumque occurrerent, vinculis, et cruciatibus exponere; et dum ipsi tanti sceleris, tantique flagitii caput essent, et causa, non sibi solebant, sed suis militibus tantum nefas ascribere. Et ut de ceteris impræsentiarum taceam (indecens namque est omnes pariter carpere) episcopos Wintoniæ, Lincolniæ, et Cestriæ, tantæ irreligionis studiis, ceteris enixiùs, inventos, famâ publicè declamabat.

Verum quamvis ecclesiasticus rigor, scelere ubique, et inquietate prævalente, inflexus, ut præmissum est, vacillavit, non tamen Robertus Herefordensis antistes, vir piæ religionis, summæque constantiæ, a statu religionis, a tramite justitiæ exorbitavit, sed armis assumptis, quibus Apostolus evangelicum hominem curiosè armat, et sollicitè instruit, viriliter se contra Catholicæ

Robert, Bishop of Hereford, his dignified and spirited conduct.

pacis adversarios clipeum defensionis tandem opposuit. Cùm enim Herefordiæ comes ad conducendam, quam adversus regem congregârat militiam, ære plurimo indigeret, novæ exactionis tributa sub sui dominii jugo redactas ecclesias reddere coegit, ipsumque Herefordiæ præsulem hinc, jure, ut sibi videbatur, astringens, inde, minis ni adquiesceret absterrens, injunctæ tyrannidis munus reddere postulavit;—cùmque illum frequentiùs urgéret, episcopus, liberâ fronte, et constanti animo persolvere postulata abnegavit, asserens res ecclesiasticas, per pias devotæ plebis oblátiones, altari assignatas, in ipsius Dei manu, ad ecclesiæ servitium perpetuò mancipatas, nec secularis personæ esse officium, plus quàm in sanctæ ipsis ecclesiæ rebus quoquomodò inferre dominium, sicque per earundem direptionem incurrere sacrilegium, tanquam in ipso quis altari exercuisset, commissum. Quamobrem aut a nefariâ præsumptione se, et suos arceret, aut gladio anathematis se, et suos, incunctanter percelleret.

His opposition to the illegal demands of the Earl of Hereford.

Threatens him with excommunication.

Talia episcopo prosequente, furibundus Milo in iram exarsit, missisque, qui opes, et terras episcopi, ubicumque essent, invaderent, omnem in eis depopulationem exegit. Episcopus igitur, clero in unum conventum haud pigranter ascito, metuendam ecclesiasticæ percussionis sententiam in Milonem, suæque temeritatis astipulatores dictavit, omnemque circumquaque sui juris provinciam in tantùm sententiæ rigorê restrinxit, ut nec divini cultûs officium celebrare, nec corpus humo imponere, vel aquâ immergere, vel igne consumere, sed nec a loco, quo expiravit, dimovere liceret, quousque tandem sacrilegii præsumptor, omnibus, quæ diripuit, usque ad novissimum quadrantem, fidejussoribus interpositis, redditis, pœnitentiæ satisfactione ad ecclesiam revo-

The Earl invades the bishopric.

The Bishop pronounces sentence of excommunication against him and his followers.

The diocese laid under interdict.

catus accessit. Verùm, quia quæ reddere spopondit fidejussores post hoc persolvere oportuit, dumque uni ecclesiæ satisfecit, perplures per hoc impediens ecclesias oneravit, quorum pastores inter se, et episcopum, plegios esse coegit, in ipso anno, dum in sacro vigiliarum Nativitatis Domini die, cervis insidiaretur, a milite, sagittam imprudenter in cervum dirigente, pectus transforatus, sine pœnitentiæ fructu miserabiliter occubuit. Cujus interitus in nonnullis divitibus, ne ecclesiarum possessiones tam abruptè postea pervaderent, aliquanto majorem terrorem incussit, et reliquos per Angliam episcopos ad obsistendum deinceps temerariæ divitum præsumptioni audaciores effecit. Successit dehinc in comitatum Herefordiæ Rogerius, Milonis filius, juvenis quidem ætate, sed eximiæ probitatis decus.

Milo is killed by accident.

Is succeeded by his son Roger.

Fuit eo in tempore, ex his, qui regi obtemperabant, Galfridus de Magnavilla, vir sicut prudentis animi ingenio spectabilis, ita et in adversis inflexibilis virtutis constantiâ, militarisque studii probitate admirabilis; qui omnes regni primates et divitiarum potentiâ, et dignitatis excedebat opulentiâ; turrim quoque Londoniarum in manu, sed et castella inexpugnabilis fortitudinis circa civitatem constructa habebat, omnemque regni partem, quæ se regi subdiderat, ut ubique per regnum regis vices adimplens, et, in rebus agendis, rege avidiùs exaudiretur, et, in præceptis injungendis, plus ei quàm regi obtemperaretur. Quod ægrè ferentes illi præcipuè, qui se familiariori dilectione regi conjunctiùs devinxerant, tum quia Galfridus, ut videbatur, omnia regni jura sibi callidè usurpârat, tum quia regnum, ut in ore jam vulgi celebre fuerat, comitissæ Andegavensi conferre disposuerat, ad hoc regem secretâ persuasione impulerunt, quatinus Galfridum de pro-

Geoffery de Mandeville (or Manville).

His power.

Is accused by the nobles of treason.

ditionis infamiâ notatum caperet, et redditis quæcumque possederat castellis, et rex post hinc securus, et regnum ipsius haberetur pacatius. Rege multo tempore differente, ne regia majestas turpi proditionis opprobrio infamaretur, subitò inter Galfridum et barones, injuriis, et minis utrinque protensis, orta seditio: cumque rex habitam inter eos dissensionem, sedatis partibus, niteretur dirimere, affuerunt quidam, qui Galfridum de proditionis factione in se, et suos machinatâ, liberâ fronte accusabant. Cùmque se de objecto crimine minimè purgaret, sed turpissimam infamiam verbis jocosis alludendo infringeret, rex, et qui præsentes erant barones, Galfridum et suos repentè ceperunt. Hæc autem, ut relata sunt, apud sanctum Albanum effecta contigerunt.

Quarrel between Geoffery and the Barons.

Geoffery is accused, and ridicules the charge.

Is taken prisoner.

Rex igitur Galfridum, custodiis arctissimè adhibitis, Londonias adducens, ni turrim, et quæ miro labore et artificio erexerat castella, in manus ejus committeret, suspendio cruciari paràvit: cum salubri amicorum persuasus consilio, ut imminens inhonestæ mortis periculum, castellis redditis, devitaret, regis voluntati tandem satisfecit, regnique totius communem ad jacturam, tali modo liberatus, de medio illorum evasit. Ferus namque, et turbulentus, per tyrannidis suæ commotionem totum Angliæ regnum in dissensionem validiùs commovit, dum et regis adversarii, audientes eum in regem arma sumpsisse, tanti comitis roborati suffragio, promptiùs, et hilariùs ad discordiam ubique ingerendam convolarent, et qui regis fautores esse videbantur, tanquam horrendo depressi tonitruo, pro illius a rege discessione magis, ac magis humiliabantur.

The King threatens to hang Geoffery.

He obtains his liberty by surrender of his castles.

Galfridus igitur, ubique in regno fide sibi et hominio conjuratis in unum secum cuneum convocatis, gregariæ quoque militiæ, sed et prædo-

Raises forces, and ravages the whole country.

num, qui undecumque devotè concurrerant, robustissimâ manu in suum protinus conspiratâ collegium, ignibus, et gladio ubique locorum desævire; gregum, et armentorum deprædationi avidus, et insatiabilis incumbere; omnia adversus regiæ partis consentaneos abripere, et consumere, nudare, et destruere; nulli ætati, nulli professioni parcere, sed insatiatæ atrocitatis sitim ubique exæstuans, quicquid exquisitæ crudelitatis menti occurrebat, instantissimè in adversarios complere. Civitatem namque Cantebrigiam, regio juri subditam, incautis in eam civibus irruens cepit, et deprædavit, ecclesiasque, ostiis securibus immersis, violenter confregit, distractisque spoliis, et quas cives in eis recondiderant opes, flammas passim injecit, talique ferocitate in omnem circumquaque provinciam, in omnibus etiam, quascumque obviam habebat, ecclesiis, immiseranter desæviit; possessiones cœnobiorum distractis rebus, depopulatis omnibus, in solitudinem redegit; sanctuaria eorum, vel quæcumque in ærariis condita reponebantur, sine metu, vel pietate ferox abripuit; cœnobiumque sancti Benedicti de Ramesiâ, non solùm captis monachorum spoliis, altaribus quoque, et sanctorum reliquiis nudatis, expilavit, sed etiam expulsis incompassivè monachis de monasterio, militibusque impositis, castellum sibi adaptavit.

Surprises and plunders Cambridge.

He pillages the churches,

and religious houses, especially the Abbey of Ramsey.

Cùm igitur primùm tam temerariæ commotionis rex audîsset præsumptionem, effrenemque Galfridi in omnem circumquâque patriam eruptionem, ad tam præcipitis insaniæ ausus cohibendos, cum validissimæ militiæ apparatu, festinus advenit. Sed dum ille se a regis occursu callidè dimoveret, et nunc securas fugæ suæ latebras in locis palustribus, quæ in eâ maximè regionis parte exuberant, celeriter repeteret, nunc provinciam,

Stephen marches against De Mandeville,

who escapes him,

and pursues his depredations in other quarters. quà eum rex fuerat persecutus, cum suis relinquens, aliorsum turbationem excitaturus versutè diverteret, rex solitos illius in eadem patriâ excursus prudenter attentans impedire, in locis opportunis castella construxit, militibusque, qui patriæ perditoribus resisterent, sufficienter impositis, ad alia explenda regni negotia aliò divertit. Galfridus autem, rege discesso, in eos, quos ad se infestandum reliquerat, omnes conaminis sui vires impiger exercuit, sibique regis adversariis, quotquot e diverso confluxerant, sociatis, Hugone quoque, cognomento Bigot, viro illustri, et in illis partibus potenti, sibi confœderato, quia et ipse regni pacem, regisque virtutem instantissimè, ut præmissum est, turbabat, omnem patriam atrox ubique, et in omnem sexum, et ordinem immitis commovit. Verùm tantarum, tamque immanium persecutionum, tam crudelium quoque, quas in omnes ingerebat calamitatum, justissimus tandem respector Deus, dignum malitiæ suæ, finem imposuit. Quia dum nimis audax, nimisque prudentiæ suæ innitens regiæ virtutis castella frequentiùs circumstreperet, ab ipsis tandem regalibus circumventus prosternitur; et sicut, dum viveret, ecclesiam confudit, terram turbavit, sic, ad eum confundendum, tota Angliæ conspiravit ecclesia; quia et anathematis gladio percussus et inabsolutus abscessit, et terræ sacrilegum dari non licuit.

The King withdraws, leaving forces to keep him in check.

De Mandeville joins himself with Hugh Bigot.

Is surrounded by the King's troops, and slain.

Is refused the rites of burial.

Fresh disturbances in England.

Isto itaque tali modo ad extrema deducto, nox quædam, et horror omnes regis adversarios implevit, quique ex dissensione a Galfrido exortâ regis annisum maximè infirmari putabant, nunc, eo interfecto, liberiorem, et ad se perturbandos, ut res se habebat, expeditiorem fore æstimabant. Nec tamen se a scelere, et impietate, quâ semel imbuebantur, aliquatenus cohibebant, sed ma-

ligno eos spiritu in omne nefas propellente, tanto se ad discordiam enixiùs accingebant, et ad omne nefas, in omnibus Angliæ partibus, ardentiùs peragendum proruebant. Comes namque Cestriæ universam illam Borealem plagam continuâ persecutione affligere, regis barones, quotquot sibi erant affiniores, jugi insectatione gravare, et nunc quidem eorum municipia furtis clandestinis surripere, sibique inclinare, nunc igne, et gladio, eorum possessiones, et terras, hosticâ depopulatione delere; bellumque tantùm, et afflictionem anhelans furibundus, cunctis, et intolerabilis occurerre. Joannes quoque, stipes inferni, et totius radix malitiæ, qui Merlebergensi præerat castello, infatigabili inquietudine regnum turbare, castella miri artificii in locis sibi competentioribus construere, terras ecclesiarum, et possessiones in proprii juris dominium, expulsis cujusvis ordinis possessoribus redigere: cumque ecclesiasticæ militiæ gladio percelleretur, non ob hoc flexus, sed magis, ac magis fuit induratus; quia et summi ordinis ministros ad suum, facto grege, castellum cogebat statutis diebus accurrere, et eis, quasi episcopali perfungens imperio, vel de tributi solutione, vel de operum compulsu mandatum inexpugnabile solebat injungere. Filii quoque Roberti Glaornensis comitis, viri ætate agiles, et perprompti, in arte quoque militari assiduè studio exercitati, regnum in meridianâ ejus parte turbare, patrisque virtute, et constantiâ animati, istic, ubi competentiùs providerant, castella erigere, illic, a vicinis furtivè surripere, nunc in adversarios, facto agmine, constanter irruere, nunc eorum terras gladio, et deprædatione ubique vastare. Et quidem isti peramplam regionis partem, a mari ex transverso usque ad mare, patris in omnibus prævalente industriâ, invaserant, nac-

Hostilities by the Earl of Chester.

By John, the castellan of Marlborough.

His exactions from the monks.

Hostilities in the South by the sons of Robert Earl of Gloucester.

toque tandem amplissimi dominii principatu, pacem simulantes, leges et plebiscita ubique injungebant: et licèt armis, et deprædationi erga sibi tantùm consentientes parcere viderentur, siti tamen avaritiæ laborantes, tributis assiduis, placitis, et angariis omnes involvebant.

Hostilities by Stephen de Mandeville.

Stephanus nihilominus de Magna-villa, vir illustris, militarisque industriæ proclivis, qui et partes comitis Damnoniæ vehementer attollebat, plurimam in regno discordiam excitare, in præruptis locorum præcipitiis, ubi vetusta ætas, urgente necessitate, castella locârat, denuò reparare, latissimas circumquâque provincias sub tyrannidis suæ jugo flectere, regis fautoribus, ubicumque viciniùs occurrebant, molestissimus esse. Isti omnes, sed et alii nonnulli, quos omittimus in præsenti dinumerare, ne tædiosum legenti ingeramus fastidium, regiam potestatem frequentissimè infirmabant. Cùmque dissensionem in regno exortam nunc rex istis, nunc illis in locis, avidus mitigaret, omnes in unum repentè conglobati, propositum illius vigilantissimè cassabant. Tali modo et regales singulis in Angliæ provinciis, nunc viribus collatis, nunc furtivis incursibus, ubicumque oportuniùs judicabant castella surrigebant; istisque, et illis mutuis deprædationibus, alternis concursibus sibi obviantibus, regnum jubili priùs, et quietis, tranquilitatis, et pacis, in tristitiam, et discordiam, in cædem, et vastationem ubique commutârunt.

Wretched state of England.

William de Dovre attacks Cricklade.

Eo in tempore Willelmus de Dovre, vir studii militaris, callidus, et acer, comitis Glaorniæ viribus suffultus, ad villam, quæ Crichelada dicitur, in loco delicioso, totiusque opulentiæ abundanti sitam, devenit; castellumque, aquis se, et paludibus undique objectantibus, inaccessum, ferventissimè erexit, militibusque stipendiariis, sed et sagittan-

tium turmis secum copiosè comitatus, immitis, et inquietus quâquâversum rapiebatur; patriam sibi, ex utroque Tamisii fluvii margine, latissimè subjiciens, in regales crudelissimè effervebat. Et nunc, reverâ feroci incursione, circa eorum castella desæviens, nunc, nocturnis in latebris, insidias texens, numquam ab assiduâ eorum infestatione vacabat, numquam utriusvis partis periculi immunis habebatur. Quanquam etiam ad regales impediendos impiger, et accinctus ubique videretur, circa eos tamen, qui Oxenefordensem incolebant civitatem, vel Malmesbiriensi præerant municipio, sæpiùs, et ferventiùs desæviebat: quia vicini, ei occurrentes, se et suos frequentiùs perturbabant. Comes quoque Glaornensis, erectis in brevi prope Malmesbiriam tribus castellis, dum rex in sedandis belli tumultibus alibi detineretur, non solùm consuetos eorum per patriam cautè præpedivit excursus, verùm usque ad impudentem famis inediam jugiter eos, et constanter coercuit.

Extends his predatory expeditions to Oxford and Malmsbury.

The Earl of Gloucester besieges Malmsbury.

Ceterum, ubi rex de tantâ suorum afflictione vera percepit, immensâ protinus militariæ multitudinis copiâ convocatâ, Malmesbiriam subitus, et insperatus advenit, escisque ad plurimi temporis sufficientiam impositis, circa castella, quæ comes extruxerat, deprædatione, igne, et gladio, atrocissimè ubique invaluit; fixisque circa Tetebiriam tentoriis, castellum duntaxat tribus a Malmesbiriâ distans miliariis, viribus, et armis ad capiendum constantissimè desudavit; ulteriore quoque castelli propugnaculo virtuosè tandem adquisito, militibusque nonnullis captis, et interemptis, aliis autem spississimè vulneratis, et intra interiorem recessum in angustum locellum catervatim redactis, machinas instantissimè undique applicuit, et obsidione eos claudere propo-

The King relieves, and victuals Malmsbury.

Encamps at Tetbury.

Attacks the castles of the Earl of Gloucester.

The Earl of Gloucester prepares to relieve them, and engage Stephen.

suit. Comes autem Glaornensis, cùm regis primum comperîsset adventum, immensam quantociùs militum sibi ascivit frequentiam, quippe qui plurima e proximò, alia proprii juris, alia fidissimè sibi parentia habebat castella, crudelemque, et indomitum pedestris multitudinis, Walensium, videlicet et Bristoensium, aliarumque, quæ e vicino aderant, civitatum, quasi cum rege commissurus, aggregavit exercitum.

Is joined by the Earl of Hereford.

Comes etiam Herefordiæ, Rogerius, sed et alii, robustissimæ virtutis, in auxilium suum unanimiter conspirantes, contractis in unum viribus, citissimè affuerunt, regiumque, duobus tantum interpositis miliariis, ambientes exercitum, a longè expectârunt,

They wait for reinforcements.

usque dum alii, qui adesse maturabant, in suffragium suum pariter convenîssent.

The Barons advise Stephen to abandon the siege, and retreat.

Barones itaque, qui cum rege convenerant, tam copiosum adversariorum examen in suum audientes periculum pariter confluxisse, effrenemque Walensium barbariem, sed et incompositum Bristoensium vulgus exhorrescentes, quos comes Glaorniæ, miræ multitudinis conserto agmine, ad se conturbandos ductabat, sanum regis auribus instillârunt consilium, ut, obsidione ad tempus solutâ, aliò, quò necessitas vocaret, admoveret suos; vel quia inconsultum erat, et discrimini proximum, inter tot pedestris multitudinis lanistas longè imparem militiæ suæ cuneum obviam exponere; maximè, cùm sui et a propriis sedibus procul elongati, et ab itineris labore essent defatigati, illi, e converso, de suis e vicino prodientes urbibus, et castellis, tantò constantiores ad dimicandum concurrerent, quantò, nullâ itineris vexatione detriti, e patriâ suâ tunc demum proru-pissent: iccirco sanum esse ab obsidione ad præsens desistere, ne a feroci hostium circumventus concursu, suorum, sinistrâ impediente for-

tunâ, pateretur detrimentum. His rex animadversis, sano suorum adquievit consilio, omnique expeditione sub festinatione ab illis locis dimotâ, ad Winchelcomam, ubi Rogerius, novus ille Herefordensis comes, castellum adversus sibi consentientes erexerat, improvisè devenit, reperiensque castellum vallo eminentissimo in præceps devexum, insuperabili munitione undique circumcinctum, sed paucis ad resistendum impositis (diffugerant enim subitum illius, et insperatum audientes adventum) validiores quosque armis se instruere, ad castellum expugnandum se vivacissimè aptare præcepit, istis sagittis spissim emittendis insistere, illis, reptando vallum conscendere, omnibus autem impigrè in circuitu discursantibus, quæcumque ad manus occurrerent intus jaculari.

The King marches against Winchcombe (near Cheltenham).

Orders the assault.

Dum igitur rex cum suis tam vivè, tam validè in capiendo castello desudaret, effrenem tantorum impetum, qui se interiùs recluserant, minimè sufferentes, datis tandem dextris castellum reddiderunt. Exhilaratis denique suis, qui, plurimis in Glaornensi provinciâ castellis erectis, latissimè patriam invaserant, ad Hugonem Bigot, inquietissimum regni adversarium tetendit: qui ubi primùm percepit regem in Glaornensi provinciâ ad obsidionem, ut fama erat, offirmandam digressum, æstimans eum diutiùs ibi immorandum, cum omni sese ad prædandum impetu circa regis castella diffudit. Sed rex, impræmeditatè superveniens, totum illius conamen virtuosè subegit, militibusque suis aliis captis, aliis quaquaversum dispersis, etiam terram ejus validissimâ vastatione consumpsit; tribusque illâ in provinciâ erectis castellis, ubi duntaxat frequentiores Hugo variabat decursus, plurimo ibi tempore repausavit.

The castle surrenders.

Stephen prepares to attack Hugh Bigot.

Surprises and routes his predatory forces.

Turgis of Orleans revolts.

Circa id tempus Turgisius quidam, genere Normannus, de Aurentiâ, ut aiebant, civitate oriundus, adversus regem rebellari disposuit. Quod quidem omni audienti absurdum videbatur, et prorsus incredibile; tum quia ille non solùm regis secreti, ejusque consiliorum omnium palatinorum habebatur primus, tum quia ex plebeio genere, et paupere domo, sibi copulatum, divitiarum, et dignitatum fecerat affluentissimum; mirumque cunctis videbatur, tot sibi a rege gratiæ, et amicitiæ ipsius collatis beneficiis, in ejus quoquomodo discordiam posse relabi. Fuit autem hujus discordiæ causa, et exordium, castellum de Waldena, omnisque e vicinio circumjacens provincia, quam rex ei ad conservandum, magis quàm ad possidendum commiserat: cumque rex in castellum,[1] utpote in sui juris, suique, ut putabat, laboris possessione, solitos vellet frequentare ingressus, verens ille, ne, quod possidebat, alteri committeret, omninò inhibuit; seque providè, et suos regis conspectu, curialique intermixtione, callidè semovit: incertus profectò futuri, quoqûo, rerum dispositor, Deus, cui vult, et quoquomodo vult, fortunam permutans, non eum castellum diutiùs habiturum prævidit. Accedit namque ut venationi[2] studium impensurus, ex ipso, quâdam vice, prodiret castello; cumque canibus, aliis sagaci nare nictientibus, aliis præpete cursu bestiolam insectantibus, et ipse Turgisius, lituo concrepante, lætus insequeretur, ecce rex, cum validissimo militum globo, auspice fortunâ, imò, ut veriùs dicam, Deo sibi ad votum conspirante, subitò et improvisè advenit. Cùmque in aure fuisset instillatum, hostem suum, e castello progressum, in manibus adesse, vivè undique in eum præcepit irruere, captumque incunctanter, vinculisque innexum, ante ipsum castelli introitum in altum suspen-

His obligations and ingratitude to Stephen.

The origin of the quarrel.

The King surprises Turgis while hunting.

[1] Duchesne, 'castello.'

[2] Duchesne, 'venerationi.'

dere, ni, reddito castello, vitæ suæ consuleret. Ille enim in angusto positus, hinc, quia grave esset, et onerosum, totius spei suæ refugium, castellum dimittere, inde, quia certissimum erat manus regis, nisi in redditione castelli, nullatenus posse diffugere, vitæ suæ tandem consulens, regis petitioni, ut voluit, occurrit.

Threatens to hang him, unless he surrenders the castle.

Dum ista tali modo his in partibus gererentur, et rex in aliis sedandis discordiis, ad alia loca promoveretur, milites Roberti Glaornensis comitis, Willelmus scilicet de Dovre,[1] et sui, cujus crudelitatis modum paucis perstrinximus, persecutione incessabili in regales efferuntur, et nunc quidem adversus eos, quos rex in civitate Oxenefordiæ, ad patriæ tuitionem, reliquerat, tumultu, et rapinâ, igne, et gladio, infestissimè desævierunt; nunc contra illos, qui, vice regis, Malmesbiriæ præsidium observabant, sævissimos quàm sæpè impetus egerunt, numquam sine adjacentis provinciæ maximo detrimento, numquam sine utriusvis partis inrestaurabili damno; nec Willelmus ille ab assiduâ regalium impugnatione umquam cessavit, quousque captum tandem insidiis, Walterum, quem rex militiæ Malmesbiriensi primipilum præfecerat, virum constantem, et circa martios sudores probatissimum, comitissæ Andegavensi, et suo filio commisit, malorumque, et afflictionum, quæ in populo immiseranter exercuerat, pœnitens, sacra Hierusalem, pro peccatis expiandis, loca petiit, ibique, contra obstinaces fidei Christianæ adversarios viriliter multa, et gloriosè agens, feliciter tandem interfectus occubuit.

William de Dovre harasses Oxford,

and the garrison of Malmsbury.

Takes Walter de Pinchney, the commander of the King's forces.

Delivers him to the Countess.

Joins the crusade.

Is killed.

Comitissa itaque Andegavensis, nacto viro, quem omnibus pertinaciùs adversariis oderat, nunc blanditiis intermixtis demulcere, nunc sup-

[1] Duchesne, 'Doura.'

The Countess endeavours to obtain possession of Malmsbury.

plicia, et necem, ni Malmesbiriæ sibi castellum committeret, horrendè minitari; sed ille, constantissimè verbis renitens, nec blandâ mulieris persuasione aliquatenus frangi, nec minis sæpiùs circumventus ad castellum reddendum poterat inflecti. Sed nec liceret, si, quantum ad se, reddere disposuisset; quia et militiæ regalis consodales, qui se, intercepto illo, in castellum retruserant, minimè assentirent, et rex, auditâ Walteri captione, quàm festinè affuit, impositisque militibus, escarumque copioso suffragio, ad alia, prout necessitas urgebat, indè discessit. Comitissa autem, spe suâ frustratâ, solo crudelitatis studio in virum exarsit, ferroque arctissimè constrictum, carcerali squalori cruciandum exposuit.

The King reinforces the garrison at Malmsbury.

Cruel treatment of Walter.

Philip, the son of the Earl of Gloucester, appointed to command at Cricklade, in the place of William de Dovre.

Willelmo quoque, cujus mentionem paulò ante exegimus, a castello Cricheladæ[1] discesso, Philippum, filium Glaornensis comitis, virum discordiæ, in sævitiâ primum, in non audendis temerarium, in omni denique malitiâ omninò consummatum, cum fortissimâ militum manu, imposuit. Et Philippus quidem in regales, ubicumque aderant, violentissimè desæviens, nunc eorum terras prædando vacuare, igne consumere; nunc autem eorum municipia, militari congressione cum eis, confligere: hic, dominii sui tyrannidem cum violentiâ extendere, illic aliorum jura indiscretâ irruptione occupare; in rebus ecclesiasticis diripiendis, in omnibus denique locis, quocumque rapiente se crudelitatis impetu, ferebatur, gravis, et intolerabilis adesse. Erat ipso in tempore Willelmus de Chamai, civitatis Oxenefordiæ præses, regalisque militiæ dux, et assignator, qui cum promptissimâ militantium manu Philippi viribus sæpissimè restitit, illisque alterutrum dissentione mutuâ concertantibus, solum in illis partibus discordiæ et

Resistance of William de Chamai.

[1] Cricklade.

calamitatis reliquerunt aspectum. Denique cùm Philippus superiorem manum nonnumquam haberet, vel propter patris sui suffragium, vel propter comitissæ Andegavensis fautores, qui, quotiens oportebat, in auxilium suum promptissimè confluebant, ad hoc patrem permonuit, quatinus propiùs Oxenefordiam accederet, castellisque in oportunioribus locis erectis, egressus eorum, qui regi militabant, attentiùs arceret. Ille profectò ad obtemperandum, accepto consilio, facilis, omnem virtutis suæ convocavit militiam, veniensque ad viculum, qui linguâ Anglorum dicitur Ferenduna,[1] locum delectabilem, omnique copiâ refertissimum, castellum in eo, vallo, et propugnaculis munitissimum erexit, militibusque, totius videlicet virtutis suæ flore, impositis, solitos regalis militiæ impetus, qui ex Oxenefordiâ, aliisque circumquâque castellis ad suos inquietandos prodierant, virtuosè coercuit. Et illi reverâ vehementissimè constricti, utpotè qui nec ex castellis prodire, angustiantibus se adversariis, valebant, quod solum supererat, regis opem scriptis, et nunciis, celerrimè implorârunt.

Philip persuades his father to besiege Oxford.

He builds a fortress at Faringdon.

The royal forces at Oxford apply for assistance.

Audiens autem rex et suorum angustias, et hostium adversum se prævalentem potentiam, licet infectis necessariis negociis, cum maximo illuc militum collegio, ruptâ dilatione, tetendit; veniensque Oxenefordiam, usque dum copiosiorem repararet exercitum, paucis diebus ibidem repausavit, collectisque tandem in immensam copiam viribus, circa castellum Ferenundæ, obsidionem protelaturus, castra metatus fuit. Deinde operi miro, et non infructuoso,[2] præmonuit suos insistere, ut se scilicet vallo, et propugnaculis cautè circumcingerent, ne repentina hostium irruptio ad se per-

The King marches to the relief of Oxford.

Encamp at Faringdon.

---

[1] Faringdon. [2] Duchesne, 'infructuosè.'

The King's party fortify their position.

turbandos quoquomodo irrueret, sed, quasi intra azylum suum recepti, et sibi prudentiùs providerent, et hostibus, cùm expediret, tutiùs, audaciùsque occurrerent. Nec mora, erectis circa castellum miri artificii machinis, sagittariis quoque in circuitu differtissimè ordinatis, qui interiùs recludebantur, gravissimè vexabat: quia, hinc, eos lapides, vel si quid aliud machinæ excutiebant, desuper irruentes, ubique contundebant, indè, horridissima sagittarum grando, in eorum circumvolans prospectu dirissimè inquietabat; aliquando tela, eminus vibrata, molèsve quælibet, lacertis excutientibus interiùs emissa, eos molestabat, aliquando valida pubes, clivosi valli celsitudinem animosè conscendens, pugnam cum eis, paxillis tantum utrosque dirimentibus, acerrimè committebat. In hunc denique modum quotidianis regales excursibus eos, qui inclusi erant, gravare; illique, e contra, viriliter, et invictè sese defensare, donec, qui primi habebantur, ceteris insciis, ad regem occultè miserunt, deque reddendo castello, pactione[1] inter se confectâ, ei satisfecerunt. Hoc itaque in regis dispositionem[2] contradito castello, plurimum gloriæ, cumulum fortunæ regis, Deus aspiratò adjecit, quia non solùm ex militum captione, qui se illi sub redimendi conditione commiserant, vel ex armorum, et spoliorum copiis, quas intus affluentissimè reppererat, suos largissimè commilitones ditavit, sed etiam ex ipsâ, quam potentissimè adeptus fuit, victoriâ, non minimum adversariis suis terrorem incussit. Hostes namque illius, tam famosum percipientes contigisse illi triumphum, magis ac magis deprimebantur; quia alii tardiùs, et remissiùs adversus eum arma sumebant, alii, sibi metuentes, pacis

The besieged propose to capitulate.

Consternation among the followers of the Countess.

---

[1] Duchesne, 'factione.' [2] Duchesne, 'dispositione.'

cum eo, et concordiæ fœdus quamcitissimè inibant. Comes siquidem Cestræ, qui tertiam ferè regni partem armis prævalentibus occupârat, supplex, et mansuetus regem adivit, crudelitatisque, et perfidiæ, quam in eum egerat, cùm et manus in Lincolnensi captione in regem, et dominum extendit, et regales possessiones sibi usurpando latissimè invasit, tandem pœnitens, veteris amicitiæ, renovato inter eos fœdere, in gratiam redivit. In multis autem, solito vivaciùs, solitò et fideliùs, regis vires adjuvit, quia et Bedefordensem civitatem, quæ regiam semper potestatem infirmârat, cum rege adveniens, viriliter cepit, et obtentam regi commisit; et ad perturbandum eos, qui se in Walengefordensi castello receperant, qui et ubique in regno dissensionis, et belli, semina respergebant, non solùm promptus, et alacer, insistebat, verumetiam trecentos secum virilis pectoris equites comitatus, regis lateri, continuus comes, adhæsit, quousque, erecto, in prospectu Walengefordiæ, miri sudoris, et artificii castello, solitos eorum per regiones discursus aliquantisper sedavit. Et quanquam comes, redintegrato pacis fœdere, commodus ei, fidusque suffragator esse videretur, suspectus ei, cunctisque regni sui primis habebatur; tum quia regalium fiscorum redditus, et castella, quæ violenter possederat, reddere negligebat, tum quia mobilem levis, et inconstantis, animi, naturam, quam propriè sibi insitam comes habebat, obsidibus, vel fidejussoribus datis nequâquam firmârat. Unde nec rex, sed nec consilii sui primi super fide viri aliquâtenus con-

The Earl of Chester comes over to the King's party.

Joins the King, and takes Bedford.

Attacks Walingford castle.

The Earl, in spite of appearance, is the object of suspicion.

[1] William of Malmsbury says nothing of this; he intimates, however, that the Earl of Chester was but lukewarm in his attachment to the Countess. Will. of Malmsb. 757. 'Comes Cestriæ tardè et inutiliter advenit.' The temporary adherence of the Earl of Chester to King Stephen is also noticed by Trevet, Annal. 20.

fidebant, sed inter tot, tantosque regni tumultus, extrema rerum prudenter observabant, quoadusque idem, aut redditis ex toto, quæ regalis extiterant juris, firmiùs se illi, et fiducialiùs inclinaret; aut si hoc agere prorsus abnueret, ad eum rex capiendum, ubi opportunitas expeditiùs occurreret, manus injiceret. Quod et ita contigit, sicut in consequentibus ex ordine pleniùs disseretur.

Philip, the son of the Earl, joins Stephen.

Philippus quoque, filius Roberti, comitis Glaorniæ, cujus mentionem paucis præstrinximus, videns eo in tempore regem superiorem, et ipse pacis cum eo, et concordiæ, confœderationem inivit, terrisque, et castellis copiosè ditatus, sed et muneribus a rege amplissimè donatus, hominium ei, datis obsidibus, exhibuit, minasque, et dissentiones in regis adversarios ubique respirans, igne, et gladio, violentiâ et deprædatione quâquâversum desæviit; nec solùm baronum regi adversantium, sed et patris sui terras, et possessiones in nudum campum, in horrendam passim redigens solitudinem, crudelis, ubique locorum, et intolerabilis habebatur. Habuit verò idem robur militiæ invictissimum, castella quoque plurima, alia ex regis sibi permissione mandata, alia, probitatis suæ industriâ ex adversariis conquisita. Cepit namque Robertum, cognomento Musard, virum simpliciter, imò, ut verum fatear, imprudenter de castello suo egressum: cumque Philippus in insidiis delitesceret, progressum eum fortuitò invenit, suspendiumque, collo loro innexo, minitans, castellum illius violenter obtinuit. Cepit nihilominus et Reinaldum Cornubiæ comitem, maximumque militiæ suæ apparatum, regiis induciis fretum, et ad pacem cum rege reparandam[1] cum

He takes Robert Musard prisoner.

Gains possession of his castle.

Makes Reginald, Earl of Cornwall, prisoner.

[1] Duchesne, 'reparandum.'

comitissâ promotum. Sed quia, rege nescio, captio talis provenit, imò quia pacis, et securitatis ex utrâque parte datis induciis, ad illicitam Philippus proruit captionem, reddito tandem viro, offensum regem linivit. Cumque rex cum suis assentaneis, sed et comitissa cum sibi consentientibus, ad pacem confirmandam pariter convenissent, arrogantiæ tumore utrimque prævalente, istisque, et illis, discordiam ambientibus, nihil profecerunt. Quia comitissæ fautores regni sibi primatum jure usurpantes, a regni nomine, et a regis honore regem privare contendebant; ille autem, non solùm possessa jure possidere vendicabat, sed et, de qualicumque modo adquisitis, nil eis omninò relaxare velle, fixè asserebat; sicque utrorumque partibus diversè sentientibus, ad solitum dissensionis punctum ex integro redierunt.[1]

The Earl is set at liberty.

Ineffectual meeting of the King and the Countess.

Eo in tempore desæviebant in Glaornensi provinciâ Henricus quidam de Caldoet, et Radulfus frater ejus, viri bellicosi, et circa martios sudores accinctissimi, ex Angliâ quondam[2] militandi studiò in Angliam progressi; dolo, et perfidiâ quammaximè imbuti; ad rapinam ubique, et discordiam promovendam promptissimi, ad scelus, et sacrilegium inferendum avidissimi. Isti namque, castellis nunc clandestinis furtis, nunc armis prævalentibus virtuosè conquisitis, vicinos omnes, et maximè ecclesiarum possessiones vexabant multis modis. Quia non solùm in diversis operum angariis, in multimodis etiam aliis exactionibus, jugum dirissimæ servitutis injungebant, sed et furtis, et latrociniis, rapinâ, et cæde, intolerabiles cunctis se exhibebant. Quâpropter, ecclesiarum possessiones, illis, et illis in locis, quàm frequenter distrahentes,

Revolt of Henry de Caldoet and his brother.

[1] This probably alludes to the meeting held at Westminster on the octave of St. Andrew, Dec. 7, which was convened by the Legate. See Will. of Malms. 755.

[2] Duchesne, 'quidem.'

ab ecclesiæ limine remoti, separationis sententiam sæpissimè pertulerunt, quousque tandem, divinæ ultionis verbere multati, condignam sceleribus suis pœnam pariter susceperunt. Quia alius, suspendio sublatus, ante castellum suum, horridissimè interiit, alius reddito, quod possederat, castello, inopiâ, et injuriis plenus, ab omni tandem Angliâ, dedecore fugatus, abscessit. Et quidem hìc verissimè, hìc illa divini eloquii completa sententia (est), ubi in ulciscendis impiorum sceleribus patiens redditor describitur esse Deus; quia postquam inflexibilem eorum superbæ cervicis pertinaciam, ut in meliùs converterentur diutissimè pertulit, postquam atrocissimam inexpletæ tyrannidis violentiam, quam ubique locorum, et in ecclesiasticis maximè ingerebant possessionibus, patientissimè substinuit, ad totius tandem ignominiæ, et dedecoris, punctum utrosque redigens, justissimo, ut præmissum est, verbere utrosque multavit; quique videbantur imperio, et gloriâ, dominatione, et potentiâ, non solùm barones convicaneos excedere, sed et in ipso se regno latissimè extendere, incertum subitò mutabilis fortunæ lapsum experti, ad nihilum, cum omnibus suis fuerunt redacti. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios. Castella verò ipsorum, et amplissimæ, quas in suum redegerant dominium, possessiones multis in brevi cesserunt; aliis proditionis factione ingressum machinantibus, aliis pecuniæ impensione dominium adquirentibus, omnibus verò ad unum calamitatis, et miseriæ, propositum tendentibus, ut effrenem tyrannidis suæ libidinem in plebem protenderent, ut ruptâ pace, et tranquillitatis fœdere dissoluto, dissensionis motus concitarent.

One is hanged, the other banished.

Circa idem quoque tempus Walterius quidam, frater comitis Herefordiæ, assensu, ut aiebant,

Walter, the brother of the Earl of

ipsius comitis, cepit Rogerium de Berchelai,[1] insidiis prætensis circumventum; virum indemnem, nec solùm amicitiâ, et alternæ pacis fœdere sibi astrictum, sed et germanâ contribulis sanguinis cognatione propinquum; vestibusque tandem nudatum, et ludibriis expositum, sed et vinculis arctissimè mancipatum, ante suum, quod in vicino habuerat castellum, tribus vicibus, loro collo innexo, suspenderunt, et tertiò, laxatis vinculis, ad ima dimiserunt; talibusque indecentibus modis interitum viro minitantes, immò eum, nisi castellum suum comiti committeret, ad interneciem dirissimè compellentes, inexauditi postremò discessere, miserumque seminecis Rogerii cadaver, quia tenuis adhuc vitalis animæ spiritus in vexato corpore palpitabat, secum ferentes, ad carceris perferenda supplicia diutiùs reservârunt.

Hereford makes Roger of Berkely prisoner.

Their threats and torture to prevail on him to give up his castle.

Philippus[2] autem, cujus superiùs fecimus mentionem, injurias Rogerio irrogatas ægrè ferens, hinc, quia eum sub defensionis suæ jure tutandum susceperat, inde, quia neptem suam uxorandi copulâ jugatam habebat, armis et deprædatione intolerabiliter desæviit,[3] ferusque, et indignatione plenus totam depopulari provinciam, subque sui dominii jure redigere proposuit. Cùmque sibi, et suis, lætis nonnunquam auspiciis, fortuna aspirâsset, inque martios sudores secundos frequenter eventus habuisset, divino subitò correptus verbere, in ægritudinis insperatæ incidit languorem, fractusque diutissimè corpore, et viribus exhaustis, crudelem, quem conceperat, spiritum penitus abjuravit, seque cum honestis, qui sibi deservierant, viris, voto astringens, Hierusa-

Philip proposes to avenge Roger.

After some success, he is taken ill,

and goes on a pilgrimage to Jerusalem.

[1] Roger de Berkeley.
[2] The son of Robert of Gloucester.
[3] Duchesne, 'desævit.'

lem invisere, sanctorumque loca adire sub spontaneâ peregrinatione proposuit.

The crusades.

Eo in tempore barbara paganorum multitudo, nostræ religioni adversa, adversus Christi nomen in tantùm invaluit, ut non solùm Christianorum terras, civitatesque opulentissimas,[1] armis prævalentibus, sibi inclinarent, verùm et circa Hierusalem, quæ civitas est civitatum, solaque militiæ Christianæ gloria, et decus, facto grege, discurrerent, istos cædibus involverent, illos ad captivandum, (proh pudor!) abducerent: quodque nefas est dicere, templa se abolere, sancta conculcare, nomen Christi de medio auferre astruebant. Hujus itaque tam intolerabilis exactionis opprobria, ad pias matris ecclesiæ aures famâ intimante, ubique terrarum delata; commota sunt regna, concussa mundi imperia, ad et communis injuriæ ulciscendam infamiam totus sese orbis viriliter accinxit. Et licèt valida totius Angliæ pubes, omnesque masculi pectoris, et constantis animi virtute insignes, ad hæc vindicanda paratissimè convolarent, ita ut tot, et tantis, undique promoventibus, vacuam, et exhaustam, Angliam putares, non tamen discordia, et rapina, gladius, et adversarius in Angliâ cessavit; quia aliis cedentibus alii succedebant, tantò in agendis malis ferventiores, quantò recentiùs ad ea accedebant.[2]

State of England.

Arreptâ itaque crudelitatis, totiusque malitiæ, opportunitate, alius alium ad scelus, et flagitium æmulari; quantò urgentiùs poterant neces sibi alterutrim, et insidias moliri; utque fit, vi justitia calcatur, leges dissolvuntur, magistratus sibi, et dominium, quantò diffusiùs poterant, passim propugnare. Et nunc quidem in pauperes, et in

---

[1] Duchesne, 'opinatissimas.'

[2] For an account of the first crusade see Will. of Malmsb. 522, et seq.

rerum ecclesiasticarum possessiones avidè insurgere, quæ erat et assueta, et generalis omnium via, nunc vel aliorum castella furto surripere, nunc eos, quibus fidei fœdere connectebantur, dolo decipere.[1] Comes namque Cestriæ, cùm plurima[2] ex regio jure invasisset, ideoque rex ei suspectus fuisset, ad callidam consuetæ proditionis tecnam se totum convertit; versutè annitens, quomodo faciliùs, sine infamiæ opprobrio, regem posset in hostiles manus contradere. Cùm igitur, paucis se comitantibus, curiam advenisset, quatinus totius per hoc suspicionis nota de medio tolleretur, conquestus est se ab hostibus, et maximè a barbarâ Walensium multitudine graviter circumventum, terras suas lacrymabili deprædatione spoliatas; urbes alias, flammis immissis, in nudum campum redactas, alias gravissimâ obsidione circumcinctas; se et suos in proximo a comitatûs sui finibus exterminandos, ni regis impigrè præsentiâ illâ, qua ceteros relevabat, auxilii sui ope sibi, et suis celeriùs subveniret. Asserebat et adversarios, audito tantùm regis nomine, terrendos; plus præsentiæ illiùs terrorem posse deprimere, quàm si multa secum pugnatorum millia (sine) ejus præsentiâ tentaret inducere: se quoque plurimi æris copiam regiis militibus largissimè impensurum; sumptus, et quæcumque sibi necessaria judicabat, spondebat collaturum, nec diu regem secum commorandum, sed patriæ suæ perversoribus, quasi in transitu, per regis præsentiam superatis, cum glorioso conquisitæ victoriæ titulo, citissimè remeandum.

Treachery of the Earl of Chester.

His plans.

He complains of the Welsh.

Petitions the King to march against them in person.

Promises to advance money.

Talibus rex instigatus jam se cum comite progressurum aiebat, jam se in expeditionem promo-

---

[1] Compare with this the account of England given by William of Malmsbury some few years previous. Will. of Malmsb. 497.

[2] Duchesne, 'plurimum.'

The King promises to go. Is warned of treachery.

Advice and arguments of the Barons.

turum lætus, et alacer promittebat, cùm, ecce, primi omnes, qui ei assistebant, animadvertentes quòd præfata comes in dolo loqueretur, a proposito regem subitò revocârunt. Dicebant siquidem nequâquam consultum esse in remotas Waloniæ partes, quemadmodum comes expetebat, regem procedere; maximè cùm ad plurima sedanda dissensionis semina, quæ ubique locorum per Angliam pullulârunt, revocaretur: nec tutum esse per abrupta montium, per condensa silvarum, in barbaræ gentis insidias circumquâque dispositas, exercitum ducere, ubi nec aquarum liquor ad sitim pro voto relevandam se offerebat, nec escarum suffragia, quæ regio sufficerent apparatui, in promptu occurrebant: certum quidem plurima imminêre in itinere pericula, plurima patere quaquâversum discrimina; cùm id quoque esset in dubio, utrum tandem, labore exhausto, de victoriâ potiendâ certi redderentur: temerarium quoque esse, nimisque præsumptuosum, in ejus se comitatum tam inconsultè velle ingerere, qui præmaximam regni partem adversus se præripuisset: et licèt se regi, ut videbatur, inclinâsset, non tamen se in aliquo securiorem, sed nec fidei certitudine, nec obsidum commissione reddidisset certiorem: quòd si ad hostes conterendos regem, ut postulabat, vellet promovere, redderet priùs quæ de suis injustè usurpaverat, fide quoque exhibitâ, sed et obsidibus oblatis tutiorem faceret: quòd si in instanti facere renuisset, non solùm eum affirmabant non, ut postulabat, adjuvare debere, sed et ut in sævissimum hostem vivè in eum, et constanter insurgere, captumque sine morâ, donec regi satisfaceret, carceri mancipare.

Cum igitur sano hujusmodi consilio rex tandem licèt invitè adquievisset, illi, facto continuo

agmine, comitem talia nequaquam suspicantem adeunt, regem spondent, ad quæcumque sinistra sors vocâsset, perpromptum in suum, ac devotum auxilium, si de singulis, quæ præmisimus, suum cum rege haberet assensum. Verùm, comite protinus respondente, non ad hoc curiam venisse, sed nec de his præmonitum, vel cum suis consilium accepisse, verbis tumidis, et litigiosis utrimque insurgentibus, dum illi comitem doli, et proditionis, factionem in regem texere proclamarent, ille autem confusus, et rubore plenus, utpote conscius, primum abnegaret, deinde ad alia confugeret, subitò in eum manus injecerunt, regiisque assignantes custodiis, ferro vinctum carceri retruserunt.[1]

Interview of the Barons with the Earl of Chester.

The Earl hesitates to accept their offers.

They accuse him of treason, and take him prisoner.

Istis itaque tali modo completis, cùm proceres, qui comiti parebant, quosque in singulis sparsim reliquerat castellis, captum dominum, famâ intimante, percepissent, factis ubique, et coadunatis gladiatorum turmis, ad arma convolârunt; regem turbare; omnibus regi assentientibus dissensionem inferre; se pro comite liberando usque ad mortis angustiam velle decertare firmè promiserunt.[2] Aliis tamen, qui sanioris erant, et profundioris consilii, callidè providentibus grave esse, et periculo proximum, sine suo principe impugnare, melius, et consultius, quæ comitis erant, in manus regis committere, sicque illo tandem recuperato, quocumque fortuna postmodum vocâsset, liberè, et expeditè sequi; cum amicis comitis regem petiêre; castella, quæ sui sanctiebat juris, reddito comite, se sibi velle tradere; obsides, fidejussores, et quæcumque ad securitatem sui firmiùs subni-

The friends of the Earl take arms against Stephen.

Others offer terms to the King.

---

[1] Trevet, who speaks of the taking of the Earl of Chester, accuses Stephen of treachery. Trevet, Ann. 20. The scene is laid by him at Northampton. Cf. Chron. Norm. Duchesne, 982.

[2] Cf. Trevet, Ann. ib.

tendam postulâsset offerre, privatim, et publicè fixè spoponderunt. Rex autem habito super his, et suscepto consilio, commodum, et utile sibi, et regno, adjudicavit, prout deposcebant, petitionem suscipere; quatinus, quæ regalis noscebantur juris, receptis, comes, datis obsidibus, insuper et jurisjurandi[1] sacramento, ne regi deinceps obsisteret, in curiæ prospectu peracto, ad sui tantum comitatûs honores liber abscederet.

The Count is released.

His treachery and breach of promise. He again takes arms.

Liberato itaque tali modo comite, cùm pacem sequi, cùm fidem, quam promiserat, servare deberet, animum secutus, ad arma convolavit, ruptoque promissi sui fœdere, et juramenti neglectâ virtute, ad discordiam in regem concitandam, se, et suos, constanter accinxit. Ferus admodum, et indignatione plenus, militum sibi copiam e diverso adscissere, peditum, et violentorum dextras, ad totius flagitii exercendam malitiam suscipere, raptu, et incendio, violentiâ, et gladio, nunc in adversarios, quandoque etiam in sibi consentientes, quodque majoris erat doloris, quandoque in ecclesiasticæ pacis possessiones, ubique, crudele cœpit desævire, et in omnem ætatem, in omnem sexum, Herodianam tyrannidem, Neronianam truculentiam exercere. Et quamvis ob tot et tanta quæ committebat scelera nodo anathematis esset innodatus, nunquam ob hoc mitior, nunquam cuivis professioni indulgentior habebatur. Hìc, regis castella, vel furto interiepere, vel violentiam ingerendo perfringere; illìc, nova raptim sub oculis erigere, sicque de unâ in aliam quamfrequenter patriam, cum effrenato exercitu, discursare; omnia in solitudinem, et in nudum campum vastando redigere.[2] Ante Lincolnensem civitatem, quam pro sui liberatione regi reddiderat, in quâ etiam

His cruelty and sacrilege.

Is excommunicated.

[1] Cf. Trevet, Ann. 20.

[2] Cf. Trevet, Ann. ut sup.

rex militiæ suæ florem reposuerat, cum armato milite quam sæpè grassari; et nunc quidem tristes fortunæ ludos experiri, nunc felicis eventûs arridente successu, lætè de regalibus, et magnificè triumphare. Ante castellum quoque Coventerii, ubi se regales receperant, et ipse comes castellum firmavit, regaliumque per patriam discursus virtuosè coercuit; donec rex, clarâ militum stipatus multitudine, illuc advenit, escas suis, quibus maximè indigi erant, in castellum reposuit, cum comite, qui sibi in difficilioribus itineris viis insidias tetenderat, multotiens commisit, multorumque in primo congressu strage peractâ, istisque captis, et illis effugatis, rex ibi ad tempus, quia et aliquantisper vulneratus fuit, adversariis cessit:[1] sed, post pauca, viribus denuò reparatis, cum comite conflixit, captisque plurimis, et vulneratis nonnullis, ipsoque comite pudenter effugato, et penè interempto, ipsum tandem comitis castellum, redditum sibi, subvertit. Sed et circa alia nonnunquam comitis castella victoriosè rex, et constantissimè egit; nunc gravi, et intolerabili obsidione, qui se interius recluserant, affligens, nunc mirâ depopulatione, vel ignis conflagratione, quæ circa erant, destruens, et depascens; semper autem comiti, sibique consentientibus molestus extitit, et perversus.

He attacks Lincoln with varied success.

Besieges Coventry.

The King relieves Coventry.

Partial engagement. The King is wounded.

Routs the Earl, and takes his fortifications.

Gislebertum quoque, filium Ricardi, virum præditum nobilitatis prosapiâ, quia se obsidem, et sua pro comite dederat castella (erat namque illius nepos) in ipso rex rebellii exordio, cepit, suæque diutissimè deputatum custodiæ, assiduè detinuit; quousque redditis in manum regis, quæcumque possederat, castellis, quod solum erat exilii, et propulsionis suæ remedium, ad avuncu-

The King makes Richard Fitz Gislebert prisoner.

He surrenders his castles,

[1] William of Malmsbury speaks of the illness and recovery of the King, but says nothing of the wound; 763.

and joins his uncle.

The uncle of Fitz Gislebert demands the castle as his own.

Is refused, and leaves the Count to join the Earl of Chester.

The King pursues him.

lum se protinus contulit, pacemque regni, quanto potuit nisu, perturbans, vires regis persæpè infregit. Cujus castella cùm Gislebertus comes patruus suus a rege postularet, sibique, jure hereditario, competere astrueret, nec regi consultum foret ut in hâc ei petitione hâc vice adquiesceret, inexauditus a regis se præsentiâ, et a curiæ conspectu latenter subtraxit; hoc animo proponens, ut a rege ex toto discederet, firmatisque, quæ plurima in illâ regni parte habuerat, castellis, cum comite Cestriæ, aliisque regis adversariis undique in eum insurgeret: quodque justè, ut sibi videbatur, possidere non poterat, armis prævalentibus tandem obtineret. Sed rex, ut animadvertit Gislebertum de curiâ se furtivè subtraxisse, idque manifestum esset, quòd, ut sibi, et regno adversaretur, abscessisset, credulus persuadentibus, maximè quia priùs ei suspectus fuerat, universâ statim concitatâ militiâ, Gislebertum urgenter fuit insecutus. 'Et injuriâ,' inquit, 'cui tot, et tantas rerum opulentias contuli, quem ex paupere milite assumptum ad consulatûs apicem honorificè provexi, cui prælargas possessionum affluentias, prout ipse animo conceperat, totiens, et totiens impendi, nunc arma tam subitò, tamque inconsideratè assumere, nunc partes adversariorum contra me adniti videtur. Ubi fides, ubi pudor, ubi ille, qui et fidem mihi inconcussam servare, et dedecoris notam reputare deberet ab amore meo quovis deflectere? qui nec fidem erga me singularem sibi, et solum dominum servat, nec infamiæ publicæ ruborem, hæc agendo, aliquatenus devitat? sed jam fugitantem instantiùs urgeamus, omnesque conatus illius imparatos reddentes, quicquid in nos adversum struxerit, acceleratâ in eum persecutione cassemus.'

Nec mora; cùm comes ad suum, quod propinquius imminebat, castellum tunc primùm adveniret, ut militum ibi, et escarum imposito suffragio, regi suis obsistere præciperet, ecce rex ex adversâ castelli parte, dispositis bellico more agminibus, inopinatè astitit, ipsumque comitem intercepisset, nisi mentitâ personâ, et occultatâ facie, inter tumultus passim insurgentes cum paucis aufugisset. Rex itaque repentè assistens, terrore, et violentiâ castellanis illatâ, redditum castellum post pauca suscepit. Duobus quoque Gisleberti castellis festinè, et quasi in ipso currentis impetu occupatis, ad quartum, quod Penevesel[1] dicebatur, laxatâ morâ, tetendit. Est quidem Penevesel, castellum, editissimo aggere sublatum, muro venustissimo undique præmunitum, gurgite marino abluente inexpugnabiliter vallatum, loci difficultate penè inaccessum. Huc igitur cùm rex, exercitu comitante, se contulisset, locique munitionem ad expugnandum difficilem, eos qui se intus contulerant, ad resistendum paratos percepisset, fidum protinus, et constantem militiæ suæ cuneum, cui præcipuè innitebatur, ad eos obsidendos ibi reliquit; vive illis injungens, ut sumptu, et opere, ingenio, et arte obsidionem, a parte maris, cum navibus, a terræ verò prospectu, cum militibus intenderent, quousque tandem tædio, et lassitudine defatigati resistendi impossibilitatem profiterentur.

The King appears suddenly before his castle. He escapes in disguise.

The castle, with two others, is taken.

The King marches against Pevensay castle,

and blockades it.

Dum hæc ita agerentur, Henricus, filius comitis Andegaviæ, justus regni Anglorum hæres, et appetitor, cum floridâ militum catervâ, ex transmarinis partibus Angliam advenit.[1] Concussum protinus, et conturbatum in ejus adventu regnum;

Henry, the son of Matilda (afterwards Henry II.), lands in England.

---

[1] Pevensey.

[2] It would seem from William of Malmsbury that it was not till after some considerable political intrigues that Henry was permitted to come to England. He

quia, ut fama adventûs ejus se latiùs, sicut solet, diffunderet, multa scilicet millia secum adduxisse, plurimorum in brevi futura, infinitæ copiæ thesauros secum attulisse, nunc illam deprædatam provinciam, nunc istam combustione depastam mentiebatur. Lætè igitur aures arrigebant, et quasi nova eis lux visa est oriri, qui sibi assentiebantur: cùm, e converso, regales, quasi gravi depressi tonitruo, aliquanto tempore humiliarentur. Verùm, postquam certum fuit, et in omnium notitiâ manifestè diventilatum, militum eum globum exiguum, non autem exercitum adduxisse, eos etiam nondum ad tempus stipe datâ, sed in futuro promissâ conductos, nihil egregium facere, sed otio semper, et negligentiæ omnia dare, recepto animo fortiter eis ubique et constanter restiterunt. Quia cùm ad civitatem Cricheladam, et ad municipium, quod Burtuna[1] dicitur, quæ tunc regii habebantur juris, quasi interiùs, sine obstaculo, irrupturi advenissent, hinc, cum dedecore effugati, indè, metu eos abigente, festinè fuere propulsi. Nec multò pòst regiam sæpiùs experti virtutem, ... perior, se fieret ubique constantior, sicut improvidè et indiscretè Angliam . . . . . . inertiâ, et otio dissoluti, penuriâ et egestate convicti, egregio in . . . . . . suo et justo totius regni hærede, cum quo advenerant, derelicto, ... tandem discesserunt. Juvene quidem, tali ingruente infortunio, mo . . . . . affici, pudoris et injuriæ cruciatu macerari: hinc quia fidos mi . . . . . . ma-

He is repulsed from Cricklade and Bourton.

---

was brought, it appears, by the Earl of Gloucester, by permission of the Count of Anjou, but nothing is said by this historian of any force brought with him. Roger of Wendover says he came to England with a fleet of thirty-six sail, and a large army, took Malmsbury on the eve of the Epiphany, and besieged Crowmarsh near Wallingford. Rog. de Wend. 254. A. D. 1053.

[1] Bourton.

nipulares, quos ad suum sibi delegerat suffragium, secum ut proposuerat re . . . . . . vit: indè quia nec auxilium speratum a baronibus sibi inclinatis, ob . . . . . . ec stipendia in promptu habere potuit, quæ suis impertiret, qui et in castellis . . . . . . et quotidiano conflictu in adversarios decertabant.

Hujus mali nec immeritò . . . . . . is circumventus consuluit matrem: sed ipsa, æris indigens, nequaquam tantam ejus inopiam adjuvare suffecit. Consuluit et avunculum Glaorniæ comitem, sed ipse, suis sacculis avidè incumbens, rebus tantùm sibi necessariis occurrere maluit, omnibusque, in quibus confidebat . . . . . . ujus necessitatis articulo deficientibus, ad extremum, ut fama erat, ad regem, tanquam ad cognatum, missis occultè legatis, benignè eum, et suppliciter, imploravit, ut indigentiam, quâ premebatur, miseranter respiceret, et ut propinqui sanguinis cognatione connexum, sibique quantum in se erat benignum, piè exaudiret. Talibus rex perceptis, ut erat semper compassionis, et pietatis abundans, juvenem exaudivit, et quem deberet ab omni subventionis opere destituere, ut pote regni sui æmulum, sibique ex toto adversum, missis pecuniis ut petiverat gratanter adjuvit. Et quidem licet rex a quibusdam in hoc notaretur, quòd non solùm imprudenter, imò et pueriliter egisset, qui eum, quem maximè persequi debebat, datâ pecuniâ, tantoperè fulciebat, ego altiùs eum, et consultiùs, fecisse sentio: quia quantò benigniùs quis, et humaniùs, se erga adversarium continet, tantò eum et debiliorem reddit, et ampliùs infirmat; ideoque secundum Psalmistam, noluit retribuentibus sibi mala inferre, sed ut Apostolus præcipit, sic in bonum malum devincere, quatenus per bonum adversario benè impensum, car-

Henry applies to his mother and the Earl of Gloucester for assistance.

Is refused.

In his extremity he applies to Stephen.

Stephen assists his rival, in opposition to the advice of his nobles.

bones compunctionis et correctionis in mente illius ingereret.[1]

The King knights his son Eustace.

Sub eodem fermè tempore rex Eustachium, filium suum, egregiæ indolis adolescentem, militiæ cingulo, coram optimatibus, honoranter accinxit, eumque terris, et possessionibus amplissimè ditatum, militiæ quoque floridissimæ apparatu præcipuè insignitum, ad consulatûs apicem excellenter provexit.

Character of Eustace.

Et ipse profectò annis adolescens, moribus gravis, militiæ industriâ præclarus, innatâ probitate præcipuus, ornatissimum eminus in ipso militandi limine gloriosæ famæ promeruit titulum; quia mitem se imprimis, et affabilem exhibere, dapsilitatis manum, cum hilari munificentiâ, ubique porrigere, plurimumque de paterno pectore possidens, istis pro tempore parem, illis quandoque superiorem ostendere: hîc pacis fœdera intentissimè firmare, illic duram adversariis et inexpugnabilem frontem offerre.

His achievements.

Cum comite namque Cestriæ, sed et cum aliis nonnullis, sic nonnumquam mutui certaminis conflictum habuit, sic et insigni famosæ victoriæ splendore multotiens enituit, ut, quod tener agebat ephebus, (necdum enim primam lanuginem attigerat) perfecti in militari congressione viri admirarentur. Dumque filius ejus, ad hostes retundendos, ex unâ regni parte, promptissimè desudaret, pater, ex aliâ, consuetam triumphalis militiæ . . . . . . ciam frequentissimè reportabat. Castellum siquidem, quod dicebatur de Silvâ, ubi se totius pacis, et tranquilitatis inimici receperant, omnemque circumjacentem

[1] It is only right to say, that this noble trait in Stephen's character is not confirmed by other evidence. At the same time, it is perfectly consistent with all his actions; and the inherent evidence of truth, which is apparent in all the writings of the author of this chronicle, may fairly entitle it to credit.

provinciam instantissimè infestârant, improvisè adveniens cum violentiâ cepit, suisque impositis latissimæ provinciæ dominatum conquisivit. In hoc etiam tempore castellum de Lidelea famosè sibi, et triumphaliter redditum, suscepit. Fuit namque idem castellum . . . . . . jure, quod quidem in illis partibus, et ad varios raptorum arcendos incursus . . . . . . Ecclesiæ terras tuendas, quas circumquaque episcopus habuerat possid . . . . . . de comitibus Brieni, callidi admodum, et ad quæque mala versuti . . . . . . cepisset, terrasque et possessiones episcopi gravi depopulatione nu . . . . . . ut erat semper consulti animi, et in rebus agendis strenuissimi, copi- . . . . . . adunatâ multitudine, duo ante ipsum castella instantissi . . . . . . militumque et peditum turmis sufficienter impositis, usque ad ipsam ip . . . . . . mis inediam inclusos coercuit. Quibus cum comes Glaorniæ cum tribus . . . . . . tibus, et cum totius militiæ indicibili examine, et escarum suffragia . . . . . . et episcopi proposuisset castella subvertere, rex ab episcopo mandatus repente . . . . . . ipsumque comitem cum omnibus suis in subitum terrorem convertit, et redditum sibi castellum episcopo commisit.

Comes deinde Glaorniæ ut erat regis adversariorum . . . . . . et ad magna quævis struenda paratissimus, iterum atque iterum exercitum . . . . . . rare, jugi hortaminis, et admonitionis stimulo complices suos incitavit, illos minis, istos promissis sibi, et præmiis conjugare; quatinus omnes in unam concordiam, in unum animum conspirati, exercitum e diverso ad idem velle repararent, et, collectis undecumque agminibus, vivè, et constanter in regem insurgerent. Ceterùm, quia non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum, dum ille

perturbationis et dissensionis semina multipliciùs quàm fecerat, et intentiùs quàm consueverat in regno jactaret, ad extrema subitò deveniens, sine digno, ut aiunt, pœnitentiæ fructu, in Bristoâ suâ, tandem oppetiit. Successit in comitatum suum Willelmus, filius suus, senior quidem ætate, sed vir mollis, et thalamorum magis, quàm militiæ appetitor. Hic tamen in primo comitatûs sui exordio, quod præter omnium opinionem vix unâ vice contigit, egregiæ probitatis successus indeptus fuit. Henricus namque de Traceio, vir bellicosus, et in militari exercitio expertissimus, qui et regis partibus parebat, ante castellum, quod Cari dicitur, et aliud firmabat, quo et comitem Glaorniæ per hoc faciliùs arceret, (et) diffusioris provinciæ dominium possideret: cùm, ecce, ipse comes, talibus, famâ intimante, perceptis, cum immenso repente supervenit exercitu, incœptumque Henrici municipium fundotenus, ipsumque, cum suis inglorium, cedere coegit.

Death of the Earl of Gloucester.

Is succeeded by William.

Henry de Tracey constructs a fortification at Castle Carey.

It is demolished by the Earl, and Tracey himself routed.

Eo tempore Walterius de Pinchenei, cujus superiùs meminimus, carceralem exutus squalorem, comite Herefordiæ ad hoc maximè suffragante, ad arma denuò convolavit, egregio militantium globo ascito, castellum, quod Cristiciria[1] dicitur, furto subintravit, aliisque, quos in eo repererat, interemptis, aliis autem in vinculis mancipatis, omnibusque, quæ circumquaque fuerant, avidissimè direptis, amplissimæ provinciæ dominium possedit. Verum, cùm deberet veteris crudelitatis, et malitiæ oblivisci, ne peccatis exigentibus in manus adversariorum iteratò incideret, ferus cunctis, et intolerabilis, existere, ecclesiarum possessiones atrocissimè gravare, vicinos quosque angariis, et violentiis molestare,

Walter de Pincheny escapes from confinement.

Takes Christchurch.

His cruelty.

[1] Christchurch.

ab omnibus æra, et donaria, sine cessatione exigere, his pœnas, et supplicia, illis, diversas mortes, solo crudelitatis studio, inferre. Sed tantæ illius malitiæ vindex, et retributor, Deus, justo eadem judicio in auctorem tandem reflèxit. Cives namque loci illius, sed et de comprovincialibus nonnulli . . . . . . tatis illius barbariem ægrè ferentes, in unam proditionem conspirans . . . . . . militibus, ad cujus feudum ipsi pertinebant, et circa ipsum castellum . . . . . ositis, Walterium et suos, qui de castello progressi in ecclesiam . . . . . . ere, cumque eum suppliciter implorarent, quatinus in exactionibus . . . . . . vior fieret, et ille fronte pervicaci indignanter respondisset, ... immo multò feraliùs quàm consueverat acturam, unus ex eis audacter prosiliens, acutissimam bipennem in ejus cervicem virtuosè . . . . . isto interempto, reliquos etiam ejus commilitones instanter prostraverunt . . . . . . insidiis delitescebant concurrentibus, eos qui in castello erant protinus obser- . . . . . . tandem datis dextris, et pace confectâ, castellum receperunt. Circa idem . . . . . Patritii comitis castellum, quod Duntuna[1] dicitur, ex jure, et possessione . . . . . . is ecclesiæ furto surripuerunt, castellum escarum copiis uberrimè re . . . . . . apparatu apprimè præmunitum, impositisque prædonibus, et aliorum . . . . . .

He is slain by one of the citizens.

[1] Downton.

INDEX.

A.

Alan, the Earl, receives custody of Cornwall, 68; is beaten in Cornwall, and forced to do homage to the Earl of Chester, 73.

Anjou, Countess of, lands at Arundel, 56; is besieged in the castle by Stephen, 56; is released and suffered to go to her brother, the Earl Robert, at Bristol, 57; assumes the title of Queen, 74; endeavours to bring over Henry Bishop of Winchester to her side, 74; prevails, 74; is crowned, 75; her subsequent haughty conduct, 74 *et seq.*; goes to London at the request of the citizens, 78; her behaviour there, 79; being attacked by the citizens, flies in great haste, 79; reaches the city of Oxford, 79; prepares to besiege Winchester, 80; gains possession of the city, 80; is beaten, 80; flies to Devizes in company with Brian and a few others, 85; goes to Oxford, 87; builds and repairs many castles, 87; is besieged in the castle at Oxford by Stephen, 88; escapes by night, 90; arrives at Wallingford, 90; her other surprising escapes, 91; meets Stephen for the purpose of making peace, owing to her haughtiness nothing is effected, 117.

B.

Baldwin de Redvers revolts and takes possession of the castle and city of Exeter, 20; goes to the Isle of Wight, 29; the King preparing to sail from Southampton, he surrenders, and leaves England entirely, and goes to the Earl of Anjou to complain of the conduct of Stephen, 29; excites a rebellion in Normandy, 29; encouraged by the Countess of Anjou, daughter of Henry, 30; lands at Wareham, 54; is received in Corfe Castle, 54; is besieged in Corfe Castle, is suffered to go free, 54; is present at the siege of Winchester with Matilda, 81.

Bath, description of it, 38; is besieged by the Bristolians, 38; gallant behaviour of King's troops, 45.

Bedford, castle of, is besieged, and surrenders to the King's troops, 32.

Berkely, Roger de, taken prisoner by Walter, brother of the Earl of Hereford, 119.

Bishops, the unepiscopal conduct of certain, during the distressed state of the country, 47, 98; measures against them, 48—50; property of, confiscated, 51.

Bourton, the inhabitants of, repulse Henry, the son of the Countess of Anjou, 128.

Bristol, description of, 36; outrages of the inhabitants at the siege of Bath, 40; siege of, 42; the siege abandoned, 43.

C.

Cambridge, with its churches, &c., plundered by Geoffery Mandeville, 103.

Caldoet, Henry, revolt of, 117.

Castle Carey, siege and surrender, 43.

Cerne, the castle of, taken by Stephen, 59.

Chamai, Philip de, governor of Oxford, joins Robert Earl of Gloucester, 112.

Chester, Earl of, collecting a great body of Welsh, prepares to attack the King at Lincoln, 70; defeats him, 71; is reconciled to the King, 115; takes Bedford and delivers it into the King's power, 115; again acting treacherously against the King, complains of the

incursions of the Welsh, and asks him to go to his assistance against them, with the view of entrapping him, 121; is in consequence taken by the King and thrown into prison, 123; is released on swearing submission to the King, 124; in defiance of his oath shortly after revolts again, 125; attacks Lincoln and Coventry, 125; after various successes is routed by the King, 120;

Church, the state of it described in the conference at London, 16; the liberties confirmed, 17.

Clergy, a petition of, to the King, 17.

Conference held at London, 16, 117, n.

Corfe, castle of, besieged by Stephen, 54; the siege abandoned, 54.

Cornwall, county of, treacherously surrendered to Reginald, son of King Henry, 65; is retaken by Stephen, 65; and committed to the charge of Earl Alan, 65.

Cornwall, William Earl of, revolts, 64; marries his daughter to Reginald, the illegitimate son of King Henry, 65.

Countess. *See* Anjou, Countess of.

Crusades, 120.

D.

David, King of Scots, promises Henry to support his daughter, 34; rises against Stephen in favour of Matilda, 35; invades England, 36; is driven out, 36; joins the forces of Matilda against the Bishop of Winchester, 81; is again routed, taken prisoner, and then ransomed, 85; with great difficulty reaches his own country, 85.

Devizes, castle of, surprised and taken by Robert Fitzhubert, 66; surrendered to the Countess of Anjou, 87.

Dover, William of, fortifies a castle at Cricklade, 106; commits many outrages, more especially at Oxford and Malmesbury, 107; captures Walter, the commander of the King's troops at Malmesbury, 111; and sends him prisoner to the Countess of An'ou, 111; goes to Jerusalem to expiate his crimes, 111; is slain there, 111.

E.

Ely, Bishop of, his pomp and magnificence, 47; escapes to Devizes, 50; abandons his episcopal functions and rises against the King, 50; surrenders to the King, 50; revolts against Stephen, 63; escapes to Gloucester, 64.

Ely, description of, 63; expedition against, 63.

England, state of at the accession of Stephen, 1; on the capture and imprisonment of Stephen, 73—96.

Eustace, son of Stephen, knighted by his father, 130; his character and actions, 130.

Exeter, the citizens of, send to Stephen to protect them from Baldwin de Redvers, 21; description of it, 21; siege of, 21 *et seq.*; surrenders after a siege of three months, 28.

F.

Faringdon, castle built at, and fortified by Robert Earl of Gloucester, 113; is besieged by King Stephen, 113; and surrendered to him, 114.

Fitz Hildebrand sent to assistance of Wallace Pont de l'Arche, 95; his lust, treachery, and death, 96.

G.

Geoffery de Mandeville, plotting against the King, is seized on by him at St. Alban's, 102; is taken prisoner to London, 102; surrenders his castles, &c. to the King to escape hanging, 103; his subsequent outrages at Cambridge and elsewhere, 103; is at last overcome by the King's troops and dies excommunicated, without absolution, and the rites of burial, 104.

Gloucester, Earl of. *See* Robert of Gloucester.

H.

Harpetreu, siege of, 44.
Henry, the son of the Countess of Anjou, the lawful heir to the throne, lands in England, 127; is repulsed from Cricklade and Bourton, 128; is shortly placed in great straits, 129; applies to his mother for aid, and also to Robert, his uncle, but without success, 129; he next applies to Stephen, and is generously relieved, 129.
Hereford, Bishop of, his virtue, courage, and goodness, 99.
Hide Abbey burnt, 83, n.

I.

Isle of Wight, description of, 28.

L.

Lincoln, Bishop of, his pomp and magnificence, 47; charges against, 47; taken by the King's party, 49; released on surrender of his property, 51.
Lincoln, the battle at, and defeat of Stephen, 72.
London, the inhabitants of, have conference with the Countess, 77; tired and disgusted with her pride and cupidity, concert with the Queen for the release and restoration of Stephen, 78; rise *en masse* and attack the Countess, 78.

M.

Malmesbury, castle and city of, taken by Stephen, 59; church restored by, 63.
Mandeville. *See* Geoffery de Mandeville—Stephen de Mandeville.
Martel, William, his gallant behaviour at Wilton, 92.
Marlborough, John Castellan of, his exactions from the Monks, 104.
Milo de Beauchamp refuses to give up his castle, 31; castle surrenders, but is afterwards retaken, 32.
Milo of Gloucester, his expedition against the Welsh, 12; insurrection of, together with Brian, 58; routs the King's forces at Gloucester, 60; seizes royal castles in Hereford and Gloucester, 61.
Milo of Hereford, his attack on the bishopric, 100; and death, 101.
Mohun, William de, his insurrection, 52.

N.

Northumberland, insurrection there, 33.

O.

Oxford, description of, 88; siege of, 88 *et seq*.

P.

Payne, Fitz John, does homage to Stephen, 15; his death whilst harassing the Welsh, 26.
Pevensey Castle besieged by Stephen, 127.
Philip, son of Earl of Gloucester, acts with great hostility towards the King's party, 112; his character, 112; makes a treaty of peace with the King, and does homage to him, 116; is seized with a dreadful sickness, 119; on his recovery goes to the Holy Land, 119.
Plymton, the castle of, is given up to the King by the adherents of Baldwin, and razed to the ground, 23.
Pont de l'Arche, William of, rises against the Bishop of Winchester, 95; solicits aid from the Countess, 95.

Q.

Queen (the), wife of Stephen, solicits his release, 77; is refused, 78; marches to London, 78; is received by the citizens, 78; takes active measures for the release of Stephen, 80; at Winchester, with a body of Londoners, besieges from the outside the Countess of Anjou and her adherents, 80.

R.

Reginald, natural son of Henry I., marries the daughter of William, Earl of Cornwall, 64; his outrageous conduct in Cornwall, 65; is excommunicated by the Bishop of Exeter, 66.
Ramsey Abbey burnt by Geoffrey de Mandeville, 104.
Redvers. *See* Baldwin de Redvers.
Richard Fitz Gislebert, intending to revolt against Stephen, is slain by the Welsh, who plunder his territory, 10.
Robert Fitzherald sent to quell the insurrection of the Welsh, 13.
Robert of Bath, 18; excites an insurrection against Stephen, 18; his character, 18; his outrages, 18; is summoned to court, 18; attack on his castle, 19; his death, 19.
Robert Fitz Hubert taken in the castle of Malmesbury by Stephen, 39; seizes Devizes, 66; refuses to give up the castle to the Earl of Gloucester, 67; dies, 67, 68; his castle surrendered to the King, 68.
Robert Earl of Gloucester does homage to Stephen, 8; lands at Arundel, 56; marches to Bristol, 56; is met on his way by the Bishop of Winchester, brother of Stephen, and suffered to pass unmolested, 56; arrives at Bristol with the Countess, 57; is joined by many followers, 57; prepares to attack Cornwall, 66; hears of the King's return from Cornwall, 66; withdraws to Bristol, 66; besieges the Bishop of Winchester, 80; abandons the siege, 84; retreats, 84; is taken prisoner, 84; and his whole army routed, 84; is released in exchange for Stephen, 85; takes possession of a castle at Wareham, &c., 91; defeats Stephen at Wilton, 92; plunders the town and convents, &c., 93; marches to Bristol, 94; takes Sherborne Castle, 94; besieges Malmesbury, 107; marches with a large army to Tetbury to attack the King, 107; dies at Bristol, 132; is succeeded in the earldom by his son William, 132.
Roger Bishop of Salisbury. *See* Salisbury.

S.

Salisbury, Bishop of, taken by the King's party, 49; his treatment, 50; released on surrendering his property and castles to the King, 51; death and character, 62.
Scotland, description of, 35.
Scotland, King of, is defeated at Winchester and made prisoner for the third time, 85; with great difficulty reaches his own territories, 85.
Standard, battle of, 36.
Stephen lands in England, 2; his character, 3; arrives in London, 3; is elected King, 3; is joined by the Bishop of Winchester, 5; gets possession of the treasures of Henry, 5; is joined by the Archbishop of Canterbury, 6; makes a progress through England, 8; is crowned by the Archbishop of Canterbury, 8; his general behaviour in attempting to effect the tranquillity of the country, 13, 14; marches with a large army to the assistance of the citizens of Exeter against Baldwin de Redvers, 21; obtains possession of it, 28; goes to Bedford to besiege Milo, 31; marches to Bath on his way to besiege Bristol, 41; besieges Bristol, 42; abandons the siege and reduces Castle Carey and Harpetreu, 43, 44; his innumerable toils and troubles, 44; marches to Devizes, 50; obtains possession of the wealth and properties of the bishops, 51; subsequently does penance for his injurious treatment of them, 51; goes against William of Mohun, 52; besieges Corfe Castle, 54; abandons the siege, making preparations to obstruct the landing of Robert Earl of Gloucester, and his sister the Countess of Anjou, 59; marches in pursuit of Richard of Gloucester, 56; besieges the Castle of Arundel, 56; raises the siege and releases the Countess, permitting her to go to her brother at Bristol, 56; besieges the Castle of Wallingford, 58; marches to Trowbridge, against Humphrey de Bohun, 59; his troops are defeated at Wallingford by Milo, 60; lays siege to Trow-

bridge, 61; abandons it, and leaving some troops at Devizes, goes to London, 62; marches to Ely against the Bishop thereof, 63; gains admittance by the guidance of a monk, and takes the castle, 64; marches to Cornwall against Reginald, 65; his success and return, 65; goes to besiege Lincoln, 70; singular event that happened to him during the celebration of mass, 70; gives battle to the enemy, 71; is defeated and taken prisoner, 71; his great courage, 71; is conducted by the Earl of Gloucester to the Countess of Anjou at Gloucester, 72; and thence to the tower at Bristol, 72; where he is confined, 72; is released in exchange for Robert Earl of Gloucester, 85; marches to Cirencester, 88; takes and destroys the castle there, 88; and some others adjoining, 88; marches to Oxford to besiege the Countess of Anjou, 88; leads his men boldly across the river, 89; enters the city, 89; obtains a complete victory, and besieges the castle, 89; on the escape of Matilda, garrisons the castle, and marches to Wareham against Robert, 91; shortly after goes to Wilton, 91; is followed by Robert, 91; attacked and defeated, 92; and with difficulty escapes by flight in company with the Bishop of Winchester, 92; relieves Malmesbury, 107; besieges a castle near Tetbury, 107; abandons the siege on the approach of Robert, 108; and goes to Winchecombe, 109; and takes a castle there, 109; defeats the soldiers of Hugh Bigot, 109; recovers the castle at Walden from Turgiss, 110; marches to relieve Oxford, 113; on his way besieges and takes Faringdon, 114; meets the Countess of Anjou with the view of making peace, 117; quarrels with her afresh, 117; is deterred by his friends from going into Wales at the instigation of the Earl of Chester, 124; is wounded slightly at Coventry, 125; fighting against the Earl of Chester, 125; gains the castle and razes it to the ground, 125; takes two castles from Gislebert, 125; nobly relieves his adversary, Henry, son of the Countess of Anjou, contrary to his own best interests, 129.

Stephen de Mandeville, his enterprises against the King, 106.

T.

Talbot, Geoffrey, is taken at Bath, 38; is released by stratagem, 39; besieges Hereford, 69.

Tracey, Henry of, left by the King to act against William of Mohun, 52; his success, 53; reduces William Fitz Odo, 53; his continued exertions in favour of Stephen, 95.

Turgiss of Avranches revolts against Stephen, is taken prisoner, and surrenders his castles, 110, 111.

W.

Wales, description of, 9; insurrection there, 9, 10, 11.

Wallingford, castle of, fortified by Brian against Stephen, 58.

Walter de Pinckney governor of Malmesbury, 111.

Wherwell, the abbey of, destroyed, 83.

Winchester, the Bishop of, goes to meet Stephen, 5; and receives him into the city, 5; meets Robert Earl of Gloucester, 56; supposed to favour his escape, 56; advises Stephen to raise the siege of Arundel Castle, 57.

Winchester, siege of, 80, *et seq.*

THE END.

LONDON:
Printed by S. & J. Bentley, Wilson, & Fley,
Bangor House, Shoe Lane.